

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS 2012. GADĀ MAIJS

EIROPAS CENTRĀLĀ BANKA

EUROSISTĒMA

KONVERĢENCES ZIŅOJUMS 2012. GADA MAIJS

Visās ECB
2012. gada
publikācijās
attēlots 50 euro
banknotes motīvs.

© Eiropas Centrālā banka, 2012

Adrese

Kaiserstrasse 29
60311 Frankfurt am Main
Germany

Pasta adrese

Postfach 16 03 19
60066 Frankfurt am Main
Germany

Tālrunis

+49 69 1344 0

Interneta vietne

<http://www.ecb.europa.eu>

Fakss

+49 69 1344 6000

Visas tiesības rezervētas.

*Atļauta pārpublicēšana izglītības un
nekomerciālos nolūkos, norādot avotu.*

*Šajā izdevumā iekļautie statistiskie dati
atbilst stāvoklim 2012. gada 30. aprīlī.*

ISSN 1725-9630 (interneta versija)

SATURS

SATURS

1. IEVADS	5
2. ANALĪZES STRUKTŪRA	7
2.1. Ekonomiskā konverģence	7
2.2. Nacionālo tiesību aktu atbilstība līgumiem	17
3. EKONOMISKĀS KONVERĢENCES STĀVOKLIS	33
4. KOPSAVILKUMI PAR VALSTĪM	47
4.1. Bulgārija	47
4.2. Čehijas Republika	49
4.3. Latvija	50
4.4. Lietuva	52
4.5. Ungārija	54
4.6. Polija	56
4.7. Rumānija	58
4.8. Zviedrija	60

SAĪSINĀJUMI

VALSTIS

BE	Beļģija	HU	Ungārija
BG	Bulgārija	MT	Malta
CZ	Čehijas Republika	NL	Nīderlande
DK	Dānija	AT	Austrija
DE	Vācija	PL	Polija
EE	Igaunija	PT	Portugāle
IE	Īrija	RO	Rumānija
GR	Grieķija	SI	Slovēnija
ES	Spānija	SK	Slovākija
FR	Francija	FI	Somija
IT	Itālija	SE	Zviedrija
CY	Kipra	UK	Lielbritānija
LV	Latvija	JP	Japāna
LT	Lietuva	US	Amerikas Savienotās Valstis
LU	Luksemburga		

CITI

ECB	Eiropas Centrālā banka
ECBS	Eiropas Centrālo banku sistēma
EKS 95	Eiropas Kontu sistēma 1995
EMI	Eiropas Monetārais institūts
EMS	Ekonomikas un monetārā savienība
ES	Eiropas Savienība
EUR	euro
EVK	efektīvais valūtas kurss
IKP	iekšzemes kopprodukts
MBR5	SVF "Maksājumu bilances rokasgrāmata" (5. izdevums)
MFI	monetārā finanšu iestāde
NCB	nacionālā centrālā banka (valsts centrālā banka)
OECD	Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija (<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
PCI	patēriņa cenu indekss
RCI	ražotāju cenu indekss
SDO	Starptautiskā Darba organizācija
SNB	Starptautisko norēķinu banka
SPCI	saskaņotais patēriņa cenu indekss
SVF	Starptautiskais Valūtas fonds
VKM	valūtas kursa mehānisms

Saskaņā ar Kopienas praksi šajā ziņojumā ES valstis uzskaitītas alfabēta secībā atbilstoši attiecīgo valstu nosaukumiem to nacionālajās valodās.

I. IEVADS

Kopš euro ieviešanas 11 dalībvalstīs 1999. gada 1. janvārī euro zonai pievienojušās vēl sešas dalībvalstis, visvēlāk – Igaunija (2011. gada 1. janvārī). Tas nozīmē, ka 10 ES dalībvalstu pašlaik nav piltiesīgas EMS dalībnieces, t.i., vēl nav ieviesušas euro. Divas no šīm dalībvalstīm – Dānija un Lielbritānija – informēja par nodomu nepiedalīties EMS trešajā posmā. Tāpēc konverģences ziņojumi par šīm abām dalībvalstīm jāsagatavo tikai pēc to pieprasījuma. Neviena no abām valstīm šādu pieprasījumu nav iesniegusi, tāpēc šajā Konverģences ziņojumā vērtētas astoņas valstis: Bulgārija, Čehijas Republika, Latvija, Lietuva, Ungārija, Polija, Rumānija un Zviedrija. Saskaņā ar Līgumu par Eiropas Savienības darbību (tālāk tekstā – Līgums) visas astoņas valstis apņēmušās ieviest euro, un tas nozīmē, ka tām jācenšas izpildīt visus konverģences kritērijus.

Sagatavojot šo ziņojumu, ECB izpilda Līguma 140. panta prasību ziņot Eiropas Savienības Padomei (tālāk tekstā – ES Padome) vismaz reizi divos gados vai pēc tādas dalībvalsts pieprasījuma, uz kuru attiecas izņēmums, "par panākumiem, ko guvušas dalībvalstis ar izņēmuma statusu, pildot saistības attiecībā uz ekonomikas un monetārās savienības izveidi". Šajā Konverģences ziņojumā aplūkotas astoņas valstis tiek vērtētas šāda regulārā divu gadu cikla kontekstā. Tādas pašas pilnvaras dotas Eiropas Komisijai, kas arī sagatavojusi ziņojumu, un abi ziņojumi vienlaikus tiek iesniegti Padomei.

Šajā ziņojumā ECB izmanto iepriekšējos Konverģences ziņojumos lietoto struktūru. Tā pārbauda, vai attiecīgās astoņas valstis sasniegušas augstu ilgtspējīgas ekonomiskās konverģences līmeni, vai nodrošināta to nacionālo tiesību aktu atbilstība Līgumam un vai izpildītas tiesību aktos noteiktās prasības, lai NCB kļūtu par Eurosistēmas neatņemamu sastāvdaļu.

Ekonomiskās konverģences procesa novērtējums ir ļoti atkarīgs no pamatā esošās statistikas kvalitātes un integritātes. Politiski apsvērumi vai iejaukšanās nedrīkst ietekmēt statistikas, īpaši valdības finanšu statistikas, apkopošanu un sniegšanu. ES dalībvalstis aicinātas uzskatīt savas statistiskās informācijas kvalitāti un integritāti par augstas prioritātes jautājumu, nodrošināt, ka šīs statistikas apkopošanā tiek izmantota piemērota pārbaude un atlases sistēma, kā arī piemēroti minimālos standartus statistikas jomā. Šie standarti ir ārkārtīgi svarīgi, lai nostiprinātu nacionālo statistikas institūtu neatkarību, integritāti un atbildību, kā arī palīdzētu vairogt uzticēšanos valdības finanšu statistikas kvalitātei (sk. 5.9. sadaļu).

Konverģences ziņojuma uzbūve ir šāda. 2. nodaļā aprakstīta ekonomiskās un juridiskās konverģences novērtēšanā izmantotā pamatprincipu sistēma. 3. nodaļā sniegts galveno ekonomiskās konverģences aspektu horizontāls pārskats. 4. nodaļā ietverts valstu kopsavilkums, sniedzot ekonomiskās un juridiskās konverģences novērtējuma galvenos rezultātus. 5. nodaļā detalizētāk izklāstīts ekonomiskās konverģences stāvoklis katrā no astoņām aplūkotajām dalībvalstīm un sniegts konverģences rādītāju un to apkopošanas statistiskās metodoloģijas pārskats. Visbeidzot, 6. nodaļā analizēta katras aplūkotās dalībvalsts nacionālo tiesību aktu, t.sk. NCB statūtu, atbilstība Līguma 130. un 131. pantam un Eiropas Centrālo banku sistēmas un Eiropas Centrālās bankas Statūtiem (tālāk tekstā – Statūti).

2. ANALĪZES STRUKTŪRA

2.1. EKONOMISKĀ KONVERĢENCE

Lai novērtētu ekonomisko konverģenci ziņojumā ietvertajās astoņās ES dalībvalstīs, ECB izmanto vienotu analīzes sistēmu, kas tiek piemērota katrai valstij pēc kārtas. Kopā ar citiem ekonomiskajai integrācijai un konverģencei svarīgiem faktoriem šī vienotā sistēma balstās, pirmkārt, uz Līguma nosacījumiem un to piemērošanu ECB darbībā attiecībā uz cenu, fiskālo bilanču un parāda rādītāju, valūtas kursu un ilgtermiņa procentu likmju norisēm. Otrkārt, tā pamatojas uz virkni retrospektīvu un uz nākotni vērstu papildu ekonomisko rādītāju, kurus uzskata par lietderīgiem konverģences ilgtspējas detalizētākai novērtēšanai. Uz visiem šiem faktoriem balstītais aplūkoto dalībvalstu novērtējums ir svarīgs, lai nodrošinātu, ka to integrācija euro zonā noris bez lielām grūtībām. Turpmāk 1.–5. ielikumā īsumā aplūko tiesību aktu normas un izklāstīta metodoloģija to piemērošanai ECB darbībā.

Lai nodrošinātu nepārtrauktību un vienādu attieksmi, šis ziņojums pamatojas uz ECB (un pirms tam – Eiropas Monetārā institūta) iepriekš publicētajos ziņojumos noteiktajiem principiem. Īpaši piemērojot konverģences kritērijus, ECB ievēro vairākus vadošos principus. Pirmkārt, katrs kritērijs tiek precīzi interpretēts un piemērots. Šā principa pamatā ir apsvērums, ka kritēriju galvenais mērķis ir nodrošināt, lai euro zonā varētu piedalīties tikai tās dalībvalstis, kuru ekonomiskie nosacījumi veicina cenu stabilitātes un euro zonas vienotības saglabāšanu. Otrkārt, konverģences kritēriji veido loģisku un saskaņotu kopumu, un tie visi jāizpilda; Līgumā kritēriji sniegti kā vienlīdz svarīgi, un tie neparedz hierarhiju. Treškārt, konverģences kritēriji jāizpilda, pamatojoties uz reāliem datiem. Ceturtkārt, konverģences kritēriju piemērošanā jāievēro konsekvence, caurredzamība un vienkāršība. Turklāt uzsvērts, ka konverģence jāpanāk ne tikai kādā konkrētā laikā, bet tai jābūt ilgstošai. Tāpēc valstu novērtējumos plaši aplūkota konverģences ilgtspēja.

Šajā saistībā attiecīgo valstu ekonomiskās norises tiek aplūkotas retrospektīvi, galvenokārt aptverot pēdējos 10 gadus. Tas ļauj labāk noteikt, cik lielā mērā pašreizējie sasniegumi ir patiesu strukturālo pārkārtojumu rezultāts, kam savukārt vajadzētu uzlabot ekonomiskās konverģences ilgtspējas novērtējumu.

Papildus un atbilstošā apjomā izmanto arī nākotnes perspektīvu. Šādā kontekstā īpaša uzmanība pievērsta tam, ka labvēlīgu tautsaimniecības attīstības tendenču ilgtspēja ir ļoti atkarīga no atbilstošas un ilgstošas politikas reakcijas uz pašreizējiem un nākotnes izaicinājumiem. Stingra vadība un stabila institūcijas arī ir svarīgas, lai vidējā un ilgākā termiņā veicinātu produkcijas izlaides ilgtspējīgu kāpumu. Kopumā uzsvērts, ka ekonomiskās konverģences ilgtspējas nodrošināšana atkarīga gan no stabila sākumstāvokļa, gan no pareizas politikas īstenošanas pēc euro ieviešanas.

Vienoto sistēmu piemēro individuāli katrai no astoņām aplūkojamām dalībvalstīm. Šo valstu novērtējumi, kuros galvenā uzmanība vērsta uz katras dalībvalsts sniegumu, būtu jāizskata atsevišķi saskaņā ar Līguma 140. panta noteikumiem.

Šajā Konverģences ziņojumā ietverti statistisko datu iesniegšanas beigu termiņš bija 2012. gada 30. aprīlis. Konverģences kritēriju piemērošanā izmantotos statistiskos datus nodrošinājusi Eiropas Komisija (sk. 5.9. sadaļu, tabulas un attēlus) sadarbībā ar ECB (valūtas kursi un ilgtermiņa procentu likmes). Konverģences dati par cenu un ilgtermiņa procentu likmju dinamiku aptver periodu līdz 2012. gada martam, t.i., pēdējam mēnesim, par kuru pieejami dati par SPCI. Attiecībā uz mēneša valūtas kursu datiem šajā ziņojumā aplūkotais periods beidzas 2012. gada aprīlī. Vēsturiskie dati par fiskālo stāvokli aptver periodu līdz 2011. gadam. Ņemtas vērā arī dažādu avotu sniegtās prognozes kopā ar attiecīgo dalībvalstu jaunākajām konverģences programmām un citu informāciju,

kas uzskatāma par svarīgu konverģences ilgspējas turpmākā novērtēšanā. Eiropas Komisijas 2012. gada pavasara prognozes un Brīdināšanas mehānisma ziņojums¹, kas izmantoti šajā ziņojumā, tika publicēti attiecīgi 2012. gada 11. maijā un 2012. gada 14. februārī. ECB Ģenerālpadome apstiprināja šo ziņojumu 2012. gada 25. maijā.

Attiecībā uz cenu dinamiku Līguma noteikumi un tas, kā tos piemēro ECB, atspoguļots 1. ielikumā.

¹ Makroekonomiskās nesabalansētības novēršanas un koriģēšanas jaunās uzraudzības procedūras pirmais pasākums (sīkāk sk. terminu skaidrojumā).

1. ielikums

CENU TENDENCES

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta pirmo ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts noturīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"augsts cenu stabilitātes līmenis; to konstatē, samērojot inflācijas līmeni attiecīgajā valstī ar inflācijas līmeni, augstākais, trijās cenu ziņā stabilākajās dalībvalstīs".

Līguma 140. pantā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 1. pants paredz, ka:

"Līguma par Eiropas Savienības darbību 140. panta 1. punkta pirmajā ievilkumā minētās cenu stabilitātes kritērijs ir tas, ka dalībvalstī ir stabilas cenas un vienā gadā pirms novērtējuma vidējais inflācijas līmenis nepārsniedz 1.5 procentu punktus, to samērojot ar, augstākais, tādu triju dalībvalstu datiem, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Inflāciju mēra, salīdzinot patēriņa cenu indeksus, ņemot vērā to, ka dažādās valstīs to nosaka dažādi."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Šajā ziņojumā ECB piemēro Līguma noteikumus šādi.

Pirmkārt, minēto "vienā gadā pirms novērtējuma vidējo inflācijas līmeni" aprēķina, izmantojot pēdējā pieejamā 12 mēnešu vidējā SPCI rādītāja pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējo 12 mēnešu vidējo rādītāju. Tāpēc attiecībā uz inflāciju šajā ziņojumā aplūkots atsaucē periods ir no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam.

Otrkārt, nosacījumu "tādu triju dalībvalstu dati, kur cenu stabilitāte ir vislielākā", kas izmantots atsaucē vērtības definīcijā, piemēro, izmantojot triju ES dalībvalstu reģistrēto viszemāko nesvērto aritmētisko vidējo inflāciju – Zviedrijā (1.3%), Īrijā (1.4%) un Slovēnijā (2.1%), šoreiz

neidentificējot nevienu izņēmumu.¹ Tādējādi vidējais rādītājs ir 1.6% un, pieskaitot 1.5 procentu punktus, atsaucēs vērtība ir 3.1%.

Inflāciju nosaka, pamatojoties uz SPCI, ko ievieša konverģences novērtēšanai cenu stabilitātes jomā, izmantojot salīdzināšanas metodi (sk. 5.9. sadaļu). Euro zonas vidējās inflācijas rādītājs sniegts ziņojuma statistikas sadaļā.

1 Jēdziens "izņēmums" jau minēts iepriekšējos ECB konverģences ziņojumos (sk., piemēram, 2010. gada ziņojumu), kā arī EMI konverģences ziņojumos. Saskaņā ar šiem ziņojumiem dalībvalsti uzskata par izņēmumu, ja tiek izpildīti divi nosacījumi: 1) tās 12 mēnešu vidējais inflācijas līmenis ir ievērojami zemāks nekā salīdzinošie citu dalībvalstu rādītāji un 2) tās cenu norises spēcīgi ietekmējuši ārkārtas apstākļi. Valsts, kura bijusi "izņēmums", iekļaušana starp trim valstīm ar labākajiem cenu stabilitātes rādītājiem būtu izkropļojusi atsaucēs vērtību. Izņēmuma noteikšana nav mehāniska pieeja. Izmantotā pieeja tika ieviesta, lai atbilstoši risinātu iespējamās būtiskās novirzes atsevišķu valstu inflācijas norisēs. Piemēram, ECB un Eiropas Komisijas 2010. gada Konverģences ziņojumos Īrija uzskatīta par izņēmumu, jo tajā laikā tās inflācija bija par 1.5 procentu punktiem zemāka nekā otrā zemākā inflācija ES, atspoguļojot ārkārtīgi spēcīgo Īrijas ekonomiskās aktivitātes lejupslīdi un ar to saistīto būtisko algu sarukumu Īrijā. Tomēr pašlaik Īrijas reālais produkcijas izlaidis kāpums un inflācijas līmenis būtiski neatšķiras no citu dalībvalstu rādītājiem.

Lai spētu vispusīgāk novērtēt cenu norišu ilgspēju astoņās aplūkojamās valstīs, 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija atsaucēs periodā no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam tiek aplūkota, ņemot vērā šo dalībvalstu ekonomisko darbību cenu stabilitātes ziņā pēdējos 10 gadus. Tāpēc uzmanība pievērsta monetārās politikas virzienam, īpaši tam, vai monetārās iestādes galvenokārt koncentrējušās uz cenu stabilitātes nodrošināšanu un saglabāšanu, kā arī uz citu ekonomiskās politikas jomu ieguldījumu šā mērķa sasniegšanā. Turklāt ņemta vērā makroekonomiskās vides ietekme uz cenu stabilitātes nodrošināšanu. Cenu dinamika vērtēta pieprasījuma un piedāvājuma apstākļos, t.sk. aplūkojot arī vienības darbaspēka izmaksas un importa cenas ietekmējošos faktoros. Visbeidzot, vērtētas arī citu svarīgu cenu indeksu (piemēram, SPCI, izņemot neapstrādātu pārtiku un enerģiju, SPCI nemainīgu nodokļu gadījumā, nacionālā PCI, privātā patēriņa deflatora, IKP deflatora un ražotāju cenu) tendences. Nākotnes perspektīvā sniegts ieskaits gaidāmajās inflācijas norisēs tuvāko gadu laikā, t.sk. svarīgāko starptautisko organizāciju un tirgus dalībnieku prognozes. Turklāt raksturoti institucionālie un strukturālie aspekti, kas svarīgi, lai pēc euro ieviešanas saglabātu cenu stabilitāti veicinošu vidi.

Līguma noteikumi attiecībā uz fiskālajām norisēm un tas, kā tos piemēro ECB, kopā ar procedūras jautājumiem atspoguļots 2. ielikumā.

2. ielikums

FISKĀLĀS NORISES

1. Līguma un citu tiesību aktu noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta otro ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts noturīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"valsts finanšu stāvokļa stabilitāte; to konstatē, izejot no tā, vai ir sasniegts valsts budžeta stāvoklis bez pārmērīga deficīta, kā noteikts 126. panta 6. punktā".

Līguma 140. pantā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 2. pants paredz, ka:

"Minētā Līguma 140. panta 1. punkta otrajā ievilkumā minētā valdības budžeta stabilitātes kritērijs ir tas, ka novērtējuma brīdī uz dalībvalsti neattiecas atbilstīgi 126. panta 6. punktam pieņemtais Padomes lēmums par pārmērīgu budžeta deficītu."

126. pantā noteikta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūra. Saskaņā ar 126. panta 2. un 3. punktu Eiropas Komisija sagatavo ziņojumu, ja dalībvalsts neizpilda prasības attiecībā uz fiskālo disciplīnu, īpaši, ja:

- a) plānotā vai reālā valdības budžeta deficīta attiecība pret IKP pārsniedz atsaucēs vērtību (kas Protokolā par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru noteikta kā 3% no IKP), izņemot gadījumu, kad:
 - vai nu šī attiecība ir būtiski un pastāvīgi pazeminājusies un sasniegusi atsaucēs vērtībai tuvu līmeni;
 - vai arī atsaucēs vērtība ir pārsniegta tikai izņēmuma kārtā un uz laiku un šī attiecība joprojām ir tuva atsaucēs vērtībai;
- b) valdības parāda attiecība pret IKP pārsniedz atsaucēs vērtību (kas Protokolā par pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru noteikta kā 60% no IKP), ja vien šī attiecība pietiekami strauji nesamazinās un netuvinās atsaucēs vērtībai.

Turklāt Komisijas sagatavotajā ziņojumā jāņem vērā tas, vai valdības budžeta deficīts pārsniedz valdības ieguldījumu izdevumus, un visi pārējie būtiskie faktori, t.sk. dalībvalsts ekonomiskā un budžeta situācija vidējā termiņā. Komisija var sagatavot ziņojumu arī tad, ja tā uzskata, ka dalībvalstij ir pārmērīga budžeta deficīta rašanās risks, lai gan kritēriji izpildīti. Ekonomikas un finanšu komiteja sniedz atzinumu par Komisijas ziņojumu. Visbeidzot, saskaņā ar 126. panta 6. punktu ES Padome, pamatojoties uz Komisijas ieteikumu un ņemot vērā visas piezīmes, kuras, iespējams, vēlas paust attiecīgā dalībvalsts, ievērojot kvalificētu balsu vairākumu un neiesaistot attiecīgo dalībvalsti, un pēc vispārējā novērtējuma nolemj, vai šajā dalībvalstī ir pārmērīgs budžeta deficīts.

Līguma 126. panta nosacījumi tālāk skaidroti Padomes Regulā (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011¹, kas citstarp:

- apstiprina parāda kritērija un deficīta kritērija vienādo pamatojumu, nosakot pirmā kritērija darbību, bet pieļaujot triju gadu pārejas periodu. Regulas 2. panta 1.a punkts paredz, ka tad, ja tā vērtība pārsniedz atsaucēs vērtību, uzskata, ka valsts parāda attiecība pret IKP pietiekami samazinās un pietiekami strauji tuvojas atsaucēs vērtībai, ja atšķirība attiecībā pret atsaucēs vērtību pēdējos trijos gados samazinājusies par robežvērtību – vidēji par vienu divdesmito daļu gadā, pamatojoties uz grozījumiem pēdējos trijos gados, par kuriem pieejami dati. Parāda kritērija prasību uzskata par izpildītu arī tad, ja Komisijas budžeta prognozēs norādīts,

¹ Padomes 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1467/97 par to, kā pārņemt un precizēt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanu (OV L 209, 02.08.1997., 6. lpp.), kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes 2011. gada 8. novembra Regulu (ES) Nr. 1177/2011 (OV L 306, 23.11.2011., 33. lpp.). Konsolidētā versija publicēta <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1467:20111213:EN:PDF>.

ka prasītais samazinājums notiks triju gadu ilgā laika posmā. Ieviešot šo parāda attiecības pielāgošanas robežvērtību, būtu jāņem vērā ekonomiskā cikla ietekme uz parāda samazināšanas gaitu;

- detalizē svarīgākos faktoros, ko Komisija ņem vērā, gatavojot ziņojumu saskaņā ar Līguma 126. panta 3. punktu. Svarīgi, ka Regula nosaka virkni faktoru, kas būtiski ietekmē vidēja termiņa tautsaimniecības, budžeta un valdības parāda stāvokļa norišu novērtējumu (sk. Regulas 2. panta 3. punktu un ECB gatavotās analīzes sīkāku raksturojumu tālāk).

Turklāt Līgumu par stabilitāti, koordināciju un pārvaldību (LSKP; angļu val. – TSCG, *Treaty on Stability, Coordination and Governance*), kas pamatojas uz pilnveidotā Stabilitātes un izaugsmes pakta noteikumiem, 2012. gada 2. martā parakstīja 25 ES dalībvalstis (visas ES dalībvalstis, izņemot Lielbritāniju un Čehijas Republiku), un tas stāsies spēkā tad, kad 12 euro zonas dalībvalstis būs to ratificējušas.² III sadaļa (Budžeta pakts) citstarp paredz saistošu budžeta nosacījumu, lai nodrošinātu, ka valdības budžets ir līdzsvarots vai ar pārpalikumu. Šo normu uzskata par ievērotu, ja gada strukturālā bilance atbilst attiecīgās valsts specifiskajam vidēja termiņa mērķim un strukturālā izteiksmē deficīts nepārsniedz 0.5% no IKP. Ja valdības parāda attiecība ir ievērojami mazāka par 60% no IKP un ilgtermiņa riski ilgtermiņā ir nelieli, vidēja termiņa mērķa rādītājs var sasniegt strukturālo deficītu, kas nepārsniedz 1% no IKP. LSKP arī ietver parāda samazināšanas robežvērtības normu, uz ko izdarīta atsauce Padomes Regulā (ES) Nr. 1177/2011, ar kuru grozīta Padomes Regula (EK) Nr. 1467/97³, tādējādi padarot šo normu par primāro tiesību aktu ES līgumslēdzējam dalībvalstīm. Līgumslēdzējam dalībvalstīm jāievieš savā konstitūcijā vai par gada budžeta likumu augstākā citā tiesību aktā noteiktās fiskālās normas, automātiski iedarbinot korekcijas mehānismu, ja novēro novirzes no fiskālā mērķa.

2. Līguma noteikumu piemērošana

Konverģences novērtēšanai ECB pauž savu viedokli par fiskālajām norisēm. Vērtējot ilgtermiņu, ECB aplūko 2002.–2011. gada fiskālo norišu galvenos rādītājus un prognozes un problēmas valdības finanšu jomā, kā arī koncentrē uzmanību uz deficīta un parāda norišu sakarībām. ECB veic nacionālo budžetu ietvaru jaunu efektivitātes analīzi saskaņā ar Padomes Regulas (EK) Nr. 1467/97 2. panta 3.b punktu, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011 un Padomes Direktīvu 2011/85/ES⁴. Turklāt šajā ziņojumā sniegts sākotnējs vērtējums par robežvērtības normas piemērošanu atbilstoši Padomes Regulas (EK) Nr. 1466/97 9. panta 1. punktam, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Eiropas Parlamenta un Padomes Regulu (ES) Nr. 1175/2011⁵. Šī norma paredz nodrošināt izdevumu kāpuma atbilstošu finansējumu. Saskaņā ar šo normu tām ES dalībvalstīm, kuras vēl nav sasniegušas vidēja termiņa budžeta mērķi, jānodrošina arī tas, ka svarīgu sākotnējo izdevumu pieaugums nepārsniedz IKP iespējamā pieauguma vidēja termiņa atsauces līmeni, ja vien pārsniegums nav saskaņots ar diskrecionāriem ieņēmumu pasākumiem.

² Tā kā LSKP jau stājies spēkā, tas attieksies arī uz tām ES dalībvalstīm ar izņēmumu, kuras to ratificējušas, sākot ar datumu, kad stāsies spēkā lēmums par izņēmuma atcelšanu, vai arī agrāk, ja attiecīgā dalībvalsts paziņos par savu nodomu ar šo agrāko datumu uzņemties visas vai daļu LSKP noteikto saistību.

³ Padomes 2011. gada 8. novembra Regula (ES) Nr. 1177/2011, ar kuru groza Regulu (EK) Nr. 1467/97 par to, kā paātrināt un precizēt pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras īstenošanu (OV L 306, 23.11.2011., 33. lpp.).

⁴ Padomes 2011. gada 8. novembra Direktīva 2011/85/ES par prasībām dalībvalstu budžeta struktūrā (OV L 306, 23.11.2011., 41. lpp.).

⁵ Padomes 1997. gada 7. jūlija Regula (EK) Nr. 1466/97 par budžeta stāvokļa uzraudzības un ekonomikas politikas uzraudzības un koordinācijas stiprināšanu (OV L 209, 02.08.1997., 1. lpp.), kurā jaunākie grozījumi veikti ar Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra Regulu Nr. 1175/2011 (OV L 306, 23.11.2011., 12. lpp.). Konsolidētā versija publicēta <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1997R1466:20111213:EN:PDF>.

ECB un Komisijai ir atšķirīgas lomas saskaņā ar 126. pantu: ECB nav oficiāli iesaistīta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrā. ECB ziņojumā tikai tiek norādīts, vai valsts pakļauta pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūrai.

Attiecībā uz Līguma noteikumu, ka parāda attiecībai, kas pārsniedz 60% no IKP, būtu "pietiekami strauji jāsamazinās un jātuvinās atsaucēs vērtībai", ECB novērtē iepriekšējās un nākotnes parāda attiecības rādītāja tendences. Attiecībā uz ES dalībvalstīm, kur parāda attiecība pārsniedz atsaucēs vērtību, ilustratīviem mērķiem ECB izmanto parāda atmaksāšanas iespēju analīzi, t.sk. atsaucoties uz iepriekš minēto parāda samazināšanas robežvērtību, ko nosaka Padomes Regulas (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011, 2. panta 1.a punkts.

Fiskālo norišu vērtējums balstīts uz datiem, kas iegūti, pamatojoties uz nacionālajiem kontiem saskaņā ar EKS 95 (sk. 5.9. sadaļu). Lielāko daļu šajā ziņojumā sniegto rādītāju 2012. gada aprīlī nodrošināja Komisija, un tie ietver datus par valdības 2002.–2011. gada fiskālo situāciju un Komisijas prognozes 2012. gadam.

Attiecībā uz valsts finanšu ilgtspēju aplūkojamās valstīs atsaucēs gada (2011. gads) rezultāti aplūkoti, ņemot vērā katras dalībvalsts darbību pēdējos 10 gados. Vispirms tiek vērtēta budžeta deficīta rādītāja dinamika. Šajā kontekstā ieteicams ņemt vērā, ka valsts gada budžeta deficīta rādītāja pārmaiņas parasti nosaka dažādi faktori. To ietekmi bieži iedala, no vienas puses, "cikliskos efektos", kas atspoguļo budžeta deficīta reakciju uz ekonomiskā cikla pārmaiņām, un, no otras puses, "necikliskos efektos", ko bieži izmanto strukturālo vai pastāvīgu fiskālās politikas korekciju atspoguļošanai. Tomēr ne vienmēr var uzskatīt, ka šādi necikliski efekti, kādi skaitliskā izteiksmē sniegti šajā ziņojumā, pilnībā atspoguļo fiskālo pozīciju strukturālās pārmaiņas, jo tie ietver īslaicīgu ietekmi uz budžeta bilanci, ko izraisa gan politikas pasākumu, gan īpašu faktoru ietekme. Sevišķi grūti novērtēt, kā strukturālās budžeta pozīcijas mainījušās krīzes laikā, ņemot vērā potenciālā ražošanas apjoma līmeņa un pieauguma tempa nenoteiktību. Kas attiecas uz citiem fiskālajiem rādītājiem, sīkāk aplūkotas arī valdības ieņēmumu un izdevumu iepriekšējās tendences.

Pēc tam tiek vērtēta valdības parāda attiecības dinamika un to noteicošie faktori šajā periodā, t.i., nominālā IKP pieauguma tempa un procentu likmju atšķirības, sākotnējā bilance un deficīta-parāda korekcija. Šāda perspektīva var sniegt papildu informāciju par to, cik lielā mērā makroekonomiskā vide, īpaši izaugsmes temps un procentu likmes, ietekmējusi parāda dinamiku. Tā var arī nodrošināt plašāku informāciju par fiskālās konsolidācijas centieni ietekmi saskaņā ar sākotnējo bilanci un deficīta-parāda korekcijā iekļauto īpašu faktoru nozīmi. Turklāt valdības parāda struktūra aplūkota, īpaši pievēršoties īstermiņa parāda un ārvalstu valūtas parāda īpatsvaram un to dinamikai. Salīdzinot šos apjomus ar pašreizējo parāda rādītāja līmeni, parādīts fiskālo bilanci jutīgums pret valūtas kursu un procentu likmju pārmaiņām.

Vērtējot nākotnes perspektīvas, tiek aplūkoti valstu budžeta plāni un jaunākās Eiropas Komisijas prognozes 2012. gadam un ņemta vērā konverģences programmā noteiktā vidējā termiņa fiskālā stratēģija. Tas ietver Stabilitātes un izaugsmes paktā paredzētā attiecīgās dalībvalsts vidējā termiņa mērķrādītāja prognozētās izpildes, kā arī parāda rādītāja perspektīvas novērtējumu, ņemot vērā pašreizējo fiskālo politiku. Visbeidzot, tiek uzsvērti ilgtermiņa uzdevumi budžeta pozīciju ilgtspējas saglabāšanai un plašas konsolidācijas jomas, īpaši tās, kuras attiecas uz nefondēto valsts pensiju sistēmu saistībā ar demogrāfiskajām pārmaiņām un valdības iespējamām saistībām, īpaši finanšu un ekonomiskās krīzes laikā.

Atbilstoši iepriekšējai praksei analizēta arī lielākā daļa svarīgu faktoru, kas noteikti Padomes Regulas (EK) Nr. 1467/97, kurā jaunākie grozījumi veikti ar Padomes Regulu (ES) Nr. 1177/2011, 2. panta 3. punktā un sniegti 2. ielikumā.

Valūtas kursu norišu jomā tiesību aktu normas un tas, kā tās piemēro ECB, raksturotas 3. ielikumā.

3. ielikums

VALŪTAS KURSA DINAMIKA

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta trešo ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts noturīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"vismaz divus gadus attiecīgās valsts valūtas kursa svārstības palikušas Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānisma noteiktajās robežās un šīs valsts valūta nav devalvēta attiecībā pret euro".

Līguma 140. panta 1. punktā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 3. pants paredz, ka:

"Kritērijs minētā Līguma 140. panta 1. punkta trešajā ievilkumā minētajai dalībai Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā ir tāds, ka dalībvalsts vismaz divus gadus pirms novērtējuma bez lielām grūtībām ievērojusi paredzētās normālās svārstību robežas Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā. Proti, dalībvalsts šajā laikā pēc savas iniciatīvas nav devalvējusi savas valūtas divpusējo centrālo kursu attiecībā pret euro."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Attiecībā uz valūtas kursa stabilitāti ECB novērtē, vai valsts bez nopietnām problēmām piedalījies VKM II (kas no 1999. gada janvāra aizstāja VKM) vismaz divus gadus pirms konverģences novērtējuma, jo īpaši nemazinot savas valūtas kursu attiecībā pret euro. Īsāka dalības laika gadījumos valūtas kursa dinamika aplūkota divu gadu atsaucē periodā, kā tas darīts iepriekšējos ziņojumos.

Novērtējot valūtas kursa stabilitāti attiecībā pret euro, uzmanība pievērsta tam, vai valūtas kurss ir tuvs VKM II centrālajam kursam, ņemot vērā arī faktorus, kuri varētu veicināt attiecīgā valūtas kursa kāpumu, kas atbilst iepriekš izmantotajai pieejai. Tāpēc svārstību koridora diapazons VKM II nerada problēmas valūtas kursa stabilitātes kritērija novērtēšanā.

Turklāt jautājumu par to, vai valstij nav bijušas "nopietnas grūtības", parasti izskata šādi: 1) novērtējot valūtas kursa novirzi no VKM II centrālā kursa attiecībā pret euro, 2) izmantojot rādītājus, piemēram, valūtas kursa svārstības attiecībā pret euro un to tendenci, kā arī īstermiņa procentu likmju starpības attiecībā pret euro zonu un to dinamiku, 3) apsverot ārvalstu valūtas

intervenču nozīmi un 4) izvērtējot starptautisko finanšu palīdzības programmu nozīmi valūtas stabilizēšanā.

Šā ziņojuma atsauces periods ir no 2010. gada 1. maija līdz 2012. gada 30. aprīlim. Visi divpusējie valūtas kursi ir oficiālie ECB atsauces kursi (sk. 5.9. sadaļu).

Divas no šajā ziņojumā vērtētajām dalībvalstīm pašlaik piedalās VKM II. Lietuva piedalās VKM II kopš 2004. gada 28. jūnija. Latvija pievienojās šim mehānismam 2005. gada 2. maijā. Atsauces periodā vērotās šo valstu valūtu kursu svārstības attiecībā pret euro tiek analizētas kā novirzes no attiecīgās VKM II centrālās paritātes. Šajā ziņojumā ietverta pārējo sešu dalībvalstu 2010. gada aprīlī vērotie vidējie valūtu kursi attiecībā pret euro izmantoti kā etaloni ilustratīvā nolūkā, jo nav noteikts VKM II centrālais kurss. Tas tiek veikts saskaņā ar iepriekšējos ziņojumos iedibināto kārtību un neatspoguļo nekādu valūtas kursa atbilstības vērtējumu.

Papildus nominālā valūtas kursa rādītājiem attiecībā pret euro īsumā aplūkoti dati par pašreizējā valūtas kursa stabilitāti. Tie tiek iegūti no reālo divpusējo un efektīvo valūtas kursu, eksporta tirgu un maksājumu bilances tekošā, kapitāla un finanšu konta dinamikas. Kopējā ārējā parāda un starptautisko investīciju bilances pārmaiņas arī tiek vērtētas ilgākos laika periodos. Sadaļās par valūtas kursa dinamiku aplūkoti arī attiecīgās valsts integrācijas euro zonā līmeņa rādītāji. To vērtē ārējās tirdzniecības (eksports un imports), kā arī finanšu integrācijas izteiksmē. Visbeidzot, sadaļās par valūtas kursa dinamiku aplūkots, vai attiecīgās novērtētās valstis guvušas labumu no centrālās bankas likviditātes palīdzības vai maksājumu bilances atbalsta – divpusēja vai daudzpusēja, iesaistoties SVF un/vai ES. Tiek izskatīta gan faktiskā, gan piesardzības nolūkā pieprasītā palīdzība, t.sk. piekļuve piesardzības finansējumam, piemēram, SVF elastīgās kredītlīnijas veidā.

Līgumā ietvertie noteikumi attiecībā uz ilgtermiņa procentu likmju dinamiku un tiesību aktu normām un tas, kā tos piemēro ECB, atspoguļoti 4. ielikumā.

4. ielikums

ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU DINAMIKA

1. Līguma noteikumi

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punkta ceturto ievilkumu Konverģences ziņojumam jānovērtē, cik augsts noturīgas konverģences līmenis sasniegts, atsaucoties uz katras dalībvalsts šāda kritērija izpildi:

"stabilitāte, ko dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, panākusi konverģencē un Eiropas Monetārās sistēmas valūtas kursa mehānismā, kuru atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes".

Līguma 140. pantā minētā Protokola (Nr. 13) par konverģences kritērijiem 4. pants paredz, ka:

"Minētā Līguma 140. panta 1. punkta ceturtajā ievilkumā minētās procentu likmju konverģences kritērijs ir tāds, ka dalībvalsts vidējā nominālā ilgtermiņa procentu likme, kas pirms novērtējuma

novērota vienu gadu, pārsniedz ne vairāk kā par 2 procentu punktiem likmes, augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Procentu likmes mēra, par pamatu ņemot valdības ilgtermiņa obligācijas vai līdzīgus vērtspapīrus un ņemot vērā to, ka dažādās valstīs tās nosaka dažādi."

2. Līguma noteikumu piemērošana

Šajā ziņojumā ECB piemēro Līguma noteikumus šādi.

Pirmkārt, attiecībā uz "vidējo nominālo ilgtermiņa procentu likmi", kas "pirms novērtējuma novērota vienu gadu", ilgtermiņa procentu likme tiek aprēķināta kā vidējais aritmētiskais rādītājs pēdējos 12 mēnešos, par kuriem bijuši pieejami SPCI dati. Šajā ziņojumā aplūkots atsauces periods ir no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam.

Otrkārt, nosacījumu "augstākais, trijās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā", kas izmantots atsauces vērtības definēšanai, piemēro, izmantojot ilgtermiņa procentu likmju nesvērtu vidējo aritmētisko rādītāju tajās pašās trijās ES valstīs, kuru dati lietoti cenu stabilitātes kritērija novērtēšanas atsauces vērtības aprēķinā (sk. 1. ielikumu). Taču viena no valstīm, kurā cenu stabilitāte ir vislielākā, ir Īrija, kurai atsauces periodā bija ļoti ierobežota piekļuve finanšu tirgiem. Ilgtermiņa procentu likme atsauces periodā Īrijā bija 9.1%. Tā ievērojami pārsniedz šā perioda euro zonas vidējo procentu likmi (4.4%). Tā kā pašlaik tirgos dominē valstij specifiskas augstas riska prēmijas (kuras nosaka nevis inflācija, bet citi faktori), Īrijas ilgtermiņa procentu likme tagad nav piemērota robežvērtība, novērtējot ekonomiskās konverģences procesa progresu ES dalībvalstīs ar izņēmumu. Īrijas valdības obligāciju tirgū atsauces periodā bija vērojama spēcīga spriedze un liela ārvalstu investīciju aizplūde. Tā rezultātā ilgtermiņa procentu likme Īrijā ir ne tikai daudz augstāka nekā euro zonas vidējā procentu likme, bet būtiski pārsniedz arī ilgtermiņa procentu likmes pārējās divās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā. Tāpēc Īrija izslēgta no atsauces vērtības aprēķina. Šajā ziņojumā aplūkotajā atsauces periodā abās dalībvalstīs, kur cenu stabilitāte ir vislielākā, ilgtermiņa procentu likme bija 2.2% (Zviedrijā) un 5.4% (Slovēnijā); tādējādi vidējā procentu likme ir 3.8% un, pievienojot 2 procentu punktus, atsauces vērtība ir 5.8%.

Procentu likmes aprēķinātas, pamatojoties uz pieejamām saskaņotajām ilgtermiņa procentu likmēm, kuras noteiktas konverģences novērtēšanai (sk. 5.9. sadaļu).

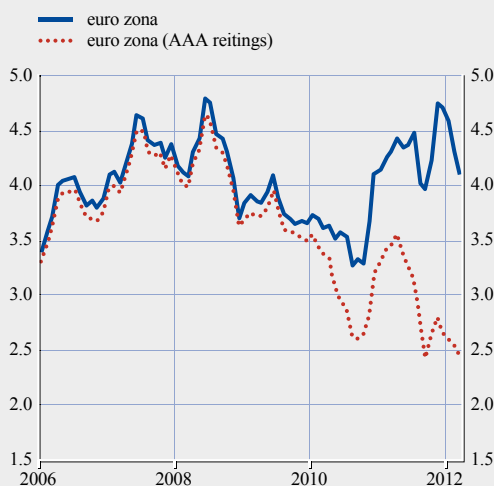
Kā jau minēts, Līgumā precīzi sniegta atsauce uz "konverģences stabilitāti", ko atspoguļo ilgtermiņa procentu likmes. Tāpēc norises atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) aplūkotās saistībā ar ilgtermiņa procentu likmju tendencēm pēdējos 10 gados (vai citā periodā, par kuru pieejami dati) un galvenajiem faktoriem, kas nosaka to atšķirības salīdzinājumā ar euro zonā dominējošo vidējo ilgtermiņa procentu likmi. Atsauces periodā euro zonas vidējā ilgtermiņa procentu likme daļēji atspoguļoja vairāku euro zonas valstu augstās valstij specifiskās riska prēmijas. Tāpēc salīdzinājuma veikšanas nolūkā izmantots arī euro zonas AAA ilgtermiņa ienesīgums (t.i., euro zonas AAA ienesīguma līknes ilgtermiņa ienesīgums, kas ietver euro zonas valstis ar AAA reitingu). Euro zonas vidējās ilgtermiņa procentu likmes un euro zonas AAA

ilgtermiņa ienesīguma salīdzinājums sniegts 1. attēlā. Šā ziņojuma analīzes pamatojumam sniegta informācija par finanšu tirgus apjomu un attīstību. Tās pamatā ir trīs rādītāji (sabiedrību emitēto apgrozībā esošo parāda vērtspapīru apjoms, akciju tirgus kapitalizācija un iekšzemes banku veiktā privātā sektora kreditēšana), kas kopā katrā valstī nosaka kapitāla tirgu apjomu.

Visbeidzot, saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu šajā ziņojumā jāanalizē vairāki citi svarīgi faktori (sk. 5. ielikumu). Šajā ziņā kopš iepriekšējā ziņojuma publicēšanas 2010. gadā saskaņā ar Līguma 121. panta 6. punktu stājusies spēkā uzlabota tautsaimniecības pārvaldības sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt ciešāku ekonomiskās politikas saskaņošanu un ilgtspējīgu ES dalībvalstu ekonomiskās darbības konverģenci. 5. ielikumā īsumā raksturotas atbilstošās tiesību aktu normas un veids, kādā minētie papildu faktori atspoguļoti ECB veiktās konverģences novērtējumā.

I. attēls. Ilgtermiņa procentu likmes

(2006. gada janvāris–2012. gada marts; %)

Avots: ECB.

Piezīmes. "Euro zona" attiecas uz euro zonas valstu vidējo ilgtermiņa procentu likmi, kas svēta ar IKP. "Euro zona (AAA reitings)" attiecas uz euro zonas AAA reitings obligāciju peļņas likmju līknes, kurā ietvertas euro zonas valstis ar AAA reitingu, nominālo ienesīgumu.

5. ielikums

CITI SVARĪGI FAKTORI

1. Līgums un citas tiesiskās normas

Līguma 140. panta 1. punkts paredz: "Komisijas un Eiropas Centrālās bankas ziņojumos ņem vērā arī tirgu integrācijā gūtos sasniegumus, kārtējo maksājumu bilances un to dinamiku, kā arī darbaspēka vienību izmaksu un citu cenu indeksu attīstību."

Tāpēc ECB ņem vērā tiesību aktu kopumu par ES tautsaimniecības pārvaldību, kas stājās spēkā 2011. gada 13. decembrī. Pamatojoties uz Līguma 121. panta 6. punkta nosacījumiem, Eiropas Parlaments un ES Padome apstiprināja detalizētus daudzpusējas uzraudzības procedūras noteikumus, uz kuriem izdarīta atsauce Līguma 121. panta 3. punktā un 121. panta 4. punktā. Šie noteikumi tika pieņemti, "lai labāk koordinētu dalībvalstu ekonomikas politiku un nodrošinātu stabilo ekonomisko konverģenci" (121. panta 3. punkts), jo "ir jāizdara secinājumi par Ekonomikas un monetārās savienības darbības pirmajos desmit gados gūto pieredzi, un jo īpaši ir jāuzlabo Savienības ekonomikas pārvaldība, to balstot uz valstu lielāku atbildību."¹ Jaunā tiesību aktu pakete ietver uzlabotu uzraudzības sistēmu (Makroekonomiskās nesabalansētības procedūra, MNP; *Macroeconomic Imbalance Procedure, MIP*), lai novērstu pārmērīgu makroekonomisko nesabalansētību un palīdzētu

¹ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 16. novembra Regulas (ES) Nr. 1176/2011 par to, kā novērst un koriģēt makroekonomisko nelīdzsvarotību, 2. apsvērumu.

tās skartajām ES dalībvalstīm izstrādāt korektīvo pasākumu plānus pirms šo noviržu nostiprināšanās. MNP un tās preventīvā un korektīvā daļa attiecas uz visām ES dalībvalstīm, izņemot tās, kuras, izmantojot starptautisku finanšu palīdzības programmu, jau pakļautas rūpīgākai pārbaudei. MNP ietver brīdināšanas mehānismu, lai laikus atklātu veidojošos makroekonomisko nesabalansētību, kas balstās uz pārredzamu rādītāju kopsavilkumu ar brīdināšanas sliekšni (robežvērtībām), apvienojot ar tautsaimniecības novērtējumu. Šajā novērtējumā būtu jāņem vērā arī nominālā un faktiskā konverģence euro zonā un ārpus tās.² Izvērtējot makroekonomisko nesabalansētību, šai procedūrai būtu jāņem vērā to nopietnība un to iespējamā negatīvā ekonomiskā un finansiālā ietekme, kas ir nelabvēlīga ES tautsaimniecības stabilitātei un apdraud EMS raitu darbību.³

2. Līguma noteikumu piemērošana

Saskaņā ar iepriekšējo praksi papildu faktori, uz kuriem izdarīta atsauce Līguma 140. panta 1. punktā, aplūkoti 5. nodaļā katrai valstij atsevišķi sadaļās, kuru virsraksti ir 1.–4. ielikumā raksturotie kritēriji. Runājot par MNP elementiem, lielākā daļa makroekonomisko rādītāju šajā ziņojumā jau minēti iepriekš (daži ar atšķirīgu statistisko definīciju) kā daļa no plašā pagātnes un nākotnes ekonomisko rādītāju klāsta, kurus uzskata par noderīgiem konverģences ilgtspējas sīkākā analizē saskaņā ar Līguma 140. pantu. Lai analīze būtu pilnīga, 3. nodaļā sniegts rādītāju kopsavilkums, t.sk. attiecībā uz brīdināšanas sliekšni (robežvērtībām), visām šajā ziņojumā novērtētajām valstīm, tādējādi nodrošinot visu pieejamo informāciju, kas svarīga, lai noteiktu nesabalansētību, kas varētu kavēt sasniegt augstāka līmeņa ilgtspējīgu konverģenci saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu. Īpaši par ES dalībvalstīm ar izņēmumu, kuras pakļautas pārmērīgas nesabalansētības novēršanas procedūrai, nevar paust viedokli, ka tās sasniegušas augstu ilgtspējīgas konverģences pakāpi saskaņā ar Līguma 140. panta 1. daļu.

² Sk. Regulas (ES) Nr. 1176/2011 4. panta 4. punktu.

³ Sk. Regulas (ES) Nr. 1176/2011 17. apsvērumu.

2.2. NACIONĀLO TIESĪBU AKTU ATBILSTĪBA LĪGUMIEM

2.2.1. IEVADS

Saskaņā ar Līguma 140. panta 1. punktu ECB (un Eiropas Komisijai) vismaz reizi divos gados vai pēc tādas dalībvalsts pieprasījuma, uz kuru attiecas izņēmums, jāsaņem ziņojums Padomei par panākumiem, ko guvušas dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, to saistību izpildē, kuras attiecas uz pilntiesīgu dalību ekonomiskajā un monetārajā savienībā. Šajos ziņojumos jāiekļauj katras dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, nacionālo tiesību aktu, t.sk. NCB statūtu, novērtējums par atbilstību Līguma 130. un 131. pantam un Statūtiem. Šādu Līgumā noteiktu pienākumu dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums, dēvē arī par tiesisko konverģenci. Vērtējot tiesisko konverģenci, ECB neaprobežojas tikai ar nacionālo tiesību aktu formālu novērtējumu, bet var arī apsvērt, vai attiecīgo nosacījumu ieviešana atbilst Līguma un Statūtu garam. ECB īpašas bažas rada jebkuras pazīmes, ka uz dažu dalībvalstu NCB lēmējinstīcijām tiek izdarīts spiediens, kas neatbilst Līguma garam attiecībā uz centrālo banku neatkarību. ECB arī uzskata, ka nepieciešama raita un nepārtraukta NCB lēmējinstīciju darbība. Konkrēti šajā sakarā dalībvalstu atbildīgajām iestādēm ir pienākums veikt nepieciešamos pasākumus, lai, atbrīvojoties NCB lēmējinstīcijas locekļa vietai, nodrošinātu savlaicīgu jauna locekļa iecelšanu amatā.² Pirms ECB sniegs galīgu

² Atzinums CON/2010/37 un Atzinums CON/2010/91.

pozitīvu novērtējumu, atzīstot, ka dalībvalsts nacionālie tiesību akti atbilst Līgumam un Statūtiem, tā rūpīgi uzraudzīs visas norises.

DALĪBVALSTIS, UZ KURĀM ATIECAS IZŅĒMUMS, UN TIESISKĀ KONVERĢENCE

Bulgārija, Čehijas Republika, Latvija, Lietuva, Ungārija, Polija, Rumānija un Zviedrija, kuru nacionālie tiesību akti tiek vērtēti šajā ziņojumā, ir dalībvalstis, uz kurām attiecas izņēmums, t.i., tās vēl nav ieviesušas euro. Zviedrija kļuva par dalībvalsti, uz kuru attiecas izņēmums, ar Padomes 1998. gada maija lēmumu.³ Attiecībā uz pārējām minētajām dalībvalstīm Akta par pievienošanās nosacījumiem 4. pants⁴ un 5. pants⁵ nosaka: "Katra jaunā dalībvalsts no pievienošanās dienas piedalās Ekonomikas un monetārajā savienībā kā dalībvalsts, uz ko attiecas izņēmums, kā tā definēta Līguma 139. pantā."

ECB izvērtējusi tiesiskās konverģences pakāpi Bulgārijā, Čehijas Republikā, Latvijā, Lietuvā, Ungārijā, Polijā, Rumānijā un Zviedrijā, kā arī likumdošanas pasākumus, kas veikti vai kas tām jāveic, lai šo mērķi sasniegtu. Šajā ziņojumā nav aplūkotas Dānija un Lielbritānija, kas ir dalībvalstis ar īpašu statusu un vēl nav ieviesušas euro.

Protokolā (Nr. 16) par dažiem nosacījumiem attiecībā uz Dāniju, kas pievienots Līgumiem, noteikts, ka, ņemot vērā 1993. gada 3. novembrī Padomei sniegto Dānijas valdības paziņojumu, uz Dāniju attiecas izņēmums un tā atcelšanas procedūra tiks uzsākta tikai pēc Dānijas lūguma. Tā kā Līguma 130. pants attiecas uz Dāniju, *Danmarks Nationalbank* jāpilda centrālās bankas neatkarības prasības. EMI 1998. gada Konverģences ziņojumā secināts, ka šis noteikums izpildīts. Dānijas konverģences līmenis nav vērtēts kopš 1998. gada tās īpašā statusa dēļ. Līdz laikam, kad Dānija Padomei paziņos par nodomu ieviest euro, *Danmarks Nationalbank* nav jābūt tiesiski integrētai Eurosistēmā un neviens Dānijas tiesību akts nav jāpielāgo.

Saskaņā ar Protokolu (Nr. 15) par atsevišķiem nosacījumiem attiecībā uz Lielbritānijas un Ziemeļīrijas Apvienoto Karalisti, kas pievienots Līgumiem, Lielbritānijai nav pienākuma ieviest euro, ja vien tā nepaziņo Padomei par nodomu to darīt. 1997. gada 30. oktobrī Lielbritānija iesniedza Padomei paziņojumu, ka neieviešis euro 1999. gada 1. janvārī, un situācija nav mainījies. Saskaņā ar šo paziņojumu atsevišķi Līguma (t.sk. 130. un 131. panta) un Statūtu noteikumi uz Lielbritāniju neattiecas. Tāpēc pašlaik nav likumīgas prasības nodrošināt, lai nacionālie tiesību akti (t.sk. *Bank of England* Statūti) atbilstu Līgumam un Statūtiem.

Tiesiskās konverģences vērtēšanas mērķis ir veicināt Padomes lēmumus par to, kuras dalībvalstis izpilda "saistības attiecībā uz ekonomiskās un monetārās savienības izveidi" (Līguma 140. panta 1. punkts). Tiesiskajā jomā šādi nosacījumi īpaši attiecas uz centrālās bankas neatkarību un NCB tiesisko integrāciju Eurosistēmā.

3 Padomes 1998. gada 3. maija Lēmums 98/317/EK saskaņā ar Līguma 109.j panta 4. punktu (OV L 139, 11.05.1998., 30. lpp.). Piezīme. Lēmuma 98/317/EK nosaukums attiecas uz Eiropas Kopienas dibināšanas līgumu (pirms Līguma pantu numerācijas maiņas saskaņā ar Amsterdamas Līguma 12. pantu); šis noteikums atcelts saskaņā ar Lisabonas Līgumu.

4 Akts par Čehijas Republikas, Igaunijas Republikas, Kipras Republikas, Latvijas Republikas, Lietuvas Republikas, Ungārijas Republikas, Maltas Republikas, Polijas Republikas, Slovēnijas Republikas un Slovākijas Republikas pievienošanās nosacījumiem un pielāgojumiem Līgumos, kas ir Eiropas Savienības pamatā (OV L 236, 23.09.2003., 34. lpp.).

5 Bulgārijas un Rumānijas gadījumā sk. Akta par Bulgārijas Republikas un Rumānijas pievienošanās nosacījumiem un pielāgojumiem Līgumos, kas ir Eiropas Savienības pamatā, 5. pantu (OV L 157, 21.06.2005., 204. lpp.).

TIESISKĀ NOVĒRTĒJUMA STRUKTŪRA

Tiesiskajā novērtējumā kopumā ievērota iepriekšējo ECB un EMI tiesiskās konverģences ziņojumu⁶ uzbūve.

Nacionālo tiesību aktu atbilstība aplūkota, ņemot vērā tiesību aktus, kas stājas spēkā pirms 2012. gada 12. marta.

2.2.2. PIELĀGOŠANAS IESPĒJAS

2.2.2.1. PIELĀGOŠANAS JOMAS

Lai noteiktu jomas, kurās nepieciešama nacionālo tiesību aktu pielāgošana, tiek vērtēti šādi jautājumi:

- atbilstība NCB neatkarības noteikumiem Līgumā (130. pants) un Statūtos (7. un 14.2. pants) un atbilstība konfidencialitātes noteikumiem (Statūtu 37. pants);
- atbilstība monetārās finansēšanas (Līguma 123. pants) un privileģētās piekļuves aizliegumam (Līguma 124. pants) un vienotas euro rakstības ievērošana, kas prasīta ES tiesību aktos; un
- NCB tiesiskā integrācija Eurosistēmā (īpaši saistībā ar Statūtu 12.1. un 14.3. pantu).

2.2.2.2. "SADERĪBA" PRETĒJI "SASKAŅOŠANAI"

Līguma 131. pantā noteikts, ka jānodrošina, lai nacionālie tiesību akti ir "saderīgi" ar Līgumiem un Statūtiem; visas neatbilstības jānovērš. Šā nosacījuma izpildes nepieciešamību neietekmē ne Līgumu un Statūtu prioritāte pār nacionālajiem tiesību aktiem, ne nesaderības raksturs.

Nacionālajiem tiesību aktiem izvirzītā "saderības" prasība nenozīmē, ka Līgums nosaka prasību "saskaņot" NCB statūtus savstarpēji vai ar Statūtiem. Nacionālās atšķirības var turpināt pastāvēt tiktāl, ciktāl tās neapdraud ES ekskluzīvo kompetenci monetārajos jautājumos. Statūtu 14.4. pantā tiešām noteikts, ka NCB var veikt uzdevumus, kas nav minēti Statūtos, ar noteikumu, ka tie nav pretrunā ar ECBS mērķiem un uzdevumiem. Nosacījumi, kas atļauj šādu papildu funkciju iekļaušanu NCB statūtos, skaidri atspoguļo situācijas, kurās var saglabāties atšķirības. Tāpat termins "saderīgs" vairāk liecina, ka nacionālie tiesību akti un NCB statūti jākorrigē, lai novērstu neatbilstības Līgumiem un Statūtiem un nodrošinātu NCB integrāciju ECBS nepieciešamajā līmenī. Īpaši jāmaina jebkādi nosacījumi, kas ierobežo Līgumā noteikto NCB neatkarību un tās kā ECBS neatņemamas daļas nozīmi. Tāpēc paļaušanās vienīgi uz ES tiesību aktu prioritāti pār nacionālajiem tiesību aktiem nav pietiekama, lai to panāktu.

Līguma 131. pantā noteiktais pienākums aptver tikai nesaderību ar Līgumiem un Statūtiem. Tomēr nacionālie tiesību akti, kas neatbilst ES sekundārajiem tiesību aktiem, ar tiem jāsaskaņo. ES tiesību

6 Konkrēti ECB 2010. gada maija Konverģences ziņojums (par Bulgāriju, Čehijas Republiku, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju, Slovākiju un Zviedriju), ECB 2008. gada maija Konverģences ziņojums (par Bulgāriju, Čehijas Republiku, Igauniju, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Poliju, Rumāniju, Slovākiju un Zviedriju), ECB 2007. gada maija Konverģences ziņojums (par Kipru un Maltu), ECB 2006. gada decembra Konverģences ziņojums (par Čehijas Republiku, Igauniju, Kipru, Latviju, Ungāriju, Maltu, Poliju, Slovākiju un Zviedriju), ECB 2006. gada maija Konverģences ziņojums (par Lietuvu un Slovēniju), ECB 2004. gada Konverģences ziņojums (par Čehijas Republiku, Igauniju, Kipru, Latviju, Lietuvu, Ungāriju, Maltu, Poliju, Slovēniju, Slovākiju un Zviedriju), ECB 2002. gada maija Konverģences ziņojums (par Zviedriju) un ECB 2000. gada aprīļa Konverģences ziņojums (par Grieķiju un Zviedriju), un EMI 1998. gada marta Konverģences ziņojums.

aktu prioritāte neietekmē nacionālo tiesību aktu pielāgošanas pienākumu. Šī vispārīgā prasība izriet ne vien no Līguma 131. panta, bet arī no Eiropas Savienības Tiesas prakses.⁷

Līgumi un Statūti neparedz veidu, kādā jāpielāgo nacionālie tiesību akti. To var veikt, atsaucoties uz Līgumiem un Statūtiem vai inkorporējot to nosacījumus un atsaucoties uz to izcelsmi, vai novēršot nesaderību, vai apvienojot minētās metodes.

Turklāt papildus pārējam, lai nodrošinātu un saglabātu nacionālo tiesību aktu atbilstību Līgumiem un Statūtiem, ES institūcijām un dalībvalstīm jākonsultējas ar ECB par tās kompetencē esošo tiesību aktu projektu nosacījumiem saskaņā ar Līguma 127. panta 4. punktu un 282. panta 5. punktu un Statūtu 4. pantu. Padomes 1998. gada 29. jūnija Lēmums 98/415/EK par valstu iestāžu konsultēšanos ar Eiropas Centrālo banku par tiesību aktu projektiem⁸ nepārprotami prasa, lai dalībvalstis veiktu vajadzīgos pasākumus šā pienākuma izpildes nodrošināšanai.

2.2.3. NCB NEATKARĪBA

Attiecībā uz centrālās bankas neatkarību un konfidencialitāti dalībvalstīs, kas ES pievienojās 2004. vai 2007. gadā, bija jāpieskaņo nacionālie tiesību akti, lai izpildītu attiecīgos Līguma un Statūtu nosacījumus un tie stātos spēkā attiecīgi 2004. gada 1. maijā un 2007. gada 1. janvārī. Zviedrijai nepieciešamā pielāgošana bija jāveic līdz ECBS izveidei 1998. gada 1. jūnijā.

CENTRĀLĀS BANKAS NEATKARĪBA

EMI 1995. gada novembrī izstrādāja centrālās bankas neatkarības pazīmju sarakstu (tas vēlāk detalizēti aprakstīts 1998. gada Konverģences ziņojumā), kas tolaik bija dalībvalstu nacionālo tiesību aktu, īpaši NCB statūtu, novērtējuma pamats. Centrālās bankas neatkarības jēdziens ietver dažādus atsevišķi vērtējamus neatkarības veidus, t.i., funkcionālo, institucionālo, personisko un finansiālo neatkarību. Dažu pēdējo gadu laikā šo centrālās bankas neatkarības aspektu analīze precizēta ECB sniegtajos atzinumos. Šie aspekti veido dalībvalstu, uz kurām attiecas izņēmums, nacionālo tiesību aktu un Līgumu un Statūtu konverģences pakāpes novērtējuma pamatu.

FUNKCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Centrālās bankas neatkarība nav pašmērķis, bet gan līdzeklis tāda mērķa sasniegšanai, kam jābūt skaidri noteiktam un dominējošam salīdzinājumā ar jebkuru citu mērķi. Funkcionālajai neatkarībai nepieciešams katras NCB galveno mērķi noteikt nepārprotami, juridiski precīzi un saskaņā ar Līgumā noteikto galveno mērķi – cenu stabilitāti. To sasniedz, nodrošinot NCB ar līdzekļiem un instrumentiem, kas vajadzīgi šāda mērķa sasniegšanai neatkarīgi no jebkuras citas iestādes. Līguma prasība attiecībā uz centrālās bankas neatkarību atspoguļo vispārējo viedokli, ka galveno mērķi – cenu stabilitāti – vislabāk nodrošinās pilnīgi neatkarīga institūcija ar precīzi formulētām pilnvarām. Centrālo banku neatkarība pilnībā savienojama ar NCB atbildību par to pieņemtajiem lēmumiem, kas ir svarīgs aspekts, lai veicinātu uzticēšanos banku neatkarīgajam statusam. Tas ietver caurredzamību un dialogu ar trešām pusēm.

Attiecībā uz termiņiem Līgumā nav precīzi noteikts, kad to dalībvalstu NCB, uz kurām attiecas izņēmums, jāizpilda galvenais – cenu stabilitātes – mērķis, kas noteikts Līguma 127. panta 1. punktā un 282. panta 2. punktā un Statūtu 2. pantā. Zviedrijas gadījumā nav skaidrs, vai šā pienākuma izpilde būtu jāsāk no ECBS izveides brīža vai no euro ieviešanas brīža. Attiecībā uz dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. gada 1. maijā vai 2007. gada 1. janvārī, nav skaidrs, vai pienākuma

⁷ Sk. arī Lietu 167/73 "Eiropas Kopienu Komisija pret Francijas Republiku" [1974] ECR 359 (*Code du Travail Maritime*).

⁸ OV L 189, 03.07.1998., 42. lpp.

izpilde būtu jāsāk no pievienošanās datuma vai no euro ieviešanas brīža. Lai gan Līguma 127. panta 1. punkts neattiecas uz dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums (sk. Līguma 139. panta 2. punkta c) daļu), Statūtu 2. pants attiecas uz šādām dalībvalstīm (sk. Statūtu 42.1. pantu). ECB uzskata, ka pienākumu par NCB galveno mērķi noteikt cenu stabilitāti jāsāk pildīt no 1998. gada 1. jūnija Zviedrijas gadījumā un no 2004. gada 1. maija un 2007. gada 1. janvāra – to dalībvalstu gadījumā, kuras šajos datumos pievienojās ES. Tas pamatojas uz to, ka viens no ES pamatprincipiem, t.i., cenu stabilitāte (Līguma 119. pants), piemērojams arī tām dalībvalstīm, uz kurām attiecas izņēmums. Tas pamatojas arī uz Līguma mērķi visām dalībvalstīm censties panākt makroekonomisko konverģenci, t.sk. cenu stabilitāti, kas ir šo regulāro ECB un Eiropas Komisijas ziņojumu nolūks. Šāds secinājums balstās arī uz nepieciešamo centrālās bankas neatkarības *ratio legis*, kas pamatota tikai tad, ja prioritāte ir vispārējais cenu stabilitātes mērķis.

Valstu novērtējumi šajā ziņojumā balstās uz šiem secinājumiem attiecībā uz laiku, kad to dalībvalstu NCB, uz kurām attiecas izņēmums, ir pienākums noteikt cenu stabilitāti kā savu galveno mērķi.

INSTITUCIONĀLĀ NEATKARĪBA

Institucionālās neatkarības princips nepārprotami pausts Līguma 130. pantā un Statūtu 7. pantā. Abu šo pantu nosacījumi aizliedz NCB un to lēmējinstītūciju locekļiem lūgt vai pieņemt norādījumus no ES institūcijām vai iestādēm, no jebkuras dalībvalsts valdības vai kādas citas iestādes. Turklāt tie aizliedz ES institūcijām, iestādēm, birojiem vai aģentūrām un dalībvalstu valdībām censties ietekmēt tos NCB lēmējinstītūciju locekļus, kuru lēmumi var ietekmēt NCB veicamu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi. Ja nacionālie tiesību akti atspoguļo Līguma 130. pantu un Statūtu 7. pantu, tajos jābūt ietvertiem abiem aizliegumiem un nedrīkst būt ierobežota to piemērošanas joma.⁹

Vienalga, vai NCB ir valsts iestāde, īpaša publisko tiesību iestāde vai vienkārši akciju sabiedrība, pastāv risks, ka īpašnieks, pamatojoties uz īpašumtiesībām, var ietekmēt tās lēmumu pieņemšanu attiecībā uz uzdevumiem, kas saistīti ar ECBS. Šāda ietekme, kas īstenota, izmantojot akcionāru tiesības vai citādi, var ietekmēt NCB neatkarību un tāpēc jāierobežo ar likumu.

Aizliegums sniegt norādījumus

Trešo pušu tiesības sniegt norādījumus NCB, to lēmējinstītūcijām vai šo lēmējinstītūciju locekļiem nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, ja tas skar ar ECBS saistītus uzdevumus.

Jebkurai NCB iesaistīšanai finansiālās stabilitātes nostiprināšanas pasākumu īstenošanā jābūt savienojamai ar Līgumu, t.i., NCB funkcijas jāveic veidā, kas pilnībā atbilst to funkcionālajai, institucionālajai un finansiālajai neatkarībai, lai nodrošinātu Līgumā un Statūtos noteikto uzdevumu atbilstošu izpildi.¹⁰ Ja nacionālie tiesību akti nosaka NCB funkcijas, kas pārsniedz padomdevēja funkcijas un prasa uzņemties papildu uzdevumus, jānodrošina, ka šie uzdevumi neietekmē NCB spējas pildīt tās ar ECBS saistītus uzdevumus ne operacionālā, ne finansiālā ziņā.¹¹ Turklāt, iekļaujot NCB pārstāvjus koleģiālu uzraudzības lēmējinstītūciju vai citu iestāžu sastāvā, rūpīgi jāapsver NCB lēmējinstītūciju locekļu personiskās neatkarības aizsardzība.¹²

Aizliegums apstiprināt, apturēt, anulēt vai atlikt lēmumus

Trešo pušu tiesības apstiprināt, apturēt, anulēt vai atlikt NCB lēmumus nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, ja tas skar ar ECBS saistītus uzdevumus.

⁹ Atzinums CON/2011/104. ECB atzinumi pieejami ECB interneta vietnē www.ecb.europa.eu.

¹⁰ Atzinums CON/2010/31.

¹¹ Atzinums CON/2009/93.

¹² Atzinums CON/2010/94.

Aizliegums uz likumiska pamata cenzēt lēmumus

Citu iestāžu, izņemot neatkarīgas tiesas, tiesības uz likumiska pamata cenzēt ar ECBS uzdevumu izpildi saistītus lēmumus nav savienojamas ar Līgumu un Statūtiem, jo šo uzdevumu izpildi nedrīkst pakļaut vērtēšanai politiskā līmenī. NCB prezidenta tiesības apturēt ECBS vai NCB lēmējinstītūcijas likumīgi pieņemta lēmuma izpildi un pēc tam to iesniegt politiskām institūcijām galīgā lēmuma pieņemšanai būtu līdzvērtīgas norādījumu lūgšanai no trešām pusēm.

Aizliegums ar balsstiesībām piedalīties NCB lēmējinstītūcijās

Trešo pušu pārstāvju dalība NCB lēmējinstītūcijās ar tiesībām balsot par jautājumiem, kas skar NCB veicamu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi, pat ja šāda balss nav izšķiroša, nav savienojama ar Līgumu un Statūtiem.

Aizliegums *ex ante* sniegt ieteikumus par NCB lēmumiem

NCB ar likumu noteikts pienākums *ex ante* konsultēties ar trešām pusēm nodrošina tām oficiālu mehānismu galīgā lēmuma ietekmēšanai, tāpēc nav savienojams ar Līgumu un Statūtiem.

Tomēr NCB un trešo pušu dialogs, pat ja tā pamatā ir likumā noteikti pienākumi sniegt informāciju un apmainīties viedokļiem, atbilst centrālās bankas neatkarībai ar nosacījumu, ka:

- nenotiek iejaukšanās NCB lēmējinstītūciju locekļu neatkarībā;
- pilnībā tiek respektēts NCB prezidentu kā ECB Ģenerālpadomes locekļu īpašais statuss un
- tiek ievērotas Statūtos noteiktās konfidencialitātes prasības.

NCB lēmējinstītūciju locekļu atbrīvošana no pienākumiem

Statūtu nosacījumos attiecībā uz trešo pušu (piemēram, valdību) īstenoto NCB lēmējinstītūciju locekļu atbrīvošanu no pienākumiem (piemēram, saistībā ar pārskatiem) jāietver atbilstošas garantijas, lai šādas pilnvaras neaizskartu atsevišķa NCB locekļa spējas patstāvīgi pieņemt ar ECBS uzdevumiem saistītus lēmumus (vai izpildīt ECBS līmenī pieņemtos lēmumus). Šajā nolūkā NCB statūtos ieteikts iekļaut skaidri paustu noteikumu.

PERSONISKĀ NEATKARĪBA

Centrālās bankas neatkarību aizsargā arī Statūtu noteikums par NCB lēmējinstītūciju locekļu amata pilnvaru termiņa nodrošinājumu. NCB prezidenti ir ECB Ģenerālpadomes locekļi. Statūtu 14.2. pantā noteikts, ka NCB statūtos īpaši jāparedz minimālais prezidenta amata pilnvaru termiņš – pieci gadi. Nodrošināta arī aizsardzība pret prezidentu patvaļīgu atbrīvošanu no amata, nosakot, ka prezidentus var atbrīvot no amata tikai tad, ja viņi vairs neatbilst pienākumu veikšanai vajadzīgajiem nosacījumiem vai izdarījuši smagu pārkāpumu, kā arī paredzot iespēju apstrīdēt lēmumu Eiropas Savienības Tiesā. NCB statūtiem jāatbilst šim noteikumam, kā skaidrots tālāk tekstā.

Līguma 130. pantā noteikts aizliegums valstu valdībām un jebkura veida iestādēm ietekmēt NCB lēmējinstītūciju locekļus to uzdevumu izpildē. Konkrēti dalībvalstis nedrīkst ietekmēt NCB lēmējinstītūciju locekļus, izdarot grozījumus nacionālajos tiesību aktos, kas skar to atalgojumu, ievērojot principu, ka šādi grozījumi drīkst attiekties tikai uz locekļiem, kas tiks iecelti amatā nākotnē.¹³

13 Sk., piemēram, atzinumus CON/2010/56, CON/2010/80, CON/2011/104 un CON/2011/106.

Prezidentu minimālais amata pilnvaru termiņš

Saskaņā ar Statūtu 14.2. pantu NCB statūtiem jāparedz, ka minimālais prezidenta amata pilnvaru termiņš ir pieci gadi. Tas neaizliedz ilgākus amata pilnvaru termiņus, savukārt neierobežotam amata pilnvaru termiņam nav nepieciešama statūtu pielāgošana, ja iemesli prezidenta atbrīvošanai no amata atbilst Statūtu 14.2. pantam. Ja tiek grozīti NCB statūti, tiesību aktam, ar kuru tiek veikti grozījumi, jānodrošina prezidenta un citu lēmējinstītūciju locekļu, kuri varētu aizstāt prezidentu, amata pilnvaru termiņa aizsardzība.

Pamatojums prezidentu atbrīvošanai no amata

NCB statūtiem jānodrošina, ka prezidentus nevar atbrīvot no amata tādu iemeslu dēļ, kuri nav minēti Statūtu 14.2. pantā. Šīs prasības mērķis ir neļaut prezidentu apstiprināšanā iesaistītajām iestādēm, īpaši valdībai vai parlamentam, patvaļīgi atbrīvot viņus no amata. NCB statūtos jāmin tādi atbrīvošanas iemesli, kas atbilst Statūtu 14.2. pantam, vai arī jāatsakās no norādēm uz atbrīvošanas iemesliem (jo Statūtu 14.2. panta noteikumi ir tieši piemērojami). Kad prezidenti ir ievēlēti vai iecelti, viņu atbrīvošana no amata var notikt tikai uz Statūtu 14.2. pantā minēto iemeslu pamata, pat ja prezidenti vēl nav uzsākuši pienākumu izpildi.

Pārējo ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmējinstītūciju locekļu amata pilnvaru termiņa nodrošinājums un pamatojums atbrīvošanai no amata

Personiskā neatkarība būtu apdraudēta, ja noteikumi, kas nodrošina prezidenta amata pilnvaru termiņu un pamatojumu atbrīvošanai no amata, netiktu piemēroti arī citiem NCB lēmējinstītūciju locekļiem, kuri veic ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi.¹⁴ Vienlīdzīgu amata pilnvaru termiņa nodrošinājumu nosaka dažādas Līguma un Statūtu normas. Statūtu 14.2. pantā nav noteikts, ka amata pilnvaru termiņa nodrošinājums attiecas tikai uz NCB prezidentiem, bet Līguma 130. pants un Statūtu 7. pants attiecas uz NCB "lēmējinstītūciju locekļiem", nevis konkrēti uz prezidentiem. Tas ir īpaši svarīgi, ja prezidents ir "pirmais starp līdzīgiem" kolēģiem ar vienādām balsstiesībām vai ja šiem citiem locekļiem nāktos aizstāt amatā prezidentu.

Tiesības uz lēmumu apstrīdēšanu tiesā

Lai ierobežotu politisko rīcības brīvību, vērtējot iemeslus atbrīvošanai no amata, NCB lēmējinstītūciju locekļiem jāparedz tiesības neatkarīgā tiesā apstrīdēt jebkuru lēmumu par viņu atbrīvošanu no amata.

Statūtu 14.2. pantā noteikts, ka no amata atbrīvotie NCB prezidenti šo lēmumu var apstrīdēt Eiropas Savienības Tiesā. Nacionālajos tiesību aktos būtu jāiekļauj atsauce uz Statūtiem vai arī nebūtu jāmin tiesības apstrīdēt lēmumu Eiropas Savienības Tiesā (jo Statūtu 14.2. panta nosacījumi ir tieši piemērojami).

Nacionālajos tiesību aktos arī jāparedz tiesības valsts tiesās apstrīdēt lēmumu par citu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmējinstītūciju locekļu atbrīvošanu no amata. Šīs tiesības var būt gan vispārējo tiesību aktu jautājums, gan īpaša norma. Lai gan var apgalvot, ka šīs tiesības ir nodrošinātas saskaņā ar vispārējiem tiesību aktiem, juridiskās precizitātes dēļ būtu ieteicams konkrēti noteikt šādas apstrīdēšanas tiesības.

Nodrošinājums pret interešu konfliktu

Attiecībā uz personisko neatkarību jānovērš arī jebkādu interešu konfliktu rašanās, veicot ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistīto NCB lēmējinstītūciju locekļu pienākumus attiecībā uz savām

14 Sk. Atzinuma CON/2004/35 8. punktu, Atzinuma CON/2005/26 8. punktu, Atzinuma CON/2006/44 3.3. punktu, Atzinuma CON/2006/32 2.6. punktu un Atzinuma CON/2007/6 2.3. un 2.4. punktu.

NCB (NCB prezidenti – arī attiecībā uz ECB) un jebkuras citas šo lēmējinstītūciju locekļu iespējamās funkcijas, kas varētu apdraudēt viņu personisko neatkarību. Principā dalība ar ECBS saistītu uzdevumu izpildē iesaistītā lēmējinstītūcijā nav savienojama ar citu funkciju veikšanu, kas varētu izraisīt interešu konfliktu. Konkrēti šādi lēmējinstītūciju locekļi nedrīkst ieņemt amatus un viņiem nedrīkst būt intereses, kas varētu ietekmēt viņu darbību, pārstāvēt valsts izpildvaras vai likumdevējvaras institūcijas vai reģionu vai vietējā līmeņa pārvaldes institūcijas, vai saistībā ar dalību komercorganizācijā. Sevišķi jā rūpējas, lai novērstu potenciālus interešu konfliktus saistībā ar lēmējinstītūciju locekļiem, kuriem nav izpildfunkciju.

Finansiālā neatkarība

Pat ja NCB ir pilnīgi nodrošināta funkcionālā, institucionālā un personiskā neatkarība (t.i., to garantē NCB statūti), tās kopējā neatkarība būtu apdraudēta, ja tā nevarētu savu pilnvaru pildīšanai (t.i., ar ECBS saistītu uzdevumu izpildei saskaņā ar Līgumu un Statūtiem) autonomi izmantot pietiekamus finanšu resursus.

Dalībvalstis nedrīkst pieļaut, ka to NCB nav pietiekamu finanšu līdzekļu ar ECBS vai Eurosistēmu saistītu uzdevumu veikšanai. Jāatzīmē, ka Statūtu 28.1. un 30.4. pantā paredzēta iespēja prasīt NCB turpmāk veikt ieguldījumus ECB kapitālā un ieskaitīt papildu līdzekļus valūtas rezervēs.¹⁵ Turklāt Statūtu 33.2. pantā noteikts¹⁶, ka gadījumos, ja ECB radušies zaudējumi, kurus nav iespējams pilnībā segt no vispārējo rezervju fonda, ECB Padome var pieņemt lēmumu norakstīt atlikušos zaudējumus no attiecīgā finanšu gada monetārajiem ienākumiem proporcionāli summām, kas piešķirtas NCB. Finansiālās neatkarības princips nozīmē, ka šo nosacījumu izpilde prasa, lai NCB netraucēti varētu veikt savas funkcijas.

Turklāt finansiālās neatkarības princips nozīmē arī to, ka NCB rīcībā jābūt pietiekamiem līdzekļiem, lai veiktu ne tikai tās ar ECBS saistītos, bet arī nacionālos uzdevumus (piemēram, tās pārvaldes un darbības finansēšanu).

Visu minēto iemeslu dēļ finansiālā neatkarība nozīmē arī to, ka NCB vienmēr jābūt pietiekami kapitalizētai. Sevišķi jānovērs jebkura situācija, kuras dēļ ilgākā laika periodā NCB tīrais pašu kapitāls ir zemākā līmenī par tās statūtkapitālu vai pat ir negatīvs, t.sk. gadījumi, kad zaudējumi, kas pārsniedz kapitāla un rezervju apjomu, tiek pārnesti uz nākamo periodu. Katrs šāds gadījums var negatīvi ietekmēt NCB spēju veikt ne tikai tās ar ECBS saistītos uzdevumus, bet arī nacionālos uzdevumus. Turklāt šāda situācija var ietekmēt Eurosistēmas monetārās politikas uzticamību. Tāpēc, ja NCB tīrais pašu kapitāls kļūst mazāks par tās statūtkapitālu vai pat negatīvs, attiecīgajai dalībvalstij pieņemamā laika periodā savai NCB jānodrošina atbilstošs kapitāla apjoms vismaz statūtkapitāla līmenī, lai ievērotu finansiālās neatkarības principu. Runājot par ECB, Padome jau atzinusi šā jautājuma nozīmīgumu, pieņemot Padomes 2000. gada 8. maija Regulu (EK) Nr. 1009/2000 par Eiropas Centrālās bankas kapitāla palielināšanu.¹⁷ Tas dod ECB Padomei iespēju lemt par faktiski palielinājumu noteiktā laikā nākotnē, lai saglabātu kapitāla bāzes pietiekamību ECB darbības atbalstam;¹⁸ NCB jābūt finansiāli spējīgām izpildīt šādu ECB lēmumu.

Tāpēc finansiālās neatkarības koncepcija jāvērtē no viedokļa, vai kāda trešā puse var tieši vai netieši ietekmēt ne tikai NCB uzdevumu izpildi, bet arī tās spēju gan cilvēkresursu, gan pietiekamu finanšu līdzekļu ziņā īstenot savas pilnvaras. Šajā ziņā tālāk izklāstītie finansiālās neatkarības aspekti ir īpaši

15 Statūtu 30.4. pants attiecas tikai uz Eurosistēmas dalībniekiem.

16 Statūtu 33.2. pants attiecas tikai uz Eurosistēmas dalībniekiem.

17 OV L 115, 16.05.2000., 1. lpp.

18 2010. gada 13. decembra Lēmums ECB/2010/26 par ECB kapitāla palielināšanu (OV L 11, 15.01.2011., 53. lpp.).

nozīmīgi, un daži no tiem tikai nesen precizēti.¹⁹ Tās ir finansiālās neatkarības iezīmes, attiecībā uz kurām NCB ir visneaizsargātākās pret ārējo ietekmi.

Budžeta noteikšana

Ja trešai pusei ir tiesības noteikt vai ietekmēt NCB budžetu, tas nav savienojams ar finansiālo neatkarību, ja vien likumā nav iekļauts pants par aizsargmehānismu, paredzot, ka šādas tiesības neietekmē NCB ar ECBS saistīto uzdevumu veikšanai nepieciešamos finanšu līdzekļus.

Grāmatvedības noteikumi

Pārskati jā sagatavo saskaņā ar vispārējiem grāmatvedības noteikumiem vai NCB lēmējinstītūciju pieņemtajiem noteikumiem. Ja šādus noteikumus pieņēmušas trešās puses, tajos vismaz jāņem vērā NCB lēmējinstītūciju priekšlikumi.

Finanšu pārskati jāapstiprina NCB lēmējinstītūcijām, piedaloties neatkarīgiem grāmatvežiem, un var arī pieprasīt, lai tos *ex post* apstiprina trešās puses (piemēram, valdība vai parlaments). NCB lēmējinstītūcijām vajadzētu spēt patstāvīgi un profesionāli lemt par peļņas aprēķinu.

Ja NCB darbība pakļauta valsts kontroles institūcijas pārbaudei vai tādas līdzīgas institūcijas kontrolei, kurai uzticēts pienākums pārbaudīt valsts finanšu izlietojumu, pārbaudes apjomam jābūt skaidri noteiktam normatīvajos aktos, tā nedrīkst ietekmēt NCB neatkarīgo ārējo revidentu darbību²⁰, turklāt atbilstoši institucionālās neatkarības principam tai jāievēro aizliegums dot norādījumus NCB un tās lēmējinstītūcijām un tā nedrīkst iejaukties NCB ar ECBS saistīto uzdevumu izpildē.²¹ Valsts kontrole jāveic, balstoties uz nepolitiskiem, neatkarīgiem un pilnīgi profesionāliem pamatiem.

Peļņas sadale, NCB kapitāls un finanšu nosacījumi

Attiecībā uz peļņas sadali NCB statūti var noteikt, kā sadalāma tās peļņa. Ja šādu noteikumu nav, lēmums par peļņas sadali būtu jāpieņem NCB lēmējinstītūcijai, balstoties uz profesionāliem apsvērumiem un neatkarīgi no trešo pušu ieskatiem, ja vien nepastāv nepārprotams aizsargmehānisma nosacījums, kas paredz, ka tas neietekmē finanšu līdzekļus, kuri nepieciešami, lai NCB varētu veikt ar ECBS saistītos uzdevumus.

Peļņu var ieskaitīt valsts budžetā tikai pēc tam, kad segti iepriekšējos gados uzkrātie zaudējumi²² un radīti finanšu uzkrājumi, kas nepieciešami NCB kapitāla un aktīvu patiesās vērtības nodrošināšanai. Pagaidu vai *ad hoc* likumdošanas pasākumi, kas ietver norādījumus NCB saistībā ar tās peļņas sadali, nav pieļaujami.²³ Līdzīgi arī NCB nerealizēto kapitāla guvumu aplikšana ar nodokli pasliktinātu finansiālās neatkarības principu.²⁴

Dalībvalsts nedrīkst noteikt NCB kapitāla samazinājumu bez NCB lēmējinstītūciju *ex ante* piekrišanas; tām jācenšas nodrošināt, ka NCB ir pietiekami finanšu līdzekļi Līguma 127. panta 2. punktā un Statūtos NCB kā ECBS locekli paredzēto pilnvaru īstenošanai. Šā iemesla dēļ grozījumi NCB peļņas sadales noteikumos jārosina un lēmums jāpieņem tikai sadarbībā ar NCB, kas vislabāk spēj novērtēt tai nepieciešamo rezerves kapitāla līmeni.²⁵ Attiecībā uz finanšu nosacījumiem jeb

19 Galvenie ECB atzinumi šajā jomā ir CON/2002/16, CON/2003/22, CON/2003/27, CON/2004/1, CON/2006/38, CON/2006/47, CON/2007/8, CON/2008/13, CON/2008/68 un CON/2009/32.

20 NCB neatkarīgu ārējo revidentu darbība aplūkota Statūtu 27.1. pantā.

21 Atzinums CON/2011/9 un Atzinums CON/2011/53.

22 Atzinums CON/2009/85.

23 Atzinums CON/2009/26.

24 Atzinums CON/2009/63 un Atzinums CON/2009/59.

25 Atzinums CON/2009/83 un Atzinums CON/2009/53.

aizsargmehānismiem NCB jābūt tiesībām neatkarīgi izstrādāt finanšu nosacījumus, lai aizsargātu sava kapitāla un aktīvu patieso vērtību. Dalībvalstis arī nedrīkst traucēt NCB veidot savu rezerves kapitālu apjomā, kāds nepieciešams Eurosistēmas dalībnieci savu uzdevumu veikšanai.²⁶

Uzraudzības institūciju finansiālā atbildība

Dažās dalībvalstīs finanšu uzraudzības institūcijas iekļautas NCB. Ja šādas institūcijas pakļautas NCB neatkarīgai lēmumu pieņemšanai, problēmu nav. Taču, ja likums paredz, ka šīs uzraudzības institūcijas tomēr pieņem patstāvīgus lēmumus, svarīgi nodrošināt, lai to lēmumi neapdraudētu NCB finanses kopumā. Šādos gadījumos nacionālajos tiesību aktos jāparedz, ka NCB ir galīgā kontrole pār jebkuru uzraudzības institūciju lēmumu, kas varētu ietekmēt NCB neatkarību, īpaši tās finansiālo neatkarību.

Autonomija personāla jautājumos

Dalībvalstis nav tiesīgas pasliktināt NCB iespējas pieņemt darbā un noturēt kvalificētus darbiniekus, kas NCB nepieciešami, lai neatkarīgi pildītu Līgumā un Statūtos tai noteiktos uzdevumus. Turklāt NCB arī nevar nostādīt tādā situācijā, kad tā savu personālu kontrolē tikai daļēji vai nekontrolē vispār vai kad dalībvalsts valdība var ietekmēt NCB politiku personāla jautājumos.²⁷ Par jebkuriem grozījumiem tiesību aktos par NCB lēmēj institūciju un tās darbinieku atalgojumu jālemj ciešā un efektīvā sadarbībā ar NCB, pienācīgi ņemot vērā tās viedokli, lai nodrošinātu NCB spēju neatkarīgi pildīt tai uzticētos uzdevumus.²⁸ Autonomija personāla jautājumos attiecas arī uz darbinieku pensijām.

Īpašums un īpašumtiesības

Trešo pušu tiesības iejaukties vai sniegt norādījumus NCB saistībā ar īpašumu, kas atrodas NCB turējumā, nav savienojamas ar finansiālās neatkarības principu.

2.2.4. KONFIDENCIALITĀTE

Profesionālās slepenības pienākums ECB un NCB darbiniekiem saskaņā ar Statūtu 37. pantu var noteikt līdzīgu nosacījumu iekļaušanu NCB statūtos vai dalībvalsts tiesību aktos. ES tiesību aktu un saskaņā ar tiem pieņemto noteikumu prioritāte nozīmē arī to, ka nacionālie tiesību akti par trešo pušu piekļuvi dokumentiem nevar būt iemesls ECBS konfidencialitātes režīma pārkāpumiem. Valsts kontroles iestādes vai tai līdzīgas iestādes piekļuvei NCB informācijai un dokumentiem jābūt ierobežotai, tai neskarot ECBS konfidencialitātes režīmu, kas jāievēro NCB lēmēj institūciju locekļiem un NCB darbiniekiem. NCB jānodrošina, lai šādas iestādes aizsargātu tās informācijas un dokumentu konfidencialitāti, kurus nodod atklātībai līmenī, kas atbilst NCB izmantotajam.

2.2.5. MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS UN PRIVILEĢĒTAS PIEKĻUVES AIZLIEGUMS

Attiecībā uz monetārās finansēšanas aizliegumu un privileģētas piekļuves aizliegumu dalībvalstīm, kas ES pievienojās 2004. vai 2007. gadā, bija jāpieskaņo nacionālie tiesību akti, lai izpildītu attiecīgos Līguma un Statūtu nosacījumus un tie stātos spēkā attiecīgi 2004. gada 1. maijā un 2007. gada 1. janvārī. Zviedrijai nepieciešamā pielāgošana bija jāveic līdz 1995. gada 1. janvārim.

²⁶ Atzinums CON/2009/26.

²⁷ Atzinums CON/2008/9 un Atzinums CON/2008/10.

²⁸ Galvenie atzinumi ir CON/2010/42, CON/2010/51, CON/2010/56, CON/2010/69, CON/2010/80, CON/2011/104, CON/2011/106 un CON/2012/6.

2.2.5.1. MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS AIZLIEGUMS

Monetārās finansēšanas aizliegums noteikts Līguma 123. panta 1. punktā, kas aizliedz ECB vai dalībvalstu NCB sniegt konta pārtēriņa iespējas vai cita veida kredīta iespējas ES institūcijām, iestādēm, birojiem vai aģentūrām, centrālajām valdībām, reģionālajām, vietējām vai citām varas iestādēm, citām publisko tiesību organizācijām vai dalībvalstu valsts sektora uzņēmumiem un aizliedz ECB vai NCB tieši pirkt no šīm valsts sektora struktūrām parāda instrumentus. Līgumā ietverts viens atbrīvojums no šā aizlieguma: to nepiemēro valsts īpašumā esošām kredītiestādēm, uz kurām centrālo banku rezervju saņemšanas kontekstā jāattiecinā tādi paši noteikumi kā uz privātām kredītiestādēm (Līguma 123. panta 2. punkts). Turklāt ECB un NCB var darboties kā minēto valsts sektora struktūru fiskālie aģenti (Statūtu 21.2. pants). Monetārās finansēšanas aizlieguma piemērošanas precīzā joma tālāk skaidrota Padomes 1993. gada 13. decembra Regulā (EK) Nr. 3603/93, kas sniedz definīcijas [Eiropas Kopienas dibināšanas] Līguma 104. pantā un 104.b panta 1. punktā²⁹ minēto aizliegumu piemērošanai un kas nepārprotami nosaka, ka aizliegums aptver jebkuru valsts sektora saistību finansējumu attiecībā uz trešām pusēm.

Monetārās finansēšanas aizliegums ir ārkārtīgi nozīmīgs, lai nodrošinātu, ka netiek traucēta monetārās politikas galvenā uzdevuma (t.i., saglabāt cenu stabilitāti) izpilde. Turklāt centrālās bankas veikta valsts sektora finansēšana mazina fiskālās disciplīnas ievērošanas nepieciešamību. Tāpēc, lai nodrošinātu aizlieguma striktu piemērošanu, tas jāinterpretē paplašināti, ievērojot tikai dažus ierobežotus izņēmumus, kas noteikti Līguma 123. panta 2. punktā un Regulā (EK) Nr. 3603/93. Tādējādi, neraugoties uz to, ka Līguma 123. panta 1. punkts īpaši attiecas uz "kredīta iespēju", t.i., ar līdzekļu atmaksāšanas pienākumu, aizliegums *a fortiori* attiecas uz citiem finansēšanas veidiem, t.i., bez pienākuma atmaksāt līdzekļus.

ECB vispārējā nostāja attiecībā uz nacionālo tiesību aktu atbilstību aizliegumam galvenokārt veidota, dalībvalstīm konsultējoties ar ECB par nacionālo tiesību aktu projektiem saskaņā ar Līguma 127. panta 4. punktu un 282. panta 5. punktu.³⁰

NACIONĀLIE TIESĪBU AKTI, KAS TRANSPONĒ MONETĀRĀS FINANSĒŠANAS AIZLIEGUMU

Vispār Līguma 123. panta, ko papildina Regula (EK) Nr. 3603/93, transponēšana nacionālajos tiesību aktos nav nepieciešama, jo gan Līgums, gan Regula ir tieši piemērojami. Ja nacionālie tiesību akti tomēr atspoguļo šīs tieši piemērojamās ES tiesību normas, tie nedrīkst sašaurināt monetārās finansēšanas aizlieguma piemērošanas jomu vai paplašināt ES tiesību aktos noteiktos atbrīvojumus. Piemēram, nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB finansē dalībvalsts finansālās saistības pret starptautiskajām finanšu iestādēm (izņemot SVF, kā noteikts Regulā (EK) Nr. 3603/93) vai trešām valstīm, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

VALSTS SEKTORA VAI VALSTS SEKTORA SAISTĪBU PRET TREŠĀM PUSĒM FINANSĒŠANA

Nacionālie tiesību akti nedrīkst prasīt NCB finansēt citu valsts sektora struktūru funkciju izpildi vai valsts sektora saistības pret trešām pusēm. Piemēram, nacionālie tiesību akti, kas NCB dod tiesības vai uzliek pienākumu finansēt tiesu iestādes vai tiesām līdzīgas struktūras, kuras ir neatkarīgas no NCB un darbojas kā valsts iestādes, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu. Turklāt atbilstoši monetārās finansēšanas aizliegumam NCB nedrīkst finansēt noregulējuma fondu.³¹ Taču NCB finanšu līdzekļu nodrošināšana kādai uzraudzības iestādei neradīs bažas par monetāro

29 OV L 332, 31.12.1993., 1. lpp. Eiropas Kopienas dibināšanas līguma 104. pants un 104.b panta 1. punkts pašlaik ir Līguma par Eiropas Savienības darbību 123. pants un 125. panta 1. punkts.

30 Sk. 2008. gada Konverģences ziņojuma 23. lpp. publicēto 13. piezīmi, kurā sniegts EMI/ECB atzinumu saraksts šajā jomā no 1995. gada maija līdz 2008. gada martam. Citi ECB atzinumi šajā jomā ir CON/2008/46, CON/2008/80, CON/2009/59 un CON/2010/4.

31 Atzinums CON/2011/103.

finansēšanu, ja NCB finansēs likumīgas finanšu uzraudzības uzdevuma izpildi saskaņā ar nacionālajiem tiesību aktiem sava pilnvarojuma ietvaros vai ja NCB var dot ieguldījumu uzraudzības iestāžu lēmumu pieņemšanā un ietekmēt to.³² Centrālās bankas pilnībā nerealizētas, neuzskaitītas un neauditētas peļņas sadale arī neatbilst monetārās finansēšanas aizliegumam. Lai ievērotu monetārās finansēšanas aizliegumu, līdzekļi, kas saskaņā ar spēkā esošajiem peļņas sadales noteikumiem tiek ieskaitīti valsts budžetā, pat daļēji nedrīkst tikt izmaksāti no NCB rezerves kapitāla. Tāpēc peļņas sadales noteikumi nedrīkst skart NCB rezerves kapitālu. Turklāt, kad NCB aktīvi tiek nodoti valstij, atlīdzība par tiem jāmaksā atbilstoši tirgus vērtībai un to nodošanai jānotiek vienlaikus ar atlīdzības samaksu.³³

VALSTS SEKTORA SAISTĪBU PĀRŅEMŠANA

Nacionālie tiesību akti, kas prasa NCB pārņemt agrāk neatkarīgas valsts iestādes saistības kādu uzdevumu un pienākumu nacionālās reorganizācijas rezultātā (piemēram, nododot NCB noteiktus uzraudzības uzdevumus, ko iepriekš veikusi valsts vai neatkarīgas valsts varas iestādes vai institūcijas), iepriekš nenodrošinot NCB pret finanšu saistībām, kas izriet no šādas institūcijas iepriekšējām darbībām, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu.

FINANSIĀLS ATBALSTS KREDĪTIESTĀDĒM UN/VAI FINANŠU IESTĀDĒM

Nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB neatkarīgi un pēc saviem ieskatiem sniedz kredītiestādēm ar centrālās bankas uzdevumiem (piemēram, monetāro politiku, maksājumu sistēmām vai īslaicīga likviditātes atbalsta operācijām) nesaistītu finansējumu, īpaši lai atbalstītu maksātspējīgas kredītiestādes un/vai citas finanšu iestādes, ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu. Šajā sakarā būtu jāapsver atsauces uz Līguma 123. pantu ietveršana.

FINANSIĀLS ATBALSTS NOGULDĪJUMU APDROŠINĀŠANAS UN IEGULDĪTĀJU KOMPENSĀCIJAS SISTĒMĀM

Direktīva par noguldījumu garantiju sistēmām³⁴ un Direktīva par ieguldītāju kompensācijas sistēmām³⁵ paredz, ka noguldījumu garantiju sistēmu un ieguldītāju kompensācijas sistēmu izmaksas attiecīgi jāsedz pašām kredītiestādēm un ieguldījumu sabiedrībām. Nacionālie tiesību akti, kas nosaka, ka NCB finansē kredītiestāžu noguldījumu apdrošināšanas nacionālo sistēmu vai ieguldījumu sabiedrību ieguldītāju kompensāciju nacionālo sistēmu, nebūtu pretrunā ar monetārās finansēšanas aizliegumu, ja vien tie būtu īstermiņa akti, attiektos uz ārkārtas situācijām, tiktu apdraudēta sistēmas stabilitāte un lēmumu pieņemšana paliktu NCB ziņā. Tāpēc būtu jāapsver, vai nevajadzētu ietvert atsauces uz Līguma 123. pantu. Izmantojot savas tiesības pēc saviem ieskatiem izsniegt aizdevumu, NCB jānodrošina, lai tā *de facto* nepārņemtu valsts uzdevumu.³⁶ Konkrēti centrālo banku atbalsts noguldījumu garantiju sistēmām nedrīkst kļūt par sistemātisku priekšfinansēšanas operāciju.³⁷

FISKĀLĀS AĢENTŪRAS FUNKCIJA

Statūtu 21.2. pants nosaka, ka "ECB un valstu centrālās bankas var darboties kā .. fiskāli aģenti" "Savienības iestāžu, struktūru, biroju vai aģentūru, dalībvalstu centrālo valdību, reģionālo, vietējo vai citu publisko iestāžu, citu publisku tiesību subjektu vai publisku uzņēmumu vajadzībām dalībvalstīs". Statūtu 21.2. panta mērķis ir arī pēc monetārās politikas jomas pilnvaru nodošanas

32 Atzinums CON/2010/4.

33 Atzinums CON/2011/91 un Atzinums CON/2011/99.

34 23. apsvēruma Eiropas Parlamenta un Padomes 1994. gada 30. maija Direktīvā 94/19/EK par noguldījumu garantiju sistēmām (OV L 135, 31.05.1994., 5. lpp.).

35 23. apsvēruma Eiropas Parlamenta un Padomes 1997. gada 3. marta Direktīvā 97/9/EK par ieguldītāju kompensācijas sistēmām (OV L 84, 26.03.1997., 22. lpp.).

36 Atzinums CON/2011/83.

37 Atzinums CON/2011/84.

Eurosisistēmai atļaut NCB turpināt sniegt fiskālā aģenta pakalpojumu, ko centrālās bankas parasti nodrošina valdībām un citām valsts iestādēm, automātiski nepārkāpjot monetārās finansēšanas aizliegumu. Regula (EK) Nr. 3603/93 nosaka vairākus šādus nepārprotamus un konkrētus monetārās finansēšanas aizlieguma izņēmumus attiecībā uz fiskālās aģentūras funkciju: 1) atļauti aizdevumi dienas ietvaros valsts sektoram ar nosacījumu, ka netiek pārkāpti vienas dienas ietvari un nav iespējas tos pagarināt;³⁸ 2) atļauta valsts sektora konta kreditēšana ar trešo pušu izdotiem čekiem, pirms debetēta trasāta banka, ja kopš čeka saņemšanas brīža pagājis noteikts laika periods, kas atbilst konkrētās NCB čeku saņemšanas parastajam laikam, ar noteikumu, ka jebkādam kursa svārstībām, kas varētu rasties, ir izņēmuma raksturs, tās ir nelielas un īstermiņā izlīdzināsies³⁹ un 3) atļauts turēt valsts sektora emitētās un valsts sektora kontos grāmatotās monētas, ja šādu aktīvu vērtība ir mazāka par 10% no apgrozībā esošo monētu vērtības.⁴⁰

Valsts tiesību aktiem par fiskālās aģentūras funkciju kopumā jāatbilst ES tiesību normām un konkrēti – monetārās finansēšanas aizliegumam. Ņemot vērā Statūtu 21.2. pantā ietverto skaidro norādi, ka fiskālo aģentu pakalpojumu sniegšana ir likumīga funkcija, ko tradicionāli pilda NCB, centrālo banku sniegtie fiskālās aģentūras pakalpojumi atbilst monetārās finansēšanas aizliegumam, ja šie pakalpojumi tiek sniegti tikai fiskālās aģentūras funkciju jomā un nav uzskatāmi par centrālo banku veiktu valsts sektora saistību finansēšanu attiecībā uz trešām pusēm vai centrālo banku veiktu valsts sektora kreditēšanu, kas neatbilst Regulā (EK) Nr. 3603/93 konkrēti definētajiem izņēmumiem.⁴¹ Valsts tiesību akti, kas ļauj NCB glabāt valdības noguldījumus un apkalpot valdības kontus, nerada monetārās finansēšanas aizlieguma ievērošanas problēmas, ja vien šie akti neļauj izsniegt aizdevumus, ieskaitot iespēju uz nakti izmantot norēķinu konta debeta atlikumu. Tomēr bažas par monetārās finansēšanas aizlieguma ievērošanu rastos, ja, piemēram, valsts tiesību akti pieļautu atlīdzību par noguldījumiem vai norēķinu konta atlikumiem, kas ir augstāka, nevis zemāka par tirgus procentu likmēm vai vienāda ar tām. Atlīdzība, kas ir augstāka nekā tirgus procentu likme, *de facto* ir aizdevums, kas ir pretrunā ar monetārās finansēšanas aizlieguma mērķi un tādējādi varētu to apdraudēt. Ir būtiski, lai jebkura atlīdzība par konta atlikumiem atspoguļotu tirgus raksturlielumus, un īpaši svarīgi ir korelēt noguldījumu atlīdzības likmi ar to termiņiem.⁴² Turklāt, NCB sniedzot fiskālā aģenta pakalpojumus bez atlīdzības, nerodas bažas par monetāro finansēšanu, ja vien tie ir fiskālā aģenta pamatpakalpojumi.⁴³

2.2.5.2. PRIVILEĢĒTAS PIEEJAS AIZLIEGUMS

NCB kā valsts iestādes nedrīkst veikt pasākumus, kas valsts sektoram nodrošina privileģētu piekļuvi finanšu iestādēm, ja šādi pasākumi nav balstīti uz piesardzības apsvērumiem. Turklāt NCB ieviestos noteikumus par parāda instrumentu mobilizāciju vai ieķīlāšanu nedrīkst izmantot, lai apietu privileģētas piekļuves aizliegumu.⁴⁴ Dalībvalstu tiesību akti šajā jomā nedrīkst noteikt šādu privileģētu piekļuvi.

Šis ziņojums apskata gan NCB pieņemto nacionālo tiesību aktu, gan NCB statūtu atbilstību Līgumā noteiktajam privileģētas piekļuves aizliegumam. Tomēr šis ziņojums neskar vērtējumu par to, vai dalībvalstu likumi, noteikumi, nolikumi vai administratīvie akti, aizbildinoties ar piesardzības

38 Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 4. pantu.

39 Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 5. pantu.

40 Sk. Regulas (EK) Nr. 3603/93 6. pantu.

41 Atzinums CON/2009/23, Atzinums CON/2009/67 un Atzinums CON/2012/9.

42 Sk. arī Atzinumu CON/2010/54 un Atzinumu CON/2010/55.

43 Atzinums CON/2012/9.

44 Sk. Padomes 1993. gada 13. decembra Regulas (EK) Nr. 3604/93, kas precizē definīcijas Līguma 104.a pantā [pašlaik 124. pants] minētā privileģētā režīma aizlieguma piemērošanai, 3. panta 2. punktu un 10. apsvērumu (OV L 332, 31.12.1993., 4. lpp.).

apsvērumiem, netiek izmantoti, lai apietu privileģētas piekļuves aizliegumu. Šāds vērtējums pārsniedz ziņojuma darbības jomu.

2.2.6. EURO VIENOTA RAKSTĪBA

Līguma par Eiropas Savienību 3. panta 4. daļā noteikts, ka "Savienība izveido ekonomisko un monetāro savienību, kuras valūta ir euro". Līguma tekstos visās nacionālajās valodās, kurās izmanto latīņu alfabētu, euro nosaukums vienskaitļa nominatīvā konsekventi lietots kā "euro". Tekstā, kas rakstīts, izmantojot grieķu alfabētu, euro rakstība ir "ευρώ", un tekstā, kas rakstīts, izmantojot kirilicu, euro rakstība ir "евро".⁴⁵ Atbilstoši tam 1998. gada 3. maija Padomes Regulā (EK) Nr. 974/98 par euro ieviešanu⁴⁶ skaidri norādīts, ka vienotās valūtas nosaukumam visās oficiālajās ES valodās jābūt vienādam, ņemot vērā atšķirīgu alfabētu pastāvēšanu. Tādējādi Līgumi prasa vārda "euro" vienotu rakstību vienskaitļa nominatīvā visos ES un nacionālajos tiesību aktos, ņemot vērā atšķirīgu alfabētu pastāvēšanu.

Pamatojoties uz ES ekskluzīvo kompetenci noteikt vienotās valūtas nosaukumu, jebkādas novirzes no šā noteikuma neatbilst Līgumam un ir jānovērš. Lai gan šis princips attiecas uz visu veidu nacionālajiem tiesību aktiem, vērtējums valstīm veltītajās nodaļās attiecas uz NCB statūtiem un euro ieviešanas tiesību aktiem.

2.2.7. NCB TIESISKĀ INTEGRĀCIJA EUROSISTĒMĀ

Nacionālo tiesību aktu (īpaši NCB statūtu, bet arī citu tiesību aktu) nosacījumi, kas varētu kavēt ar Eurosistēmu saistīto uzdevumu izpildi vai atbilstību ECB lēmumiem, nav savienojami ar Eurosistēmas efektīvu darbību, kad attiecīgā dalībvalsts būs ieviesusi euro. Tāpēc jāveic nacionālo tiesību aktu pielāgošana, lai attiecībā uz Eurosistēmas uzdevumiem nodrošinātu atbilstību Līgumam un Statūtiem. Lai ievērotu Līguma 131. panta noteikumus, nacionālo tiesību aktu atbilstība bija jānodrošina līdz ECBS izveidošanas dienai (attiecībā uz Zviedriju) un līdz 2004. gada 1. maijam vai 2007. gada 1. janvārim (attiecībā uz dalībvalstīm, kas pievienojās ES šajos datumos). Taču statūtu prasībām attiecībā uz kādas NCB pilnīgu tiesisko integrāciju Eurosistēmā jāstājas spēkā tikai tajā brīdī, kad tiek īstenota pilnīga integrācija, t.i., datumā, kad dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, ievieš euro.

Galvenās šajā ziņojumā izvērtētās jomas ir tās, kurās statūtu nosacījumi varētu kavēt kādu NCB izpildīt Eurosistēmas prasības. Tie ietver noteikumus, kas varētu kavēt NCB piedalīšanos ECB lēmējinstīciju noteiktās vienotās monetārās politikas īstenošanā, aizkavēt NCB prezidenta kā ECB Padomes locekļa pienākumu izpildi vai neievēro ECB prerogatīvas. Atsevišķi analizēti ekonomiskās politikas mērķi, uzdevumi, finanšu nosacījumi, valūtas kursa politika un starptautiskā sadarbība. Visbeidzot, tiek minētas citas jomas, kurās NCB statūtos varētu būt nepieciešama saskaņošana.

2.2.7.1. EKONOMISKĀS POLITIKAS MĒRĶI

Pilnīgai NCB integrācijai Eurosistēmā nepieciešama NCB statūtos izvirzīto mērķu atbilstība ECBS mērķiem, kas noteikti Statūtu 2. pantā. Tas papildus pārējam nozīmē, ka statūtos noteiktie mērķi ar "nacionālām īpatnībām" jāpielāgo, piemēram, gadījumos, kad statūtu noteikumi attiecas

⁴⁵ Latvijas Republikas, Ungārijas Republikas un Maltas Republikas deklarācija par vienotās valūtas nosaukuma rakstību Līgumos, kas pievienota Līgumiem, nosaka, ka "Latvija, Ungārija un Malta, neierobežojot Eiropas Savienības vienotās valūtas, uz kuru izdarīta atsauce Līgumos, nosaukuma vienādoto rakstību uz banknotēm un monētām, paziņo, ka Līgumu latviešu, ungāru un maltiešu tekstā izmantotā vienotās valūtas nosaukuma rakstība, ieskaitot šā nosaukuma atvasinājumus, neietekmē pastāvošo latviešu, ungāru un maltiešu valodas rakstību".

⁴⁶ OV L 139, 11.05.1998., 1. lpp.

uz pienākumu īstenot monetāro politiku attiecīgās dalībvalsts vispārējās ekonomiskās politikas ietvaros. Turklāt NCB sekundārajiem mērķiem jābūt saskaņotiem ar tās pienākumu atbalstīt ES vispārējo ekonomisko politiku, netraucējot šā pienākuma izpildē, lai veicinātu Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā noteikto ES mērķu sasniegšanu, kas pats par sevi ir mērķis, kurš nedrīkst ierobežot cenu stabilitātes mērķi.⁴⁷

2.2.7.2. UZDEVUMI

Euro ieviešanas dalībvalsts NCB uzdevumi galvenokārt noteikti Līgumā un Statūtos, ņemot vērā NCB kā Eurosistēmas neatņemamas sastāvdaļas statusu. Lai nodrošinātu atbilstību Līguma 131. pantam, NCB statūtos ietvertie noteikumi attiecībā uz uzdevumiem jāsalīdzina ar attiecīgajiem Līguma un Statūtu noteikumiem un jebkuras neatbilstības jānovērš.⁴⁸ Tas attiecas uz ikvienu noteikumu, kas pēc euro ieviešanas un integrācijas Eurosistēmā kavētu ar ECBS saistītu uzdevumu izpildi, īpaši uz noteikumiem, kuros netiek atzītas ECBS pilnvaras atbilstoši Statūtu IV nodaļai.

Katrā nacionālajā tiesību aktā par monetāro politiku jāietver norāde, ka ES monetārā politika jāīsteno Eurosistēmā.⁴⁹ NCB statūti var ietvert noteikumus attiecībā uz monetārās politikas instrumentiem. Šādiem noteikumiem jābūt salīdzināmiem ar Līgumā un Statūtos ietvertajiem noteikumiem, un jebkura neatbilstība jānovērš, lai nodrošinātu atbilstību Līguma 131. pantam.

Neseno finanšu tirgu satricinājuma risināšanas nacionālās likumdošanas iniciatīvu kontekstā ECB norādījusi, ka jāizvairās no jebkādiem euro zonas naudas tirgus nacionālo segmentu kropļojumiem, jo tie varētu pasliktināt vienotās monetārās politikas īstenošanu. Tas īpaši attiecas uz valsts garantiju izsniegšanu starpbanku noguldījumu segšanai.⁵⁰

Dalībvalstīm jānodrošina, ka nacionālajiem likumdošanas pasākumiem, kas attiecas uz uzņēmumu vai profesionāļu likviditāti, piemēram, to parādiem finanšu institūcijām, nav negatīvas ietekmes uz tirgus likviditāti. Šādi pasākumi nedrīkst būt pretrunā ar atklātā tirgus ekonomikas principu, kas atspoguļots Līguma par Eiropas Savienību 3. pantā, jo tie var kavēt kredītu plūsmu, būtiski ietekmēt finanšu iestāžu un tirgu stabilitāti un tādējādi arī Eurosistēmas uzdevumu izpildi.⁵¹

Nacionālo tiesību aktu noteikumos, kas NCB piešķir ekskluzīvas tiesības emitēt banknotes, jāatzīst, ka tad, kad ieviests euro, ECB Padomei ir ekskluzīvas tiesības atļaut euro banknošu emisiju saskaņā ar Līguma 128. panta 1. punktu un Statūtu 16. pantu, bet tiesības emitēt euro banknotes ir ECB un NCB. Nacionālo tiesību aktu noteikumi, kas dod valdībai tiesības ietekmēt tādus jautājumus, kā, piemēram, euro banknošu nominālvērtības, izgatavošana, apjoms vai izņemšana no apgrozības, jāatceļ vai tajos jāatzīst ECB pilnvaras attiecībā uz euro banknotēm, kā norādīts Līguma un Statūtu noteikumos. Neatkarīgi no atbildības sadalījuma starp valdībām un NCB attiecībā uz monētām attiecīgajos noteikumos jānosaka ECB pilnvaras apstiprināt euro monētu emisijas apjomu pēc euro ieviešanas. Dalībvalsts nedrīkst uzskatīt apgrozībā esošo naudu par tās NCB parādu šīs dalībvalsts valdībai, jo tas grautu vienotās valūtas koncepciju un būtu pretrunā ar Eurosistēmas tiesiskās integrācijas prasībām.⁵²

47 Atzinums CON/2010/30 un Atzinums CON/2010/48.

48 Sīkāk sk. Līguma 127. un 128. pantu un Statūtu 3.–6. un 16. pantu.

49 Līguma 127. panta 2. punkta pirmais ievilkums.

50 Atzinums CON/2009/99 un Atzinums CON/2011/79.

51 Atzinums CON/2010/8.

52 Atzinums CON/2008/34.

Attiecībā uz ārējo rezervju pārvaldību⁵³ dalībvalsts, kas ieviesusi euro un kas nepārskaita oficiālās ārējās rezerves⁵⁴ uz savu NCB, pārkāpj Līgumu. Turklāt trešās puses, piemēram, valdības vai parlamenta, tiesības ietekmēt kādas NCB lēmumus attiecībā uz oficiālo ārējo rezervju pārvaldību neatbilst Līguma 127. panta 2. punkta trešajam ievilkumam. NCB arī jānodrošina ECB ārējo rezervju aktīvi proporcionāli to daļām ECB parakstītajā kapitālā. Tas nozīmē, ka nedrīkst būt juridisku šķēršļu, lai NCB pārskaitītu ārējo rezervju aktīvus uz ECB.

Līdzīgi nav atļauta iejaukšanās citu Eurosistēmas uzdevumu izpildē, piemēram, ārējo rezervju pārvaldīšanā, ieviešot nodokļus teorētiski iespējamam un nerealizētam kapitāla pieaugumam.⁵⁵

2.2.7.3. FINANŠU NOSACĪJUMI

Statūtu finanšu noteikumi ietver finanšu pārskatu⁵⁶, revīziju⁵⁷, kapitāla parakstīšanas⁵⁸, ārējo rezervju aktīvu pārskaitīšanas⁵⁹ un monetāro ienākumu sadales noteikumus⁶⁰. NCB jāpilda šajos noteikumos paredzētie pienākumi un tāpēc jāatceļ jebkādi neatbilstoši nacionālie noteikumi.

2.2.7.4. VALŪTAS KURSA POLITIKA

Dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, var ievērot nacionālos tiesību aktus, kas paredz, ka valdība ir atbildīga par dalībvalsts valūtas kursa politiku, nosakot NCB konsultatīvas un/vai izpildu funkcijas. Tomēr līdz brīdim, kad dalībvalsts ievieš euro, šādiem tiesību aktiem jau jāatspoguļo tas, ka atbildība par euro zonas valūtas kursa politiku nonākusi ES kompetences līmenī saskaņā ar Līguma 138. un 219. pantu.

2.2.7.5. STARPTAUTISKĀ SADARBĪBA

Lai ieviestu euro, nacionālajiem tiesību aktiem jāatbilst Statūtu 6.1. pantam, kas nosaka, ka ECB izlemj, kā ECBS tiek pārstāvēta starptautiskās sadarbības jomā, kas ietver Eurosistēmai uzticētos uzdevumus. Valstu tiesību aktos, kuri ļauj NCB piedalīties starptautiskajās monetārajās iestādēs, jānosaka, ka nepieciešama ECB piekrišana (Statūtu 6.2. pants).

2.2.7.6. DAŽĀDI

Papildus minētajiem jautājumiem attiecībā uz dažām dalībvalstīm ir citas jomas, kurās jāpielāgo valstu noteikumi (piemēram, klīringa un maksājumu sistēmu un informācijas apmaiņas jomā).

53 Līguma 127. panta 2. punkta trešais ievilkums.

54 Izņemot ārvalstu valūtu kārtējos kontu atlikumus, ko dalībvalstu valdības drīkst paturēt saskaņā ar Līguma 127. panta 3. punktu.

55 Atzinums CON/2009/63.

56 Statūtu 26. pants.

57 Statūtu 27. pants.

58 Statūtu 28. pants.

59 Statūtu 30. pants.

60 Statūtu 32. pants.

3. EKONOMISKĀS KONVERGENCES STĀVOKLIS

Kopš pēdējā, 2010. gada maijā publicētā, Konverģences ziņojuma ekonomiskā aktivitāte 2011. gadā visās aplūkojamās valstīs kopumā atjaunojusies.¹ Dažos gadījumos atjaunošanās notikusi nozīmīgu korekciju procesu rezultātā. Izņemot Zviedriju, Poliju un (mazāk) arī Čehijas Republiku, produkcijas izlaides apjoms 2011. gadā saglabājās zem pirmskrīzes līmeņa. Makroekonomiskie un finanšu apstākļi 2011. gada 2. pusgadā pasliktinājās, jo atsevišķu nelīdzsvarotības momentu un citu iekšzemes tautsaimniecības trūkumu nelabvēlīgo ietekmi pastiprināja euro zonas problēmu izplatīšanās pa tirdzniecības un finanšu kanāliem. Vairākumā valstu šādi trūkumi norāda uz nepieciešamību veikt turpmākus fiskālās konsolidācijas pasākumus un strukturālās reformas, kas palīdz nodrošināt tādu vidi, kura vidējā termiņā veicina ilgtspējīgu produkcijas izlaides un nodarbinātības kāpumu. Spriedzes pastiprināšanās un lielāks svārstīgums finanšu tirgos noteica vispārēju akciju cenu kritumu, kā arī kredītriska mijmaiņas darījumu pieaugumu un lielākas procentu likmju starpības, liecinot, ka euro zonas valsts parāda krīze dažādā mērā ietekmē visas aplūkojamās valstis. Finanšu tirgus spiediens bijis īpaši spēcīgs valstīs, kuru ievainojamības līmenis ir būtisks, piemēram, ir augsti valdības parāda un/vai budžeta deficīta rādītāji, liels privātā sektora un ārējais parāds, valūtu vai termiņstrukturūras nesaskaņotība valsts bilancē, neelastīgs darba tirgus, zemas kvalitātes neatmaksāti banku aizdevumi un vājas iestādes.

Attiecībā uz cenu stabilitātes kritēriju trijās šajā ziņojumā aplūkotajās valstīs (Bulgārijā, Čehijas Republikā un Zviedrijā) 12 mēnešu vidējā inflācija ir mazāka, bet Zviedrijas gadījumā – būtiski mazāka par atsaucē vērtību. Pārējās piecās valstīs, neraugoties uz samērā vāju ekonomisko vidi vairākumā valstu, inflācija krietni pārsniedz atsaucē vērtību.

Vairākumā valstu (būtisks izņēmums ir Ungārija) pamatā esošā fiskālā situācija salīdzinājumā ar 2010. gadu uzlabojās, galvenokārt atspoguļojot strukturālo fiskālo konsolidāciju, kā arī dažas pozitīvas cikliskās norises (saskaņā ar Eiropas Komisijas datiem). Tomēr uz visām aplūkojamām dalībvalstīm, izņemot Zviedriju, šā ziņojuma sagatavošanas laikā attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Valdības parāda attiecība pret IKP 2011. gadā pieauga visās aplūkojamās dalībvalstīs, izņemot Bulgāriju, Latviju, Ungāriju un Zviedriju. Tomēr Ungārijā kāpums nenotika sakarā ar vienreizēju ietekmi, ko radīja aktīvu pārvešana no obligātā privāto pensiju plāna uz valsts pensiju līmeni. Visās aplūkojamās valstīs, izņemot Ungāriju, valdības parāda attiecība pret IKP nepārsniedz atsaucē vērtību (60% no IKP). Polijā 2011. gadā valsts parāda rādītājs tuvojās 56% no IKP, bet Latvijā un Čehijas Republikā pārsniedza 40% no IKP. Lietuvā, Rumānijā un Zviedrijā šis rādītājs saglabājās zem 40%, bet Bulgārijā – zem 20%.

Kas attiecas uz valūtas kursa kritēriju, divu šajā ziņojumā aplūkoto valstu valūtas (Latvijas lats un Lietuvas lits) piedalās VKM II. Kopš iepriekšējā konverģences novērtējuma 2010. gadā VKM II nav pievienojusies neviena cita no aplūkojamām valstīm. Latvijā un Lietuvā finanšu tirgus apstākļi aplūkojamā periodā kopumā stabilizējās. Vienlaikus to valūtu kursiem, kuras nepiedalās VKM II, bija raksturīgas samērā plašas svārstības, izņemot Bulgāriju, kuras valūtas kursu attiecībā pret euro nodrošina valūtas padome.

Kas attiecas uz ilgtermiņa procentu likmju konverģenci, sešās no astoņām šajā ziņojumā aplūkojamām valstīm (Bulgārijā, Čehijas Republikā, Latvijā, Lietuvā, Polijā un Zviedrijā) procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtība (5.8%) nav pārsniegta, bet Čehijas Republikā un Zviedrijā procentu likmes ir būtiski zemākas par to. Tikai divās no deviņām 2010. gada ziņojumā aplūkotajām valstīm procentu likmes tolaik nepārsniedza atsaucē vērtību.

1 Viena no deviņām 2010. gada Konverģences ziņojumā aplūkotajām valstīm, Igaunija, kopš tā laika ieviesusi euro. Šīs aplūkoto valstu grupas sastāva pārmaiņas ir svarīgas un ir ņemtas vērā, salīdzinot abos ziņojumos konstatētos faktus.

Apsverot atbilstību konverģences kritērijam, būtisks faktors ir tas, ka konverģencei jābūt ilgstošai un tā nedrīkst būt īslaicīga. EMS pirmie 10 gadi parādījuši riskus, kurus vāji tautsaimniecības pamatrādītāji, pārmērīgi brīva makroekonomiskā nostāja valsts līmenī un pārāk optimistiskas gaidas attiecībā uz reālo ienākumu konverģenci izraisa ne tikai attiecīgajās valstīs, bet kuri arī apdraud euro zonas raitu darbību kopumā. Liela un ilgstoša makroekonomiskā nelīdzsvarotība (piemēram, ilgstoša konkurētspējas lejupslīde vai parādsaistību kāpums un mājokļu tirgus burbuļu izveidošanās), kas pēdējo 10 gadu laikā uzkrājusies daudzās ES dalībvalstīs, t.sk. euro zonas valstīs, ir viens no pašreizējās ekonomiskās un finanšu krīzes galvenajiem cēloņiem.

Kopumā atzīts, ka nepieciešams uzlabot tautsaimniecības pārvaldību ES. Proti, 2011. gada 13. decembrī stājās spēkā jauna tiesību aktu pakete, nosakot fiskālās politikas uzraudzības būtisku pastiprināšanu, kā arī jaunu uzraudzības procedūru makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanai un koriģēšanai.

Daudzās valstīs nepieciešamas paliekošas politikas korekcijas. To nosaka šādu tautsaimniecības integrācijai un konverģencei būtisku faktoru kopums.

- 1) Lielas valsts vai privātā sektora parādsaistības, īpaši saistībā ar samērā augstu ārējā parāda līmeni, nosaka tautsaimniecības neaizsargātību pret finanšu tirgus problēmu izplatīšanos. Šādas parādsaistības var arī kavēt ilgtspējīgu produkcijas izlaides kāpumu, jo tās var negatīvi ietekmēt banku finansējumu vai finanšu līdzekļu iepilūdi, kā arī nepieciešamās aizņemto līdzekļu attiecības samazināšanas dēļ.
- 2) Konkurētspējas veicināšanai daudzās valstīs joprojām nepieciešama darba samaksas kāpuma ierobežošana un darba ražīguma veicināšana.
- 3) Lai veicinātu spēcīgāku, līdzsvarotu un ilgtspējīgu izaugsmi, daudzās valstīs jānovērš prasmju neatbilstība pieprasījumam un jāstimulē līdzdalība darba tirgū, galveno uzmanību pievēršot tirgojamo preču sektora precēm un pakalpojumiem ar augstu pievienoto vērtību. Tas palīdzētu mazināt pastāvošo darbaspēka trūkumu un turpmākajos gados veicināt eksporta sektora lielāku ieguldījumu izaugsmes nodrošināšanā.
- 4) Vairākumā valstu nepieciešami uzņēmējdarbības vides uzlabojumi un pārvaldības stiprināšanas pasākumi, kā arī jāpaaugstina iestāžu kvalitāte, lai veicinātu lielāku un ilgtspējīgāku produkcijas izlaides kāpumu un stiprinātu katras valsts tautsaimniecības pretestības spējas tai raksturīgajiem šokiem.
- 5) Attiecībā uz finanšu sektoru svarīgi pēc iespējas ciešāk uzraudzīt banku sektoru, īpaši tā riska darījumus ar citām valstīm un samērā augsto ārvalstu valūtās veikto aizdevumu līmeni. Jāattīsta arī finansējuma tirgus vietējā valūtā, īpaši ilgāka termiņa segmentos.
- 6) Turpmāka ienākumu līmeņa konverģence vairākumā šajā ziņojumā aplūkoto dalībvalstu, visticamāk, izraisīs papildu augšupvērstu spiedienu uz cenām vai nominālajiem valūtas kursiem (vai abiem). Tāpēc pierādītā spēja panākt un ilgstoši saglabāt cenu stabilitāti apstākļos, kad valūtas kurss attiecībā pret euro ir stabils, joprojām ir svarīga, vērtējot tautsaimniecības konverģences ilgtspējību.
- 7) Lai nākotnē izvairītos no jaunas makroekonomiskās nelīdzsvarotības veidošanās, nepieciešamas ilgtspējīgas politikas korekcijas. Šāds risks īpaši pastāv, ja ienākumu konverģences procesu pavada atjaunojies spēcīgs kredītu atlikuma un aktīvu cenu pieaugums, ko veicina, piemēram, zemas vai negatīvas reālās procentu likmes.

8) Jārisina problēmas, kas saistītas ar prognozētajām demogrāfiskajām pārmaiņām, kuras, kā paredzams, būs straujas un nozīmīgas. To iespējams paveikt, piemēram, ar atbildīgas un nākotnē vērsta fiskālās politikas palīdzību.

CENU STABILITĀTES KRITĒRIJS

12 mēnešu atsaucē periodā no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtība bija 3.1%. To aprēķināja, pieskaitot 1.5 procentu punktus nesvērtajam 12 mēnešu aritmētiskajam vidējam SPCI inflācijas rādītājam Zviedrijā (1.3%), Īrijā (1.4%) un Slovēnijā (2.1%). Vērtējot atsevišķu dalībvalstu rezultātus atsaucē periodā, trijās no astoņām aplūkotajām valstīm (t.i., Bulgārijā, Čehijas Republikā un Zviedrijā) vidējā SPCI inflācija bija zemāka (Zviedrijā – būtiski zemāka) par atsaucē vērtību. Pārējās valstīs SPCI inflācija krietni pārsniedza atsaucē vērtību, un lielākā novirze tika novērota Rumānijā (sk. 1. tabulu).

1. tabula. Konverģences ekonomisko rādītāju kopsavilkuma tabula

		Cenu stabilitāte	Valsts budžeta stāvoklis			Valūtas kurss		Ilgtermiņa procentu likme
		SPCI inflācija ¹⁾	Valsts ar pārmērīgu budžeta deficītu ^{2),3)}	Valdības budžeta pārpalikums (+)/deficīts (-) ⁴⁾	Valdības bruto parāds ⁴⁾	Valūta, kas piedalās VKM II ⁵⁾	Valūtas kurss attiecībā pret euro ⁵⁾	Ilgtermiņa procentu likme ⁶⁾
Bulgārija	2010	3.0	Nē	-3.1	16.3	Nē	0.0	6.0
	2011	3.4	Jā	-2.1	16.3	Nē	0.0	5.4
	2012	2.7 ¹⁾	Jā ³⁾	-1.9	17.6	Nē ³⁾	0.0 ³⁾	5.3 ⁶⁾
Čehijas Republika	2010	1.2	Jā	-4.8	38.1	Nē	4.4	3.9
	2011	2.1	Jā	-3.1	41.2	Nē	2.7	3.7
	2012	2.7 ¹⁾	Jā ³⁾	-2.9	43.9	Nē ³⁾	-1.8 ³⁾	3.5 ⁶⁾
Latvija	2010	-1.2	Jā	-8.2	44.7	Jā	-0.4	10.3
	2011	4.2	Jā	-3.5	42.6	Jā	0.3	5.9
	2012	4.1 ¹⁾	Jā ³⁾	-2.1	43.5	Jā ³⁾	1.1 ³⁾	5.8 ⁶⁾
Lietuva	2010	1.2	Jā	-7.2	38.0	Jā	0.0	5.6
	2011	4.1	Jā	-5.5	38.5	Jā	0.0	5.2
	2012	4.2 ¹⁾	Jā ³⁾	-3.2	40.4	Jā ³⁾	0.0 ³⁾	5.2 ⁶⁾
Ungārija	2010	4.7	Jā	-4.2	81.4	Nē	1.7	7.3
	2011	3.9	Jā	4.3	80.6	Nē	-1.4	7.6
	2012	4.3 ¹⁾	Jā ³⁾	-2.5	78.5	Nē ³⁾	-6.1 ³⁾	8.0 ⁶⁾
Polija	2010	2.7	Jā	-7.8	54.8	Nē	7.7	5.8
	2011	3.9	Jā	-5.1	56.3	Nē	-3.2	6.0
	2012	4.0 ¹⁾	Jā ³⁾	-3.0	55.0	Nē ³⁾	-2.4 ³⁾	5.8 ⁶⁾
Rumānija	2010	6.1	Jā	-6.8	30.5	Nē	0.7	7.3
	2011	5.8	Jā	-5.2	33.3	Nē	-0.6	7.3
	2012	4.6 ¹⁾	Jā ³⁾	-2.8	34.6	Nē ³⁾	-2.8 ³⁾	7.3 ⁶⁾
Zviedrija	2010	1.9	Nē	0.3	39.4	Nē	10.2	2.9
	2011	1.4	Nē	0.3	38.4	Nē	5.3	2.6
	2012	1.3 ¹⁾	Nē ³⁾	-0.3	35.6	Nē ³⁾	1.9 ³⁾	2.2 ⁶⁾
Atsaucē vērtība ⁷⁾		3.1%		-3.0%	60.0%			5.8%

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*) un ECB.

1) Gada vidējās pārmaiņas (%). 2012. gada dati attiecas uz periodu no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam.

2) Norāda, vai uz valsti konkrētajā gadā vismaz kādu laiku attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību.

3) Informācija par 2012. gadu attiecas uz periodu līdz pēdējam termiņam statistisko datu iekļaušanai pārskatā (2012. gada 30. aprīlis).

4) Procentos no IKP. 2012. gada dati iegūti no Eiropas Komisijas 2012. gada pavasara prognozēm.

5) Gada vidējās pārmaiņas (%). 2012. gada dati aprēķināti kā vidējā rādītāja pārmaiņas (%) periodā no 2012. gada 1. janvāra līdz 2012. gada 30. aprīlim salīdzinājumā ar 2011. gada vidējo rādītāju. Pozitīvs skaitlis norāda uz kursa kāpumu attiecībā pret euro, bet negatīvs – uz kursa samazināšanos attiecībā pret euro.

6) Gada vidējā procentu likme. Dati par 2012. gadu attiecas uz periodu no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam.

7) SPCI inflācijas un ilgtermiņa procentu likmju atsaucē vērtība attiecas uz periodu no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam, valdības budžeta bilances un valdības parāda atsaucē vērtība – uz 2011. gadu.

Pēdējos 10 gados vairākumā Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu inflācija bijusi svārstīga, 2003. gadā samazinoties līdz mērenākam līmenim salīdzinājumā ar samērā augsto līmeni 2001. un 2002. gadā. Pēc tam vairākumā aplūkojamo valstu inflācija sāka palielināties. Vairākās valstīs inflācijas kāpuma temps minēto 10 gadu otrajā pusē pieauga, dažos gadījumos sasniedzot divciparu līmeni. Gada vidējā inflācija sasniedza maksimumu 2008. gadā, bet 2009. gadā tā būtiski saruka, un to noteica negatīvais pasaules preču cenu šoks un ekonomiskās aktivitātes ievērojams kritums vairākumā valstu. Lai gan joprojām bija vājš iekšzemes pieprasījums un liela neizmantotās jaudas rezerve, 2010. gadā inflācija vairākumā valstu palielinājās. Atspoguļojot iekšējo un ārējo faktoru kombināciju, 2011. gadā inflācija vairākumā aplūkojamo valstu vēl vairāk pieauga.

Lai gan šāda vispārējā tendence pēdējos 10 gados bija vērojama vairākumā valstu, valstu atšķirības SPCI inflācijas gada rādītāju ziņā joprojām bija būtiskas. Inflācija sevišķi svārstīga bijusi Latvijā, kā arī (mazāk) Bulgārijā un Lietuvā. Šajās valstīs iekšzemes ekonomisko apstākļu pārkaršana līdz pat 2008. gadam noteica inflācijas kāpumu līdz divciparu skaitļu līmenim, bet vēlāk līdz 2010. gadam tā būtiski saruka. Rumānijā inflācija saglabājās neatlaidīgi augsta līdz pat 2011. gadam, lai gan līdz 2007. gadam bija vērojama būtiska lejupvērsta tendence, galvenokārt atspoguļojot vairākkārtējus piedāvājuma puses šokus, kā arī valūtas kursa dinamiku. Čehijas Republikā, Ungārijā, Polijā un Zviedrijā inflācijas dinamika bijusi mazāk svārstīga nekā citās aplūkojamās valstīs, gada inflācijai Ungārijā, Polijā, Čehijas Republikā un Zviedrijā pēdējos 10 gados vidēji sasniedzot attiecīgi 5.1%, 2.7%, 2.1% un 1.8%.

Inflācijas norises atspoguļojušas aplūkojamās valstīs valdošos kopējos makroekonomiskos apstākļus. Straujas tautsaimniecības izaugsmes periods līdz 2008. gadam, kura rezultātā dažās valstīs izveidojās būtiska makroekonomiskā nelīdzsvarotība, beidzās līdz ar pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes iestāšanos. Krasā tautsaimniecības izaugsmes palēnināšanās dažādā mērā veicināja dažu šo nelīdzsvarotību korekcijas krīzes skartajās valstīs. Arī relatīvi stabilākās tautsaimniecībās makroekonomiskie nosacījumi strauji pasliktinājās, īpaši 2008. gada beigās un 2009. gada sākumā. Pēdējā laikā ekonomiskās aktivitātes kāpums ir atjaunojies, lai gan aktivitātes līmenis vairākumā aplūkojamo valstu joprojām ir zemāks par pirmskrīzes līmeni. Kaut gan iekšzemes pieprasījuma ieguldījums tautsaimniecības izaugsmē vairākumā valstu palielinājies, atjaunošanos joprojām ierobežo samērā vājš darba tirgus un fiskālās konsolidācijas vajadzības. Vairākās valstīs inflācijas līmeni pēdējos gados ietekmējuši arī noteikti pasākumi, kas veikti fiskālās konsolidācijas kontekstā (piemēram, saistībā ar netiešajiem nodokļiem, administratīvi regulējamām cenām un akcīzes nodokļiem). Vienlaikus enerģijas un pārtikas cenu pārmaiņas – viens no nozīmīgākajiem ārējiem inflāciju noteicošajiem faktoriem – veicinājušas inflācijas dinamikas svārstīgumu, īpaši Centrālajā Eiropā un Austrumeiropā. Tas atspoguļo samērā lielo šo tautsaimniecību jutīgumu pret preču cenu pārmaiņām. Inflācijas svārstīgumu vairākumā aplūkojamo valstu veicinājusi arī valūtas kursa dinamika valstīs, kuras nosaka inflācijas mērķrādītājus, kā arī monetārās politikas nosacījumi valstīs, kuras nosaka valūtas kursa mērķrādītājus.

Nozīmīgāko starptautisko institūciju prognozes liecina, ka gada vidējā inflācija vairākumā aplūkojamo valstu 2012. un 2013. gadā, visticamāk, joprojām kopumā būs stabila vai arī samazināsies. Galvenais izņēmums ir Ungārija, kur paredzams, ka inflācija 2012. gadā pieaugs, atspoguļojot vairākus īslaicīgus izmaksu šokus, nodokļu pārmaiņas un vājāka valūtas kursa novēloto ietekmi. Starptautiskās vides trauslums kombinācijā ar joprojām vājo iekšzemes pieprasījuma perspektīvu un zināmu jaudas pārpalikumu, visticamāk, palīdzēs ierobežot inflācijas spiedienu vairākumā valstu. Tomēr inflācijas dinamika pakļauta gan augšupvērstiem, gan lejupvērstiem riskiem. No vienas puses, augšupvērstis risks inflācijas dinamikai ir pasaules preču (īpaši enerģijas) cenu pārmaiņas. Turpmāks netiešo nodokļu un administratīvi regulējamo cenu pieaugums, ko izraisa

fiskālās konsolidācijas nepieciešamība, nākamajos gados varētu pastiprināt inflācijas spiedienu. Turklāt darba tirgus attīstība, īpaši valstīs ar relatīvi augstu strukturālā bezdarba līmeni un valstīs, kurās sāk parādīties sastrēgumi straujāk augošajos sektoros, ir vēl viens inflācijas pieauguma risks. No otras puses, būtiskāka ekonomiskās aktivitātes pavājināšanās, nekā tiek gaidīts, *inter alia* atspoguļojot negatīvu tirdzniecības kanāla un konfidences ietekmi, finanšu sektora problēmu izplatīšanās ietekmi un/vai iespējamu aizņemto līdzekļu attiecības samazināšanu privātajā sektorā, palīdzētu mazināt inflācijas spiedienu. Aplūkojamās Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstīs turpinās izlīdzināšanās process, kas galu galā var izraisīt augšupvērsta spiediena uz cenām un/vai nominālo valūtas kursu atjaunošanos, lai gan šīs ietekmes precīzo apmēru grūti novērtēt. Inflācijas spiediena atsākšanās risks būs īpaši liels, ja nākamo uzplaukumu atkal pavadīs atjaunojies spēcīgs kredītu atlikuma un aktīvu cenu kāpums, ko veicinās zemas reālās procentu likmes.

Lai šajā ziņojumā aplūkotajās valstīs izveidotu ilgtspējīgu cenu stabilitāti veicinošu vidi, jāsteno uz stabilitāti orientēta monetārā politika. Turklāt cenu stabilitāti veicinošas vides radīšana, saglabāšana vai stiprināšana lielā mērā būs atkarīga no turpmākiem fiskālās politikas pasākumiem, īpaši no pārliecinoša konsolidācijas kursa ievērošanas. Darba samaksas pieaugumam nebūtu jāpārsniedz darba ražīguma kāpums, un būtu jāņem vērā darba tirgus apstākļi un norises konkurējošajās valstīs. Turklāt jāturpina preču un darba tirgus reformas, kas nepieciešamas, lai paaugstinātu elastīgumu un saglabātu labvēlīgus tautsaimniecības izaugsmes un nodarbinātības kāpuma apstākļus. Lai to panāktu, būtiski arī pasākumi pārvaldības stiprināšanai un turpmākiem iestāžu kvalitātes uzlabojumiem. Kas attiecas uz finanšu stabilitāti, regulatīvā, uzraudzības un makrouzraudzības politika būtu jāvērs uz to, lai izvairītos no finanšu stabilitātes riskiem, piemēram, novēršot pārmērīga kredītu atlikuma kāpuma un finanšu ievainojamības pastiprināšanās epizodes. Ņemot vērā iespējamās finanšu stabilitātes riskus, kas saistīti ar lielu ārvalstu valūtās denominētu aizdevumu īpatsvaru aizdevumu kopapjomā, īpaši dažās aplūkojamās valstīs, pienācīgi jāievēro 2011. gadā publiskotie Eiropas Sistēmisko risku kolēģijas ieteikumi par aizdevumiem ārvalstu valūtās. Lai nodrošinātu pasākumu efektīvu īstenošanu, svarīga ir ES valstu uzraudzības iestāžu cieša sadarbība. Ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka pašreizējā vienusējā stingrā valūtas kursa piesaiste, VKM II valstīs ir ļoti svarīgi panākt, lai pārējās politikas jomas veicinātu tautsaimniecības spēju pārvarēt katrā valstij raksturīgos šokus, un izvairīties no makroekonomiskās nelīdzsvarotības atjaunošanās.

VALDĪBAS BUDŽETA STĀVOKĻA KRITĒRIJS

Šā ziņojuma sagatavošanas laikā uz visām aplūkojamām dalībvalstīm, izņemot Zviedriju, attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Bija noteikti šādi pārmērīga budžeta deficīta situācijas koriģēšanas termiņi: Ungārijai un Bulgārijai – 2011. gads, Latvijai, Lietuvai, Polijai un Rumānijai – 2012. gads, bet Čehijas Republikai – 2013. gads. Visās valstīs, izņemot Zviedriju, Bulgāriju un (īslaicīgi) Ungāriju, fiskālā deficīta attiecība pret IKP 2011. gadā pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP), lai gan salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu tā samazinājās. Zviedrijā budžeta pārpalikums 2011. gadā sasniedza 0.3% no IKP, bet Bulgārijā deficīta rādītājs nepārsniedza atsauces vērtību (2.1% no IKP). Turpretī Ungārijā budžeta pārpalikums sasniedza 4.3% no IKP, jo tika veikti vienreizēji un īslaicīgi ieņēmumu puses pasākumi aptuveni 10% no IKP apmērā, kas galvenokārt bija saistīti ar aktīvu pārvešanu no privāto pensiju plāniem uz valsts pensiju līmeni. Kopumā vairākumā valstu (būtisks izņēmums ir Ungārija) pamatā esošā fiskālā situācija 2011. gadā salīdzinājumā ar 2010. gadu uzlabojās, galvenokārt atspoguļojot strukturālo fiskālo konsolidāciju, kā arī dažas pozitīvas cikliskās norises (saskaņā ar Eiropas Komisijas datiem). Lai gan Ungārija 2011. gadā formāli ievēroja atsauces vērtību (3% no IKP), tas tika panākts ar vienreizējiem pasākumiem, nevis pamatojoties uz strukturālām un ilgtspējīgām korekcijām. ES Padome 2012. gada janvārī pieņēma lēmumu, nosakot, ka Ungārija nav veikusi

efektīvus pasākumus, reaģējot uz Padomes 2009. gada 7. jūlija ieteikumiem. Tāpēc Padome 2012. gada 13. martā pieņēma lēmumu apturēt daļu Ungārijai piešķirto 2013. gada ES Kohēzijas fonda maksājumu, kā arī pieņēma piekto pārstrādāto ieteikumu, aicinot Ungārijas varas iestādes novērst pārmērīgo budžeta deficītu līdz 2012. gadam. Šajā sakarā Ungārijai tika ieteikts veikt vajadzīgos pasākumus, t.sk. papildu fiskālo konsolidāciju, lai sasniegtu 2011. gada atjaunotajā konverģences programmā noteiktos mērķus. Latvija un Rumānija, kurās 2011. gadā joprojām tika īstenota ES un SVF finansiālās palīdzības programma, turpināja stingrus fiskālās konsolidācijas pasākumus. Bulgārija un Lietuva īstenoja piesardzīgu fiskālo politiku, kuras pamatā ir izdevumu ierobežošana, ko īpaši Lietuvā papildina pozitīvas cikliskās norises. Arī Čehijas Republika un Polija, kas pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes sākumā paļāvās uz automātisko stabilizatoru darbību, pievērsās fiskālajai konsolidācijai. Čehijas Republikā 2011. gadā turpinājās 2010. gadā uzsāktie fiskālie ierobežojumi, galvenokārt plašas izdevumu samazināšanas veidā. Polijas konsolidācija 2011. gadā salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, kurā fiskālā pozīcija bija turpinājusi pasliktināties, lielā mērā notika ieņēmumu pusē, un pasākumi daļēji bija īslaicīgi. Zviedrijā fiskālais pārpalikums 2011. gadā nemainījās, jo strukturālās bilances pasliktināšanos (saskaņā ar Eiropas Komisijas aplēsēm) kompensēja pozitīvi cikliski faktori ilgstošas spēcīgas izaugsmes apstākļos.

Eiropas Komisija prognozē, ka 2012. gadā tikai Lietuvā budžeta deficīta attiecība pret IKP joprojām būs lielāka par atsauces vērtību 3% no IKP, sasniedzot 3.2% no IKP. Paredzams, ka Polijā budžeta deficīta attiecība būs atsauces vērtības līmenī, bet visās pārējās valstīs – mazāka par to.

Valdības parāda attiecība pret IKP 2011. gadā pieauga visās aplūkojamās dalībvalstīs, izņemot Bulgāriju, kur tā saglabājās 2010. gada līmenī, kā arī Lietuvu, Zviedriju un Ungāriju, kur parāds saruka. Ungārijā samazinājums notika sakarā ar vienreizēju ietekmi saistībā ar aktīvu pārvešanu no privāto pensiju plāna uz valsts pensiju līmeni. Parāda attiecības pieaugums četrās aplūkojamās valstīs, lai gan salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu tas bijis ierobežotāks, atspoguļoja joprojām augstu fiskālo deficītu, bet deficīta-parāda korekcijai un izaugsmes un procentu likmes starpībai kopumā bija pazeminoša ietekme uz parāda attiecību. Tikai Ungārijā 2011. gadā parāda attiecība pret IKP pārsniedza atsauces vērtību (60% no IKP). Bulgārijā, Lietuvā, Rumānijā un Zviedrijā valdības parāda rādītājs joprojām nepārsniedza 40% no IKP.

No 2002. gada līdz 2011. gadam valdības parāda attiecība pret IKP būtiski pieauga Latvijā (par 29.0 procentu punktiem) un Ungārijā (24.7), kā arī Lietuvā (16.3), Čehijas Republikā un Polijā (abās – 14.1), kā arī Rumānijā (8.4). Turpretī Bulgārijā un Zviedrijā valdības parāda rādītājs 2011. gadā bija nepārprotami mazāks nekā 2002. gadā. Eiropas Komisija prognozē, ka 2012. gadā visās šajā ziņojumā aplūkotajās dalībvalstīs, izņemot Ungāriju, Poliju un Zviedriju, valdības parāda rādītājs pieaugs. Eiropas Komisijas prognozes liecina arī par to, ka parāda attiecība pret IKP visās valstīs, izņemot Ungāriju, 2012. gadā joprojām būs mazāka par atsauces vērtību (60% no IKP).

Aplūkojamām valstīm nākotnē ir ārkārtīgi svarīgi panākt un saglabāt stabilas un ilgtspējīgas fiskālās pozīcijas. Valstīm, uz kurām attiecas Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību, ticami un laikus jānodrošina to saistību pildīšana sakarā ar pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūru, lai budžeta deficīta rādītāji saskaņotajā termiņā samazinātos zem atsauces vērtības. Arī pārējās valstīs, kam vēl jāsasniedz to vidēja termiņa budžeta mērķi, nepieciešama turpmāka konsolidācija. Šajā sakarā īpaša uzmanība jāpievērš izdevumu pieauguma tempa ierobežošanai līmenī, kas ir zemāks par vidējā termiņa potenciālās izaugsmes tempu, atbilstoši pārskatītajā Stabilitātes un izaugsmes paktā paredzētajam izdevumu etalonrādītāja noteikumam. Turklāt pēc tiesību aktos paredzētā pārejas perioda valstīm, kuru parāda attiecība pret IKP pārsniedza atsauces vērtību, būtu jānodrošina rādītāja pietiekama samazināšanās atbilstoši pastiprinātā pakta

noteikumiem. Turpmāka konsolidācija ļautu arī pārvarēt ar iedzīvotāju novecošanu saistītās budžeta problēmas. Spēcīgam fiskālajam satvaram jāveicina fiskālā konsolidācija un jāierobežo valsts izdevumu nekontrolēta pieauguma iespējas, vienlaikus novēršot makroekonomiskās nesabalansētības atjaunošanos. Kopumā šādas stratēģijas būtu jāietver visaptverošās strukturālās reformās, kas vērstas uz potenciālās izaugsmes palielināšanu.

VALŪTAS KURSA KRITĒRIJS

No šajā ziņojumā aplūkotajām valstīm VKM II pašlaik piedalās Latvija un Lietuva. Abu šo dalībvalstu valūtas piedalījušās VKM II vairāk nekā divus gadus pirms konverģences vērtēšanas, kā noteikts Līguma 140. pantā. Vienošanās par dalību VKM II pamatotas uz attiecīgo institūciju saistībām vairākās politikas jomās, kas *inter alia* saistītas ar stabilas fiskālās politikas īstenošanu, darba samaksas pieauguma mērenības veicināšanu, kreditēšanas kāpuma ierobežošanu un turpmāku strukturālo reformu īstenošanu. Abos gadījumos pastāvēja attiecīgo valstu vienpusēja apņemšanās ievērot šaurāku svārstību koridoru. Šīs apņemšanās neuzliek ECB nekādus papildu pienākumus. Attiecībā uz Lietuvu tika pieļauts, ka tā varētu pievienoties VKM II ar jau esošo valūtas padomes mehānismu. Arī Latvijas institūcijas paziņoja, ka tās apņemas vienpusēji saglabāt centrālajam kursam attiecībā pret euro atbilstošu lata kursu, nosakot $\pm 1\%$ svārstību koridoru. Pārējo sešu valstu valūtas šajā periodā nav piedalījušās valūtas kursa mehānismā.

Aplūkojamā periodā (no 2010. gada 1. maija līdz 2011. gada 30. aprīlim) VKM II nav devalvēts nevienas šajā ziņojumā aplūkotās valūtas centrālais kurss. Lietuvas lits tika pastāvīgi tirgots atbilstoši tā centrālajam kursam. Latvijas lata kursa svārstīgums attiecībā pret euro vienpusēji noteiktā svārstību koridora $\pm 1\%$ robežās 2010. gadā bija ļoti zems, bet pēc tam nedaudz paaugstinājās, lai gan arī atlikušajā aplūkojamā perioda daļā tas saglabājās samērā zemā līmenī. Tirgus apstākļi Latvijā un Lietuvā, atspoguļojot pasaulē vērojamās pārmaiņas vēlmē izvairīties no riska, ņemot vērā spriedzi dažos euro zonas valsts parāda tirgos, visā periodā kopumā stabilizējās, jo uzlabojās konfidence un kredītreitīgi un samazinājās naudas tirgus procentu likmju starpības. Latvijā ES un SVF vadītā starptautiskā finanšu palīdzības programma beidzās 2012. gada 19. janvārī, un valstij pašlaik noteikts pēcprogrammas uzraudzības periods. Atsauces periodā Latvija saņēma programmas maksājumus tikai 2010. gadā. Tā kā atbalsta programma palīdzēja mazināt finansiālo ievainojamību, tā, iespējams, veicināja arī valūtas kursa spiediena vājināšanos. Tuvojoties 2011. gada nogalei, finanšu tirgus apstākļi īslaicīgi nedaudz pasliktinājās ar dažiem starptautisko finanšu tirgu segmentiem saistītās nenoteiktības dēļ, kā arī sakarā ar divu iekšzemes banku maksātnespēju Latvijā un Lietuvā, bet 2012. gada sākumā tie atkal uzlabojās.

Bulgārijas valūta nepiedalījās VKM II, bet bija piesaistīta euro valūtas padomes vienošanās ietvaros. Pārējās valūtas ārpus VKM II atsaucē periodā bija pakļautas samērā plašām svārstībām, ko daļēji noteica pasaulē vērojamās pārmaiņas vēlmē izvairīties no riska, ņemot vērā spriedzi dažos euro zonas valsts parāda tirgos. No 2010. gada vidus līdz 2011. gada sākumam šo valūtu kurss attiecībā pret euro pakāpeniski paaugstinājās, ņemot vērā noskaņojuma uzlabošanos pasaules finanšu tirgos, spēcīgu izaugsmes pieauguma tempu un samērā lielas pozitīvas procentu likmju starpības salīdzinājumā ar euro zonas aktīviem. Salīdzinājumā ar 2010. gada maija vidējo līmeni spēcīgāks kursa kāpums bija vērojams Zviedrijas un Čehijas Republikas valūtai, galvenokārt atspoguļojot šo valstu tautsaimniecības atveseļošanos pēc pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes 2008. un 2009. gadā. Atjaunojoties spriedzei dažu euro zonas valstu valsts parāda tirgos un pasaulē krasi palielinoties vēlmei izvairīties no riska, tomēr arī aplūkojamo valstu tautsaimniecības perspektīvas pasliktināšanās rezultātā visu to valstu valūtas kurss, kuras nosaka inflācijas mērķrādītājus, izņemot Zviedrijas kronu, 2011. gadā kļuva ievērojami vājāks attiecībā pret euro, līdz 2012. gada sākumā nedaudz atguva zaudēto. Pēc tam, kad Polijas zlota kurss

2011. gada 2. pusgadā samazinājās, *Narodowy Bank Polski* no 2011. gada septembra līdz decembrim palaikam veica intervences valūtas tirgū. Jau 2011. gada sākumā SVF pagarināja un paplašināja Polijas preventīvo elastīgo kredītlīniju. Tā kā šī kredītlīnija palīdzēja mazināt ar finansiālo ievainojamību saistītos riskus, tā, iespējams, veicināja arī valūtas kursa spiediena riska samazināšanos. Jāatzīmē, ka Polija nav izmantojusi elastīgās kredītlīnijas atbalstu kopš tās izveidošanas. Aplūkojamā periodā Rumānijas lejas kurss pārsvarā bija ievērojami mazāks par tās 2010. gada maija vidējo kursu. Divus gadus ilgušo starptautiskās finansiālās palīdzības pasākumu kopumu, par kuru attiecībā uz Rumāniju bija panākta vienošanās 2009. gada sākumā, 2011. gada sākumā nomainīja preventīva starptautiskās palīdzības pasākumu pakete. Ungārijas forinta kurss aplūkojamā periodā kopumā samazinājās līdz līmenim, kas būtiski zemāks par tā 2010. gada maija vidējo kursu, atspoguļojot Ungārijas valsts kredītreitinga pazemināšanu, ko izraisīja valdības politika, kura bija mazinājusi ārvalstu investoru uzticēšanos, kā arī bažas par fiskālo ilgtspēju. Ungārijā starptautiskās finanšu palīdzības programma, kuras mērķis bija atjaunot tirgus konfidenci un sniegt atbalstu tautsaimniecībai, vienlaikus novēršot fiskālo nelīdzsvarotību, tika īstenota no 2008. gada novembra līdz 2010. gada beigām. Tā kā starptautiskās finansiālās palīdzības programmas Ungārijai un Rumānijai palīdzēja mazināt finansiālo ievainojamību, tās, iespējams, veicināja arī valūtas kursa spiediena sarukumu. Sarunu pārtraukšana starp Ungārijas valsts iestādēm un ES un SVF pēc tam, kad Ungārijas valsts iestādes 2011. gada beigās pieprasīja atjaunot finansiālo atbalstu, bija faktors, kas šajā laikā izraisīja Ungārijas forinta kursa krišanos. Tālāko sarunu ievilkšanās un nenoteiktība attiecībā uz finanšu atbalsta paketes iespējamību un tās galīgo veidu, iespējams, kopš tā laika vēl vairāk veicinājusi Ungārijas forinta kursa svārstīgumu.

ILGTERMIŅA PROCENTU LIKMJU KRITĒRIJS

Vispārējā risku pārvērtēšana, kas galvenokārt saistīta ar euro zonas valsts parāda krīzi un konkrētām valstīm raksturīgiem faktoriem, kopumā ietekmējusi ilgtermiņa obligāciju tirgus norises.

Aplūkojamā periodā ilgtermiņa procentu likmju starpības attiecībā pret euro zonas vidējo rādītāju vairākumā aplūkojamo valstu ir samazinājušās, daļēji atspoguļojot kredītriska prēmiju kāpumu vairākās euro zonas valstīs, kas noteica euro zonas vidējā rādītāja palielināšanos. Finanšu tirgi vairākkārt atšķirīgi izturējušies pret valstīm, vērtējot to ārējo un iekšējo ievainojamību, t.sk. budžeta izpildes dinamiku un ilgtspējīgas konverģences perspektīvas.

12 mēnešu atsaucē periodā no 2011. gada aprīļa līdz 2012. gada martam ilgtermiņa procentu likmju kritērija atsaucē vērtība bija 5.8%. Šo vērtību aprēķināja, pieskaitot 2 procentu punktus ilgtermiņa procentu likmju nesvērtajam aritmētiskajam vidējam rādītājam divās no trim dalībvalstīm, kur cenu stabilitāte ir vislielākā, t.i., Zviedrijas (2.2%) un Slovēnijas (5.4%) rādītājam. Īrijas piekļuve finanšu tirgiem aplūkojamā periodā bija stipri ierobežota, un valsts ilgtermiņa procentu likmi būtiski ietekmēja riska prēmijas. Īrijas ilgtermiņa procentu likmes vidējā vērtība bija 9.1%, kas ievērojami pārsniedz ilgtermiņa procentu likmju vidējo vērtību divās citās valstīs ar vislabāko sniegumu cenu stabilitātes ziņā un krietni pārsniedz euro zonas vidējo rādītāju, kā arī visu dalībvalstu vidējo rādītāju. Tāpēc Īrija izslēgta no ilgtermiņa procentu likmju kritērija atsaucē vērtības aprēķina. Atsaucē periodā euro zonas vidējā ilgtermiņa procentu likme un ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likme, kas iekļauta tikai ilustratīvā nolūkā, bija attiecīgi 4.4% un 2.9%.

Atsaucē periodā sešās no aplūkotajām valstīm (Bulgārijā, Čehijas Republikā, Latvijā, Lietuvā, Polijā un Zviedrijā) vidējā ilgtermiņa procentu likme nepārsniedza procentu likmju konverģences kritērija (5.8%) līmeni, bet Čehijas Republikas un Zviedrijas procentu likme pat bija būtiski zemāka (sk. 1. tabulu). Rumānijā un Ungārijā ilgtermiņa procentu likme atsaucē periodā nozīmīgi pārsniedza atsaucē vērtību. Rumānijā nelabvēlīgas tautsaimniecības norises ietekmēja ilgtermiņa

procentu likmes, bet Ungāriju ietekmēja arī investoru viedoklis par valdības politiku. Rumānijā un Ungārijā ilgtermiņa procentu likme atsaucēs periodā vidēji bija attiecīgi 7.3% un 8.0%. Procentu likmju starpība salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju Rumānijā bija vidēji aptuveni 2.8 procentu punkti (4.4 procentu punkti salīdzinājumā ar euro zonas ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmi). Ungārijā procentu likmju starpība salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju bija 3.6 procentu punkti (5.2 procentu punkti salīdzinājumā ar euro zonas ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmi).

CITI SVARĪGI FAKTORI

Līguma 140. pants nosaka, ka jāanalizē citi tautsaimniecības integrācijai un konverģencei būtiski faktori. Šo papildu faktoru vidū ir tirgu integrācija, maksājumu bilances stāvoklis un attīstība, kā arī vienības darbaspēka izmaksu un citu cenu indeksu attīstība. Turklāt, lai nodrošinātu ciešāku tautsaimniecības politikas koordināciju un ES dalībvalstu ekonomiskā snieguma ilgtspējīgu konverģenci (121. panta 3. punkts), spēkā stājas jauna uzraudzības procedūra makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanai un koriģēšanai². Pirmais solis šajā procedūrā ir Eiropas Komisijas sagatavotais brīdināšanas mehānisma ziņojums iespējamās makroekonomiskās nelīdzsvarotības agrīnai noteikšanai un uzraudzībai. Tam seko padziļināta pārbaude, ko Komisija veic par katru dalībvalsti, kuru, pēc tās domām, iespējams, ietekmē nelīdzsvarotība vai arī kurā pastāv šādas ietekmes risks. Komisija publicēja pirmo brīdināšanas mehānisma ziņojumu 2012. gada 14. februārī, un tajā ietilpa kvalitatīvs tautsaimniecības un finanšu novērtējums, kura pamatā bija arī tādu indikatīvu un pārredzamu rādītāju kopsavilkums, kuru vērtības tika salīdzinātas ar minētajā Regulā noteiktajām indikatīvajām robežvērtībām (sk. 2. tabulu)³.

Šo papildu faktoru izpēte ir svarīga, jo tie sniedz būtisku informāciju, lai novērtētu, vai dalībvalsts integrācija euro zonā, visticamāk, būs ilgtspējīga.

Pirmskrīzes gados izveidojušās uzkrātās makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršana vairākumā aplūkojamo valstu notikusi atšķirīgā tempā. Trīs no šajā ziņojumā aplūkotajām valstīm (Bulgārija, Ungārija un Zviedrija) brīdināšanas mehānisma ziņojumā minētas kā valstis, kurās nepieciešams veikt padziļinātu pārbaudi. Paredzēts, ka Komisija publicēs šīs pārbaudes rezultātus 2012. gada 30. maijā.⁴ Tas var ietvert Eiropas Komisijas ieteikumus par preventīvo vai koriģējošo pasākumu īstenošanu. Procedūra attiecībā pret visām trim valstīm arī var tikt oficiāli izbeigta bez jebkādiem ieteikumiem. Pārmērīgas nelīdzsvarotības novēršanai un koriģēšanai ES paredzētās 2012. gada makroekonomiskās nelīdzsvarotības novēršanas procedūras galarezultātu noteiks Padomes lēmums, kas gaidāms 2012. gada jūnijā. Vēl vienā valstī, Rumānijā, pašlaik tiek īstenota ES un SVF piesardzības pasākumu programma, tāpēc tā nav aplūkota brīdināšanas mehānisma ziņojumā. Latvija, kas pabeidza ES un SVF vadībā īstenoto starptautiskās finansiālās palīdzības programmu 2012. gada janvārī, tika iekļauta brīdināšanas mehānisma ziņojumā, tomēr attiecībā pret to, kā arī Čehijas Republiku, Lietuvu un Poliju netika ierosināts veikt padziļināto pārbaudi.

Vienkārši, gluži mehāniski aplūkojot ārējās nelīdzsvarotības un konkurētspējas rādītājus brīdināšanas mehānisma ziņojumā, redzams, ka pēdējos gados notikušas krasas tekošā konta nelīdzsvarotības korekcijas, īpaši Bulgārijā, Latvijā un Lietuvā. Rādītāju kopsavilkuma tekošā konta bilances rādītājs (tekošā konta bilances triju gadu vidējais rādītājs procentos no IKP) joprojām liecina, ka Polijā

2 ES 2011. gada 16. novembra Regula Nr. 1176/2011.

3 Minētajā brīdināšanas mehānisma ziņojumā publicētais rādītāju kopsavilkums sniedz datus par 2010. gadu (datu atjaunošanas pēdējais termiņš ir 2012. gada 30. janvāris). Turpretī 2. tabulā sniegti kopsavilkuma dati par 2009.–2011. gadu, kas pieejami šā ziņojuma datu pēdējā atjaunošanas termiņā, t.i., 2012. gada 30. aprīlī.

4 Šā ziņojuma pabeigšanas laikā minētās pārbaudes rezultāti vēl nebija pieejami.

2. tabula. Rādītāju kopsavilkums makroekonomiskās nelīdzsvarotības uzraudzībai

		Ārējā nesabalansētība/konkurētspējas rādītāji					Iekšējā nesabalansētība				
		Tekošā konta saldo ¹⁾	Neto starptautisko investīciju bilance ²⁾	Ar SPCI deflētais reālais efektīvais kurss ³⁾	Eksporta tirgus daļas ⁴⁾	Nominalās vienības darbaspēka izmaksas ⁵⁾	Ar patēriņu deflētas mājokļu cenas ⁶⁾	Privātā sektora kredītu plūsma ²⁾	Privātā sektora parāds ²⁾	Valdības parāds ²⁾	Bezdarba līmenis ⁷⁾
Bulgārija	2009	-19.1	-101.8	18.6	18.3	38.5	-	19.0	175	15	6.4
	2010	-11.0	-94.7	10.4	15.8	33.9	-11.1	-0.2	169	16	7.6
	2011	-3.0	-85.3	2.8	18.2	20.3	-	-	-	16	9.4
Čehijas Republika	2009	-2.9	-46.2	13.6	10.1	8.7	-4.6	0.7	76	34	5.5
	2010	-2.8	-48.5	12.7	10.2	5.1	-3.4	1.7	77	38	6.1
	2011	-3.0	-49.7	-0.1	9.3	1.8	-	-	-	41	6.9
Latvija	2009	-9.0	-82.7	23.7	31.8	42.0	-42.4	-6.1	147	37	10.2
	2010	-0.5	-80.2	8.5	14.0	0.4	-3.9	-8.8	141	45	14.4
	2011	3.5	-72.5	-0.6	24.7	-15.1	-	-	-	43	17.1
Lietuva	2009	-7.6	-58.6	16.9	22.7	16.0	-33.5	-11.5	88	29	8.0
	2010	-2.3	-55.9	9.1	13.9	0.8	-8.7	-5.3	81	38	12.5
	2011	1.5	-52.2	3.5	26.4	-9.0	-	-	-	39	15.6
Ungārija	2009	-4.9	-117.9	7.8	6.6	14.1	-	5.2	170	80	8.4
	2010	-2.1	-112.7	-0.5	1.4	3.9	-6.7	-18.7	155	81	9.7
	2011	0.8	-105.2	-3.7	-0.2	3.9	-	-	-	81	10.7
Polija	2009	-5.5	-58.8	-4.0	27.9	12.8	-4.7	3.9	72	51	8.3
	2010	-5.0	-64.0	-0.5	20.1	12.4	-6.1	3.8	74	55	8.3
	2011	-4.3	-63.5	-10.9	12.8	5.4	-	-	-	56	9.2
Rumānija	2009	-9.7	-62.2	-4.8	32.7	45.9	-	7.9	123	24	6.4
	2010	-6.7	-63.8	-10.4	21.3	36.6	-12.1	1.7	78	31	6.6
	2011	-4.3	-61.6	-2.8	24.0	13.0	-	-	-	33	7.2
Zviedrija	2009	8.4	-11.4	-8.4	-14.8	12.1	-0.1	4.8	248	43	6.9
	2010	7.6	-8.5	-2.5	-11.3	5.6	6.3	2.5	235	39	7.6
	2011	7.0	-6.8	4.3	-10.8	1.5	-	6.3	233	38	8.1
Robežvērtība		-4.0/+6.0%	-35.0%	±11.0%	-6.0%	+12.0%	+6.0%	+15.0%	+160%	+60%	+10.0%

Avoti: Eiropas Komisija (*Eurostat*, Ekonomikas un finanšu lietu ģenerāldirektorāts) un ECB.
 1) % no IKP, triju gadu vidējais rādītājs.
 2) % no IKP.
 3) Indekss: 1999. gads = 100. Triju gadu procentuālās pārmaiņas salīdzinājumā ar 35 citām attīstītajām valstīm. Pozitīva vērtība norāda uz konkurētspējas mazināšanos.
 4) Piecu gadu procentuālās pārmaiņas.
 5) Triju gadu procentuālās pārmaiņas.
 6) Procentuālās pārmaiņas salīdzinājumā ar iepriekšējā gada atbilstošo periodu.
 7) Triju gadu vidējais rādītājs.

un Rumānijā 2011. gadā deficīts pārsniedza indikatīvo robežvērtību (4% no IKP). Zviedrijā dažos pēdējos gados reģistrēts noturīgi liels tekošā konta pārpalikums – virs indikatīvās robežvērtības (6% no IKP).

Tīrā starptautisko investīciju bilance procentos no IKP visās aplūkojamās valstīs, izņemot Zviedriju, saglabājusies ar krasi negatīvu vērtību, pārsniedzot indikatīvo robežvērtību (35% no IKP). Bulgārijā un Ungārijā šī negatīvā vērtība 2011. gadā pārsniedza –80% no IKP. Tas atspoguļo noturīgu tekošā konta deficītu, ārvalstu tiešo investīciju augsto līmeni tautsaimniecībā, kā arī lielākas citu ieguldījumu svārstības (īpaši aizdevumu un noguldījumu veidā), kas galvenokārt tika uzkrāti pirms pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes sākuma.

Cenu konkurētspējas ziņā globālā krīze pārtrauca vairākās aplūkojamās valstīs vēroto konkurētspējas lejupslīdes tendenci. Saskaņā ar rādītāju kopsavilkuma definīciju laikā no 2008. gada līdz 2011. gadam reālais efektīvais valūtas kurss samazinājās Ungārijā, Polijā un Rumānijā, kā arī (mazāk) Čehijas Republikā un Latvijā. Polijā vērotais kursa samazinājums

bija tuvs indikatīvajai robežvērtībai (11% no IKP). Turpretī Bulgārijā, Lietuvā un Zviedrijā tika reģistrēts reālā efektīvā valūtas kursa kāpums. Turklāt vienības darbaspēka izmaksu kumulatīvais triju gadu pieauguma temps, kas pirmskrīzes gados visās aplūkojamās valstīs, izņemot Čehijas Republiku, bija ļoti augstā līmenī, Bulgārijā un Rumānijā 2011. gadā joprojām saglabājās virs indikatīvās robežvērtības 12% apmērā no IKP. Turpretī Latvijā vienības darbaspēka izmaksas pēdējos gados krasi samazinājušās. Neraugoties uz cenu konkurētspējas zaudējumiem dažās valstīs, 2011. gadā (salīdzinājumā ar pieciem iepriekšējiem gadiem) palielinājās eksporta tirgus daļas (apjoma ziņā) visās aplūkojamās valstīs, izņemot Ungāriju un Zviedriju, kur tās saruka (Zviedrijā – par 10.8%, t.i., pārsniedzot indikatīvo robežvērtību 6% no IKP). Eksporta tirgus daļu pieaugums Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstīs, visticamāk, atspoguļo izlīdzināšanās procesu, kurš kļūst redzams preču un pakalpojumu kvalitātes uzlabojumos, kā arī integrācijas kāpumā attiecībā pret ārvalstu tirgiem.

Kas attiecas uz iespējamās iekšējās nelīdzsvarotības rādītājiem, samērā ilgais kredītu ekspansijas periods pirms pasaules finanšu un tautsaimniecības krīzes beidzies ar to, ka ir augsts tautsaimniecības dalībnieku uzkrātā parāda līmenis. Liels parāds, īpaši privātajā sektorā, ir viens no nozīmīgākajiem ievainojamības momentiem vairākumā aplūkojamo valstu. Privātā sektora parāda līmenis 2010. gadā pārsniedza robežvērtību 160% no IKP Bulgārijā (kur tas lielā mērā atspoguļo uzņēmumu savstarpējos aizdevumus) un Zviedrijā. Arī valsts parāda attiecība pret IKP pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes ietekmē nozīmīgi palielinājusies vairākās aplūkojamās valstīs, lai gan tas noticis salīdzinājumā ar samērā zemu līmeni. Augsts parāda līmenis, īpaši saistībā ar samērā augstu ārējā parāda līmeni, nosaka tautsaimniecības neaizsargātību pret finanšu tirgus spriedzes izplatīšanos. Augsts parāda līmenis var arī kavēt ilgtspējīgu produkcijas izlaides kāpumu, jo tas var negatīvi ietekmēt banku finansējumu vai finanšu plūsmas, kā arī tāpēc, ka nepieciešama aizņemto līdzekļu attiecības samazināšana. Turklāt ārvalstu valūtās veikto aizdevumu pārsvars vairākās aplūkojamās valstīs uzskatāms par makroekonomisku un finanšu risku, jo tādējādi kredītņēmējiem, kuri nav veikuši pienācīgu riska ierobežošanas pasākumus, rodas arī valūtas risks. Ungārijā, Polijā un Rumānijā ir lieli ārvalstu valūtu nesaskaņotības izraisītie riski, kuriem sevišķi pakļautas mājsaimniecības, bet Ungārijā – arī vietējās valdības. Bulgārijā, Latvijā un Lietuvā, kur ārvalstu valūtās veikto aizdevumu daļa banku kopējā aizdevumu portfelī ir vēl lielāka, tie lielākoties denominēti euro un šo valstu centrālās bankas cieši apņēmušās ievērot ciešu piesaisti euro (Latvijā) vai arī to nodrošina uz euro balstīta valūtas padome (Bulgārijā un Lietuvā).

Zviedrijā nepieciešama cieša mājokļu tirgus norišu uzraudzība, jo tur reālās mājokļu cenas strauji kāpušas (2010. gadā – par 6.3% salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu), nedaudz pārsniedzot indikatīvo robežvērtību (6%). Pārējās aplūkojamās valstīs mājokļu cenas pēdējos gados samazinājušās, dažreiz pat būtiski. Vairākumā valstu mājsaimniecības un bankas joprojām nav aizsargātas pret mājokļu cenu turpmākām korekcijām/samazinājumu, īpaši tāpēc, ka bankas izrādījušas iecietību darbā ar aizdevumiem, kas, iespējams, vairs nenes ienākumus.

Darba tirgū korekciju process noteicis samērā augstu bezdarba līmeni, kas 2011. gadā pārsniedza indikatīvo robežvērtību (10%; triju gadu vidējais rādītājs) Latvijā (17.1%), Lietuvā (15.6%) un Ungārijā (10.7%). Bezdarba kāpums pēdējos gados noticis, neraugoties uz dažās valstīs vēroto apjomīgo darbaspēka aizplūdi (īpaši Latvijā un Lietuvā) vienlaikus ar prasmju un/vai ģeogrāfiskās nesaskaņotības palielināšanos, kā arī nelabvēlīgām demogrāfiskajām tendencēm.

Sākotnējās norādes, kuru pamatā ir mehāniska rādītāju kopsavilkuma datu nolasīšana, nevajadzētu interpretēt kā neapgāžamus pierādījumus nelīdzsvarotības pastāvēšanai. Piemēram, mehāniski nolasot rādītāju kopsavilkuma datus, varētu nepamanīt jaunākā periodā esošos nelīdzsvarotības

un ievainojamības momentus, jo triju vai piecu gadu vidējos rādītājus būtiski ietekmēja krasās pēckrīzes laika korekcijas, kas nākotnē, iespējams, nebūs ilgtspējīgas. Īpaši tāpēc jau brīdināšanas mehānisma ziņojumā ņemti vērā papildu faktori, piemēram, rādītāju attīstība laika gaitā, jaunākās norises un perspektīva, izlīdzināšanās efekti, kā arī papildu rādītāju kopums, kas saskaņā ar ES Padomes un Eiropas Parlamenta viedokli ir īpaši būtisks. Veicot turpmākās padziļinātās pārbaudes, valstij raksturīgo apstākļu sīka analīze jāveic vienlaikus ar vēl plašāka mainīgo rādītāju kopuma, analītisko instrumentu un kvalitatīvās informācijas izpēti.

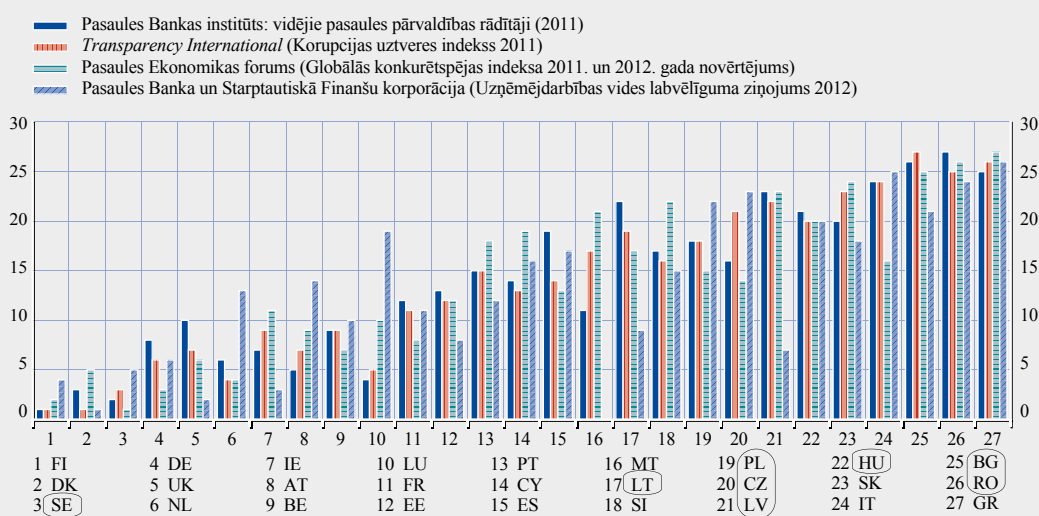
Vēl viens svarīgs papildinošs mainīgais rādītājs, kas jāpēta kā tautsaimniecības integrācijas un konverģences ilgtspējai būtisks papildu faktors, ir institucionālās vides stiprums. Dažās no aplūkojamām Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstīm ražošanas faktoru efektīvu izmantošanu un sadali kavējošā pastāvošā elastības trūkuma un šķēršļu novēršana palīdzētu nostiprināt šo valstu ekonomisko potenciālu. Šie šķēršļi atspoguļo uzņēmējdarbības vides vājās vietas, iestāžu samērā zemo kvalitāti, vāju pārvaldību un korupciju. Kavējot potenciālo produkcijas izlaides kāpumu, institucionālā vide var pasliktināt arī valsts parāda apkalpošanas spējas un apgrūtināt ekonomisko korekciju veikšanu. Ekonomikas literatūrā tiešām dažos pētījumos parādīts, ka pārvaldības kvalitāte pozitīvi ietekmēja tautsaimniecības pretestības spējas 2008. un 2009. gada recesijā.⁵ Konstatēts arī, ka pārvaldības rādītāji ir svarīgs skaidrojošais mainīgais rādītājs attiecībā uz reģionālajām atšķirībām pieauguma ziņā ES.⁶

2. attēlā atainots 27 ES dalībvalstu pašreizējais reitings, kā norādīts šādos dažādu starptautisko organizāciju ziņojumos: Pasaules pārvaldības rādītāji (*Worldwide Governance Indicators*; Pasaules Bankas institūts), Globālās konkurētspējas indekss (*Global Competitiveness Index*; Pasaules

5 Giannone et al. (2011), Market Freedom and the Global Recession, *IMF Economic Review* 59, 111.–135. lpp.

6 Arbia et al. (2010), *Institutions and geography: Empirical test of spatial growth models for European regions*, *Economic Modelling* 27, 12.–21. lpp.

2. attēls. ES valstu novērtējums

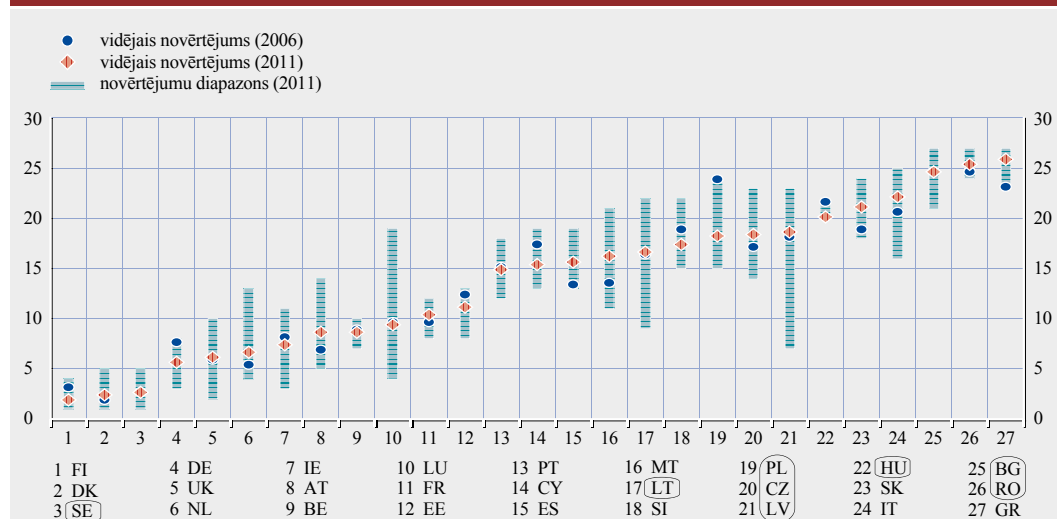
Avoti: Pasaules Bankas institūts (Pasaules pārvaldības rādītāji 2011), Pasaules Ekonomikas forums (Globālās konkurētspējas indeksa 2011. un 2012. gada novērtējums), *Transparency International* (Korupcijas uztveres indekss 2011) un Pasaules Banka un Starptautiskā Finanšu korporācija (2012. gada Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojums).
Piezīmes. Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojumā nav aplūkota Malta. Valstīm piešķirts vērtējums no 1 (vislabākais novērtējums ES) līdz 27 (visliktākais novērtējums ES), un tās sakārtotas pēc novērtējumu vidējā rezultāta.

Ekonomikas forums), Korupcijas uztveres indekss (*Corruption Perception Index; Transparency International*) un Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojums (*Ease of Doing Business Report; Starptautiskā Finanšu korporācija un Pasaules Banka*). Šie rādītāji pārsvarā sniedz kvalitatīvo informāciju un dažos gadījumos atspoguļo drīzāk uzskatus nekā novērotus faktus. Tomēr kopumā tie tiešām apkopo plašu un ārkārtīgi būtisku informāciju par institucionālās vides kvalitāti. Lai izveidotu vēl pilnīgāku ainu, 3. attēlā redzamas šo reitingu vidējās vērtības 2011. gadā un pirms pieciem gadiem, pamatojoties uz ECB aprēķiniem.

Redzams, ka visas aplūkojamās valstis (nozīmīgs izņēmums ir Zviedrija, kas dalībvalstu vidū atrodas trešajā vietā), neraugoties uz būtiskām šo valstu atšķirībām, iestāžu kvalitāte un pārvaldība uzrādīta kā samērā vāja salīdzinājumā ar vairākumu euro zonas valstu. Pēc Zviedrijas no citām aplūkojamām valstīm augstāko vidējo pozīciju ieņem Lietuva (2011. gadā – 17. vieta ES valstu vidū). Bulgārija un Rumānija ar attiecīgi 25. un 26. vietu atrodas gandrīz pašā reitinga tabulas apakšā. Turklāt (galvenais izņēmums ir Polija, kas pakāpusies no 25. vietas 2006. gadā uz 19. vietu 2011. gadā) pēdējo piecu gadu laikā nav veikti nekādi vispārēji institucionālie uzlabojumi vismaz relatīvā izteiksmē, t.i., salīdzinājumā ar norisēm citās dalībvalstīs (sk. 3. att.).

Vispārējā aina kopumā apstiprinās, sīkāk aplūkojot konkrētus institucionālos rādītājus (sk. att. tālāk). Lai gan valstu reitings atšķiras atkarībā no uzņēmējdarbības un institucionālās vides vērtēšanā izmantotā avota, nav šaubu, ka vairākumā aplūkojamo valstu šajā jomā joprojām iespējami būtiski uzlabojumi. Tiek uzskatīts, ka uzņēmējdarbības vide īpaši pozitīva ir Latvijā un Lietuvā, kuras 2011. gadā ES valstu vidū ieņēma attiecīgi 7. un 9. vietu Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojumā (*Ease of Doing Business Report; Starptautiskā Finanšu korporācija un Pasaules Banka*). Tomēr šo divu valstu samērā vājais vispārējais sniegums pārvaldības jomā – attiecīgi 23. un 22. vieta Pasaules pārvaldības rādītājos (*Worldwide Governance Indicators; Pasaules Bankas institūts*) – liecina, ka vēlama institucionālās vides stiprināšana.

3. attēls. ES valstu novērtējumu diapazons

Avoti: Pasaules Bankas institūts (Pasaules pārvaldības rādītāji 2011, 2006), Pasaules Ekonomikas forums (Globālās konkurētspējas indeksa 2011. un 2012. gadam un 2007. un 2006. gadam novērtējums), *Transparency International* (Korupcijas uztveres indekss 2011, 2006) un Pasaules Banka un Starptautiskā Finanšu korporācija (Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojums, 2012, 2007).
Piezīmes. Uzņēmējdarbības vides labvēlīguma ziņojumā nav aplūkota Malta. Luksemburgas gadījumā agrākais periods attiecas uz 2008. gada ziņojumu, bet Kipras gadījumā – uz 2009. gada ziņojumu. Valstīm piešķirts vērtējums no 1 (vislabākais novērtējums ES) līdz 27 (vissliktākais novērtējums ES), un tās sakārtotas pēc 2011. gada novērtējumu vidējā rezultāta.

Vietējo iestāžu, pārvaldības un uzņēmējdarbības vides uzlabojumi, kā arī turpmāks progress valsts uzņēmumu privatizācijā un spēcīgāki centieni, lai veicinātu ES fondu apguvi, palīdzētu paātrināt ražīguma kāpumu, *inter alia* palielinot konkurenci galvenajos regulējamajos sektoros (t.sk. enerģētikā un transportā), mazinot šķēršļus uzņēmējdarbības uzsākšanai un veicinot tik ļoti nepieciešamās privātās investīcijas.

Visbeidzot, raita konverģences procesa veicināšanai būtiski svarīgas arī institucionālās iezīmes, kas saistītas ar statistikas kvalitāti. Tas *inter alia* attiecas uz valsts statistikas iestādes juridiskās neatkarības noteikšanu, tās administratīvo uzraudzību un budžeta autonomiju, informācijas vākšanas likumiskajām tiesībām un statistikas konfidencialitātes tiesiskajām normām, kas sīkāk aprakstītas 5.9. sadaļā.

4. KOPSAVILKUMI PAR VALSTĪM

4.1. BULGĀRIJA

Atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Bulgārijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 2.7%, t.i., zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucēs vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, patēriņa cenu gada inflācija Bulgārijā bijusi svārstīga, pēdējos 10 gados mainoties robežās no 2.3% līdz 12.0%. Pēc krituma 2003. gadā inflācija 2008. gadā nozīmīgi pieauga (līdz 12.0%), bet 2009. gadā atkal saruka līdz 2.5%. Inflācijas svārstības atspoguļoja administratīvi regulējamo cenu un akcīzes nodokļu korekcijas, preču cenu norises un citus piedāvājuma šokus, kā arī iekšzemes pieprasījuma ietekmi. Inflācija pakāpeniski pieauga (līdz 3.0% 2010. gadā un līdz 3.4% 2011. gadā), galvenokārt atspoguļojot augstākas preču cenas un akcīzes nodokļa palielinājumu tabakas izstrādājumiem. Inflācijas dinamika pēdējos 10 gados aplūkojama, ņemot vērā tautsaimniecības spēcīgo izaugsmi līdz 2008. gadam, kam sekoja straujš IKP sarukums 2009. gadā, bet pēc tam pakāpeniska atveseļošanās. Bulgārijā lielas kapitāla ieplūdes līdz 2008. gadam veicināja iekšzemes pieprasījuma, īpaši investīciju, lēcieni, kas izraisīja ekonomikas pārkaršanu. Pēc tam korekciju noteica 2008. gada pasaules krīze un veicināja importa sarukums un kapitāla ieplūdes kritums. Atlīdzības vienam nodarbinātajam kāpums 2008. gadā mazinājās (no 16.3%), tomēr 2010. gadā, neraugoties uz valsts sektorā nodarbināto darba samaksas iesaldēšanu šajā gadā, atlīdzības pieaugums sasniedza 11.2% un 2011. gadā – 7.3%, līdztekus citiem faktoriem atspoguļojot darba tirgus struktūras ietekmi. Vērtējot jaunākās norises, SPCI gada inflācijai pēc 2011. gada martā sasniegtā augstākā līmeņa (4.6%) kopumā bijusi tendence samazināties, 2012. gada martā sasniedzot 1.7%. Inflācijas kritumu veicināja zemākas pārtikas un enerģijas cenas, bet tas atspoguļoja arī akcīzes nodokļa tabakas izstrādājumiem pieauguma bāzes efektu 2010. gada sākumā.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2012. un 2013. gadā inflācija pieaugs un 2012. gadā būs 2.1–3.1% un 2013. gadā – 2.3–3.3%. Inflācijas prognožu galvenais augšupvērstais risks ir lielāks, nekā gaidīts, preču cenu kāpums, bet nesēnā darba samaksas pieauguma iespējamā ietekme uz inflāciju arī rūpīgi jākontrolē. Turklāt tuvākā un vidējā termiņā lejupvērsto risku rada nestabilāka ārējā vide un sarežģītāki ārējā finansējuma nosacījumi vienlaikus ar privātā sektora bilanču korekcijām. Raugoties tālākā nākotnē, Bulgārijai varētu būt problemātiski vidējā termiņā vienmēr saglabāt zemu inflāciju, ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka esošais valūtas padomes mehānisms. Turklāt izlīdzināšanās process vidējā termiņā varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā to, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Bulgārijā vēl joprojām ir ievērojami zemāks nekā euro zonā. Tomēr grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes uz inflāciju precīzu apmēru. Līdz ar ekonomisko atveseļošanos un pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam, pamatā esošā reālā valūtas kursa kāpuma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija. Ņemot vērā valūtas padomes mehānismu un alternatīvu pretciklišu politikas instrumentu ierobežojumus, varētu būt grūti izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības, t.sk. augstas inflācijas, atjaunošanās.

Lai gan Bulgārijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija pašlaik ir zemāka par atsaucēs vērtību, jāsecina, ka ir bažas par inflācijas konverģences ilgtspēju.

Pašlaik uz Bulgāriju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces periodā (2011. gads) valdības budžeta deficīts bija 2.1% no IKP, t.i., zemāks par atsaucēs vērtību (3% no IKP). Valdības bruto parāda attiecība pret IKP bija 16.3% no IKP, t.i., daudz zemāka par atsaucēs vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā budžeta deficīta rādītājs samazināsies līdz 1.9% no IKP un valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 17.6%

no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2011. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Bulgārijai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteiktajām prasībām, veicot ilgtspējīgus pasākumus, jānodrošina budžeta deficīta samazināšanās zem atsaucē vērības (3% no IKP).

Divu gadu atsaucē periodā Bulgārijas leva nepiedalījās VKM II, bet atbilstoši 1997. gada jūlijā ieviestajam valūtas padomes mehānismam bija piesaistīta euro. Bulgārijas valūta nav novirzījusi no kursa 1 euro = 1.95583 Bulgārijas levas. Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR, kas bija augsta (3.5 procentu punkti), pakāpeniski triju mēnešu periodā, kas beidzās 2010. gada jūnijā, samazinājās, bet visu atsaucē periodu joprojām bija nozīmīga (2.1 procentu punkts triju mēnešu periodā, kas beidzās 2012. gada martā). Ilgāka termiņa kontekstā gan Bulgārijas levas reālais efektīvais kurss, gan tās divpusējais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā pārsniedza atbilstošo 10 gadu vēsturisko vidējo līmeni. Bulgārijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo pakāpeniski auga no 2.4% no IKP 2002. gadā līdz ļoti augstam līmenim – 20% no IKP – 2007. un 2008. gadā. Pēc spēcīga iekšzemes pieprasījuma krituma, kas izraisīja importa sarūkumu, negatīvais saldo būtiski samazinājās un apvienotais tekošais konts un kapitāla konts 2010. gadā kļuva sabalansēts, un 2011. gadā izveidojās šā konta pozitīvais saldo. Šī tekošā konta saldo pārmaiņa galvenokārt atspoguļoja būtisku preču negatīvā saldo samazinājumu saistībā ar eksporta veicināto atveseļošanos un nelielu iekšzemes pieprasījumu pēc krasa aktivitātes sarūkuma, kā arī ienākumu bilances negatīvā saldo samazinājumu. Bulgārijas tīrā starptautisko investīciju bilance strauji pasliktinājās no –25.3% no IKP 2002. gadā līdz –101.8% no IKP 2009. gadā, bet pēc tam uzlabojās (līdz –94.7% no IKP 2010. gadā un līdz –85.3% no IKP 2011. gadā). Valsts joprojām ļoti lielās neto ārvalstu saistības, ko galvenokārt noteica lielas ārvalstu tiešās investīcijas, norāda uz ārējo ilgtspēju veicinošas fiskālās un strukturālās politikas nozīmi.

Ilgttermiņa procentu likmes atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 5.3%, tātad zemākas par ilgttermiņa procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērību (5.8%). Bulgārijā ilgttermiņa procentu likmēm pēdējos gados bijusi tendence samazināties, atsaucē perioda beigās sārūkot līdz viszemākajam līmenim – 5.1%. Tomēr ilgttermiņa procentu likmes joprojām nedaudz pārsniedz pirmskrīzes līmeni. To starpība ar euro zonas obligāciju peļņas likmēm šajā periodā būtiski samazinājās, vienlaikus pieaugot euro zonas vidējai ilgttermiņa procentu likmei. Atsaucē perioda beigās ilgttermiņa procentu likmju starpība ar euro zonas vidējo rādītāju bija tikai 1.0 procentu punkts (un 2.5 procentu punkti salīdzinājumā ar euro zonas ilgttermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmēm).

Lai Bulgārijā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams arī īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējās makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtspējīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka valūtas padomes mehānisms, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, kas nepieciešami valstij raksturīgo šoku pārvarēšanai un ļautu izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības atjaunošanās. Bulgārijas varas iestādēm arī jāveic fiskālās konsolidācijas process, pamatojoties uz valsts izdevumu samazināšanu un nodokļu administrēšanas reformām. Turklāt Bulgārijai jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Bulgārijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Bulgārija ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.2. ČEHIJAS REPUBLIKA

Atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Čehijas Republikas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 2.7%, t.i., zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucis vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, Čehijas Republikā patēriņa cenu gada inflācijai līdz 2003. gadam pamatā bija tendence samazināties, pēc tam tā svārstījās galvenokārt 1.6–3% robežās, bet 2007. gada beigās atkal sāka augt. Pēc augstākā līmeņa sasniegšanas 2008. gadā inflācija 2009. gadā būtiski samazinājās, bet kopš tā laika pakāpeniski pieauga, 2011. gadā sasniedzot 2.1%.

Inflācijas dinamika aplūkojama, ņemot vērā pēdējos 10 gados vērotos tautsaimniecības cikliskās attīstības posmus. Pēc ilgstoši spēcīga reālā IKP pieauguma 2008. gadā tautsaimniecības izaugsme ievērojami palēninājās un 2009. gadā pasaules finanšu un ekonomiskās krīzes sākumā ieslīga recesijā. Kopš tā laika tautsaimniecības atveseļošanās, kas bijusi samērā mērena, galvenokārt noteica eksports. Atlīdzība vienam nodarbinātajam gandrīz visus pēdējos 10 gadus joprojām pieauga straujāk nekā darba ražīgums. 2002.–2005. gadā vienības darbaspēka izmaksu kāpums ievērojami samazinājās, bet nākamajos trijos gados tas atkal pieauga saspringtāku darba tirgus apstākļu dēļ. Tomēr, sākoties globālajai krīzei, vienības darbaspēka izmaksu palielinājums 2009. gadā mazinājās un 2010. gadā kļuva negatīvs, īpaši augošā bezdarba apstākļos. Importa cenu kritums gandrīz visā aplūkojamā periodā lielākoties bija sekundāras efektīvā valūtas kursa kāpuma sekas. Vērtējot jaunākās norises, gandrīz visu 2011. gadu inflācija svārstījās aptuveni 2% robežās, bet 2011. gada pēdējā ceturksnī sāka augt un 2012. gada martā sasniedza 4.2%. Šo kāpumu galvenokārt noteica pārtikas, degvielas un enerģijas cenas, kā arī samērā nozīmīgs administratīvi regulējamo cenu palielinājums. Krasais PVN kāpums, kas stājās spēkā 2012. gada janvārī, ir galvenais faktors, kas noteica pārtikas un administratīvi regulējamo cenu pieaugumu. Īslaicīgi zemāks nominālais efektīvais kurss arī veicināja neseno inflācijas kāpumu, bet vājais iekšzemes pieprasījums kompensēja šo ietekmi. Vienlaikus samērā pakāpenisku darba tirgus nosacījumu uzlabošanu atspoguļoja diezgan mērens atlīdzības vienam nodarbinātajam pieaugums un zems, tomēr augošs, darbaspēka izmaksu palielinājums.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka pašlaik augstā inflācija 2012. un 2013. gadā mazināsies un 2012. gadā būs 3.1–3.5% un 2013. gadā – 1.9–2.2%. Inflācijas prognožu augšupvērstie riski saistīti ar lielāku, nekā gaidīts, preču cenu kāpumu, īpaši naftas un pārtikas cenām pasaulē. Turpretī lejupvērstu risku rada zemāks administratīvi regulējamo cenu pieaugums, nekā gaidīts, sakarā ar dabasgāzes cenu dinamiku pasaulē un turpmāku iekšzemes pieprasījuma sarukumu. Tālākā perspektīvā paredzams, ka izlīdzināšanās process var turpmākajos gados joprojām ietekmēt inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka Čehijas Republikā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis vēl arvien ir zemāks nekā euro zonā. Tomēr grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzo apjomu.

Pašlaik uz Čehijas Republiku attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2011. gads) valdības budžeta deficīts bija 3.1% no IKP, t.i., pārsniedza atsaucis vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 41.2%, t.i., zemāka par atsaucis vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā budžeta deficīta rādītājs samazināsies līdz 2.9% no IKP, bet valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 43.9% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2011. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Čehijas Republikai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteiktajām prasībām 2013. gadā un vēlāk jānodrošina ilgtspējīgs budžeta deficīta samazinājums zem atsaucis vērtības (3% no IKP).

Divu gadu atsaucē periodā Čehijas krona nepiedalījās VKM II, bet to tirgoja elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. Čehijas kronas kurss attiecībā pret euro 2010. gadā pakāpeniski auga un 2011. gadā stabilizējās, bet gada beigās nedaudz saruka. Čehijas kronas kurss attiecībā pret euro lielākoties bija samērā svārstīgs, bet īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR 2010. gadā bija neliela un 2011. gada 2. pusgadā kļuva negatīva, triju mēnešu periodā, kas beidzās 2012. gada martā, sasniedzot 0.2 procentu punktus. Aplūkojot ilgāku periodu, gan Čehijas kronas reālais efektīvais kurss, gan tās divpusējais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā mazliet pārsniedza atbilstošo 10 gadu vēsturisko vidējo līmeni. Čehijas Republikas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo 2002.–2007. gadā galvenokārt bija liels pirms izlīdzināšanās 2008. un 2009. gadā sakarā ar spēcīgu iekšzemes pieprasījuma kritumu, kas izraisīja importa sarukumu. Pēc tautsaimniecības atveseļošanās maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo 2010. gadā pieauga attiecīgi līdz 3.0% no IKP un 2011. gadā bija 2.5% no IKP. To noteica preču tirdzniecības pozitīvā saldo samazinājums un augoši procentu maksājumi par ārējām saistībām. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance strauji pasliktinājās – no –15.5% no IKP 2002. gadā līdz –48.5% no IKP 2010. gadā un –49.7% no IKP 2011. gadā.

Ilgtermiņa procentu likmes atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 3.5%, tātad ievērojami zemākas par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību (5.8%). Čehijas Republikā ilgtermiņa procentu likmes kopš rekordaugstā līmeņa sasniegšanas 2009. gada jūnijā (5.5%) pēdējos gados nedaudz, kaut arī nevienmērīgi, mazinās, obligāciju peļņas likmēm atspoguļojot zināmas svārstības, kas vērojamas arī citās valstīs saistībā ar valsts parāda krīzi euro zonā. Atsaucē perioda beigās ilgtermiņa procentu likmes arī bija 3.5%. Čehijas Republikā ilgtermiņa procentu likmju pakāpeniska lejupvērsta tendence pēdējos gados un euro zonas ilgtermiņa procentu likmju pieaugums šajā periodā nozīmēja to, ka ilgtermiņa procentu likmju starpība vispirms saruka un galu galā kļuva negatīva. Atsaucē perioda beigās Čehijas Republikā procentu likmes bija par 0.5 procentu punktiem zemākas nekā euro zonas vidējās procentu likmes (un par 1.0 procentu punktu augstākas salīdzinājumā ar euro zonas ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmēm).

Lai Čehijas Republikā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams arī saglabāt uz cenu stabilitāti orientētu monetāro politiku, uzlabot iekšējo fiskālo struktūru un īstenot vispusīgu un drošu fiskālo konsolidāciju. Tās īstenošanai nepieciešams veikt tālākus pasākumus papildus tiem, kas jau apstiprināti 2012. gada budžetā, un vidējā termiņā turpināt piesardzīgu izdevumu politiku. Turklāt Čehijas Republikai jāatrisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Čehijas Republikas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, konfidencialitātei, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Čehijas Republika ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.3. LATVIJA

Atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Latvijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 4.1%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, patēriņa cenu inflācija Latvijā bijusi ļoti svārstīga, pēdējos 10 gados vidēji gadā svārstoties no –1.2% līdz 15.3%. Inflācija pēdējo 10 gadu pirmajā pusē pakāpeniski pieauga no kopumā zema līmeņa un dažus gadus, pirms turpmāka kāpuma 2007. un

2008. gadā, svārstījās no 6% līdz 7%. Latvijas tautsaimniecībā īpaši straujā uzplaukuma gados pēdējo 10 gadu otrajā pusē bija vērojamas augošas nopietnas pārkaršanas pazīmes un makroekonomiskās nesabalansētības pieaugums. Tā kā šīs makroekonomiskās norises izrādījās nenoturīgas, Latvijas tautsaimniecībā 2008. gada sākumā iestājās dziļa krīze. SPCI inflācija krasi saruka pēc augstākā gada vidējā līmeņa sasniegšanas 2008. gadā (15.3%). Patēriņa cenas un vienības darbaspēka izmaksas īsu brīdi mazinājās, palīdzot valstij atgūt konkurētspēju. Šī korekcija beidzās 2010. gada laikā. Vērtējot nesenās norises, pēc kāpuma 2011. gada 1. pusgadā saistībā ar pārtikas un enerģijas cenu pieaugumu pasaulē un augstākiem netiešajiem nodokļiem SPCI gada inflācija saruka līdz 3.2% 2012. gada martā. Preču cenām pasaulē stabilizējoties un pieprasījuma puses spiedienam saglabājoties zēmam, inflācijas spiediens 2011. gada 2. pusgadā atkal kļuva mērenāks.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka inflācija 2012. un 2013. gadā mazināsies un 2012. gadā būs 2.5–2.6% un 2013. gadā – 2.1–2.5%. Pastāv inflācijas augšupvērstie riski, un tie īpaši saistīti ar augstākām preču cenām un krasāku darba samaksas kāpumu, lai gan vienlaikus zemāka ekonomiskā izaugsme, nekā gaidīts, liecina par lejupvērstu risku. Raugoties tālākā nākotnē, Latvijai varētu būt problemātiski vidējā termiņā vienmēr saglabāt zemu inflāciju, ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam. Turklāt izlīdzināšanās process vidējā termiņā varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā to, ka IKP uz vienu iedzīvotāju Latvijā vēl joprojām ir būtiski zemāks nekā euro zonā un cenu līmenis – aptuveni par 30% zemāks nekā euro zonā. Tomēr grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās inflācijas ietekmes precīzu apmēru. Atsākoties kreditēšanas kāpumam un pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam, pamatā esošā reālā valūtas kursa pieauguma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija.

Pašlaik uz Latviju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Valdības budžeta deficīts atsaucē gadā (2011. gads) bija 3.5% no IKP, t.i., pārsniedza atsaucē vērtību (3% no IKP). Valdības bruto parāds bija 42.6% no IKP, t.i., zemāks par atsaucē vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā budžeta deficīta rādītājs būs mazāks par 2.1% no IKP un valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 43.5% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2011. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Latvijai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteiktajām prasībām 2012. gadā jānodrošina ilgtspējīgs budžeta deficīta samazinājums (zemāk par atsaucē vērtību 3% no IKP) un pilnībā jāievieš iepriekš ES un SVF finansiālās palīdzības programmas ietvaros saskaņotā reforma.

Latvijas lats piedalās VKM II kopš 2005. gada 2. maija. Lata kurss pēdējo divu gadu laikā joprojām atradās tuvu centrālajam kursam. Atsaucē periodā maksimālā augšupvērstā valūtas kursa novirze no VKM II centrālā kursa bija 0.9%, bet maksimālā lejupvērstā novirze bija 1.0%. ES un SVF vadībā uzsāktā starptautiskā finansiālās palīdzības programma (7.5 mljrd. euro) tika īstenota no 2008. gada beigām līdz 2012. gada janvārim un arī, iespējams, veicināja valūtas kursa spiediena mazināšanos. Aplūkojamā periodā Latvija saņēma programmas maksājumus 2010. gadā, bet 2011. gadā neizmantoja atlikušos pieejamos līdzekļus (3.0 mljrd. euro). Latvijas lata kursa svārstīgums attiecībā pret euro, vērtējot pēc uz gadu attiecinātās dienas procentuālo pārmaiņu standartnovirzes, 2010. gadā bija ļoti zems un pēc tam nedaudz paaugstinājās, lai gan arī pārējā atsaucē periodā tas saglabājās samērā zemā līmenī. Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR samazinājās salīdzinājumā ar 2010. gada 2. pusgadā sasniegto diezgan augsto līmeni. Īstermiņa procentu likmju starpība, kas 2011. gada vidū īslaicīgi kļuva negatīva, triju mēnešu periodā, kas beidzās 2012. gada martā, bija zemā līmenī (0.4 procentu punkti). Ilgākā termiņā gan Latvijas lata reālais efektīvais kurss, gan reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā pārsniedza atbilstošo 10 gadu vēsturisko vidējo līmeni. Latvijai bija raksturīgs maksājumu

bilances apvienotā tekošā konta un kapitāla konta negatīvā saldo pieaugums, kas salīdzinājumā ar 2002. gadā sasniegto augsto līmeni (6.5% no IKP) trīskāršojās līdz ļoti lielumam negatīvajam saldo, 2006. un 2007. gadā pārsniedzot 20% no IKP. Pēc spēcīga iekšzemes pieprasījuma krituma, kura dēļ samazinājās imports, kā arī konkurētspējas uzlabošanās un strauja eksporta pieauguma negatīvais saldo būtiski saruka, un 2009. gadā izveidojās ļoti liels apvienotā tekošā konta un kapitāla konta pozitīvais saldo (11.1% no IKP). Šāda krasi pārmērīga atspoguļoja nozīmīgu preču bilances negatīvā saldo samazinājumu un (mazāk) pakalpojumu un kārtējo pārvedumu pozitīvā saldo pieaugumu, kā arī īslaicīgu ienākumu bilances uzlabošanos. Tomēr pozitīvais saldo pakāpeniski mazinājās (līdz 4.9% 2010. gadā un līdz 0.9% 2011. gadā), atspoguļojot iekšzemes pieprasījuma, īpaši investīciju, uzlabošanos, spēcīgam importa pieaugumam pārsniedzot eksporta kāpumu. Vienlaikus valsts tīrā starptautisko investīciju bilance krasi pasliktinājās – no –41.3% no IKP 2002. gadā līdz –82.7% 2009. gadā, bet 2010. gadā stabilizējās (–80.2%) un pēc tam 2011. gadā samazinājās līdz –72.5%. Tas, ka valsts neto ārvalstu saistības joprojām ir ļoti augstas, norāda uz ārējo ilgtspēju veicinošas fiskālās un strukturālās politikas nozīmi.

Ilgtermiņa procentu likmes atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 5.8%, tātad atbilda procentu likmju konverģences kritērija atsauces vērtībai (5.8%). Atsauces perioda pirmajā daļā ilgtermiņa procentu likmes pazeminājās, un par tirgus situācijas uzlabošanos liecināja arī tas, ka Latvija atguva pieeju ilgtermiņa iekšzemes un starptautiskajiem tirgiem. Neliels īslaicīgs ilgtermiņa procentu likmju kāpums tika novērots 2011. gada beigās galvenokārt saistībā ar norisēm iekšzemes banku sistēmā un spriedzi starptautiskajos tirgos. Atsauces perioda beigās ilgtermiņa procentu likmes bija 5.2%, par 1.1 procentu punktu augstākas nekā euro zonas vidējās procentu likmes (un par 2.6 procentu punktiem augstākas salīdzinājumā ar euro zonas ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmi).

Lai Latvijā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējās makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtspējīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Tā kā ar pašreizējo valūtas kursa piesaisti monetārās politikas manevrēšanas iespējas ir nelielas, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, lai tā varētu novērst valstij raksturīgos šokus un izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības atkarības. Latvijai ir īpaši svarīgi turpmāk nostiprināt fiskālo pozīciju, kas noturētu valūtas kursa piesaistes uzticamību. Tāpēc nepieciešams arī īstenot 2012. gada budžetā ierosinātos pasākumus un vidējā termiņā turpināt piesardzīgu izdevumu politiku. Latvijai arī jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Latvijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Latvija ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.4. LIETUVA

Atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Lietuvas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 4.2%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, inflācija Lietuvā pēdējos 10 gados vidēji gadā svārstījies robežās no –1.1% līdz 11.1%. Inflācija sāka augt pēdējo 10 gadu vidū – pēc tam, kad 2003. gadā tā bija negatīva. SPCI inflācija nākamajos gados pakāpeniski palielinājās, 2008. gadā sasniedzot

rekordaugstu līmeni (11.1%), bet tad krasi saruka. Augšupvērsto inflācijas tendenci gandrīz visus pēdējos 10 gadus sākotnēji galvenokārt noteica augstāki netiešie nodokļi, iepriekšējā Lietuvas lita kursa kāpuma ietekmes uz importa cenām izžušana un augstākas preču cenas. Tālāku inflācijas pieaugumu pēdējo 10 gadu otrajā pusē noteica vairāki faktori, t.sk. augstākas enerģijas un pārtikas cenas, kā arī arvien saspringtāka situācija darba tirgū un ļoti spēcīgs pieprasījuma kāpums, atspoguļojot ekonomikas pārkaršanu un makroekonomiskās nesabalansētības pieaugumu. Tā kā šīs makroekonomiskās norises izrādījās nenoturīgas, Lietuvas tautsaimniecībā 2009. gadā bija vērojams nozīmīgs kritums, bet turpmākajos gados tautsaimniecība atveseļojās. Vērtējot nesenās norises, SPCI gada inflācija pēc augstākā līmeņa sasniegšanas 2011. gada maijā (5.0%) sakarā ar pārtikas un enerģijas cenu kāpumu pasaulē 2011. gada 2. pusgadā pakāpeniski mazinājās un 2012. gada martā sasniedza 3.7%. Pārtikas cenu iepriekšējai ietekmei uz inflāciju pakāpeniski sarūkot, administratīvi regulējamo enerģijas cenu ietekme uz inflāciju bijusi augšupvērsta, jo augstākas enerģijas cenas pakāpeniski tiek attiecinātas uz mājsaimniecībām.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka inflācija 2012. un 2013. gadā mazināsies un 2012. gadā būs 2.7–3.1% un 2013. gadā – 2.5–2.9%. Riski, kas apdraud inflāciju, ir augšupvērsti un galvenokārt saistīti ar augstākām, nekā gaidīts, preču cenām pasaulē, kā arī ar straujāku darba samaksas kāpumu, īpaši, ja darba ražīguma pieaugums izrādīsies vājāks, nekā pašlaik paredzēts, izraisot augšupvērstu spiedienu uz vienības darbaspēka izmaksām. Raugoties tālākā nākotnē, Lietuvai varētu būt problemātiski vidējā termiņā vienmēr saglabāt zemu inflāciju, ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka izveidotais valūtas padomes mehānisms. Izlīdzināšanās process turpmākajos gados varētu ietekmēt inflāciju, ņemot vērā, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Lietuvā joprojām ir zemāks nekā euro zonā. Tomēr grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes uz inflāciju precīzu apmēru. Atsākoties kredītēšanas kāpumam un pastāvot fiksēta valūtas kursa režīmam, pamatā esošā reālā valūtas kursa pieauguma tendence, iespējams, izpaudīsies kā augstāka inflācija.

Pašlaik uz Lietuvu attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2011. gads) valdības budžeta deficīts bija 5.5% no IKP, t.i., ievērojami pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 38.5% – ievērojami zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā deficīta rādītājs samazināsies līdz 3.2% no IKP, savukārt paredzams, ka valdības parāda rādītājs pieaugs līdz 40.4% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2011. gadā pārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Lietuvai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteiktajām prasībām līdz 2012. gadam jāsamazina budžeta deficīts zem atsauces vērtības (3% no IKP) un pēc tam jāīsteno stabila fiskālā politika.

Lietuvas lits piedalās VKM II kopš 2004. gada 28. jūnija. Divu gadu atsauces periodā Lietuvas lits bija stabils un atbilda centrālajam kursam attiecībā pret euro (3.45280). Īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR pakāpeniski samazinājās sakarā ar uzlabojumiem Lietuvas tautsaimniecības prognozē, kas atspoguļojās arī kredītreitingu aģentūru veiktajā Lietuvas valsts kredītreitinga vērtējuma paaugstināšanā no mērena līmeņa (0.9 procentu punkti) triju mēnešu periodā, kas beidzās 2010. gada jūnijā, līdz ļoti zēmam līmenim visu 2011. gadu, triju mēnešu periodā, kas beidzās 2012. gada martā, sasniedzot 0.4 procentu punktus. Aplūkojot ilgāku periodu, gan Lietuvas lita reālais efektīvais kurss, gan tā divpusējais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā nedaudz pārsniedza atbilstošo 10 gadu vēsturisko vidējo līmeni, tomēr bija tuvu tam. Maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo pakāpeniski pieauga – no 4.7% no IKP 2002. gadā līdz ļoti augstam līmenim, 2007. un 2008. gadā pārsniedzot 10% no IKP. Pēc spēcīga iekšzemes pieprasījuma krituma, kas izraisīja importa samazinājumu, negatīvais saldo

būtiski saruka un apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvā saldo vietā izveidojās liels pozitīvais saldo (2009. gadā – 7.8% no IKP), bet 2010. un 2011. gadā tas pakāpeniski samazinājās (attiecīgi līdz 4.2% no IKP un 0.9% no IKP). Šo pēkšņo korekciju galvenokārt noteica preču negatīvā saldo krass kritums, ienākumu bilances uzlabošanās, īslaicīgi izveidojoties nelielam pozitīvajam saldo, kā arī pakalpojumu pozitīvā saldo palielināšanās. Pakāpenisks apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvā saldo samazinājums pēdējo divu gadu laikā atspoguļoja iekšzemes pieprasījuma atjaunošanos. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance pasliktinājās no –32.6% no IKP 2002. gadā līdz –58.6% no IKP 2009. gadā, bet pēc tam pakāpeniski uzlabojās (līdz –55.9% no IKP 2010. gadā un līdz –52.2% no IKP 2011. gadā).

Ilgtermiņa procentu likmes atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 5.2%, tātad zemākas par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību (5.8%). Starptautiskā finanšu krīze būtiski un nelabvēlīgi ietekmēja Lietuvas kapitāla tirgus, un ilgtermiņa procentu likmes 2009. gadā nozīmīgi pieauga, sasniedzot nemainīgu līmeni (14.5%), bet otrreizējā tirgū darījumi netika veikti. Ierobežota apjoma darījumi un sākotnējā emisija atsākās 2010. un 2011. gadā, un ilgtermiņa procentu likmes saruka aptuveni līdz 5% stabilākas tautsaimniecības attīstības apstākļos un atsaucē perioda beigās bija 5.3%. Procentu likmju starpība salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju, sākot ar 2010. gadu, saruka, atsaucē perioda beigās sasniedzot 1.2 procentu punktus (un 2.8 procentu punktus salīdzinājumā ar euro zonas ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmi).

Lai Lietuvā nodrošinātu ilgtermiņu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams īstenot ekonomisko politiku, kas vērsta uz vispārējās makroekonomiskās stabilitātes, t.sk. ilgtermiņīgas cenu stabilitātes, nodrošināšanu. Ņemot vērā monetārās politikas ierobežotās manevrēšanas iespējas, ko nosaka valūtas padomes mehānisms, ļoti svarīgi, lai pārējās politikas jomas nodrošinātu tautsaimniecību ar līdzekļiem, kas nepieciešami katrai valstij raksturīgo šoku pārvarēšanai un ļautu izvairīties no makroekonomiskās nesabalansētības atjaunošanās. Lietuvai īpaši svarīgi turpināt visaptverošas uz izdevumiem balstītas konsolidācijas stratēģijas ieviešanu, kas stiprinās arī uzticamību valūtas kursa piesaistei. Turklāt Lietuvai jāatrisina dažādi ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Lietuvas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai. Lietuva ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.5. UNGĀRIJA

Atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Ungārijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 4.3%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, patēriņa cenu gada inflācija Ungārijā pēdējo 10 gadu laikā svārstījās no 3.5% līdz 7.9%. Netiešo nodokļu un administratīvi regulējamo cenu biežajām pārmaiņām bija būtiska nozīme, skaidrojot šajā periodā vērojamo inflācijas svārstīgo ilgtermiņa tendenci. Vienības darbaspēka izmaksu kāpums 21. gs. sākumā bija ļoti krass, to noteica straujš atlīdzības pieaugums nodarbinātajiem, un tas nedaudz saruka tikai Ungārijas fiskālo korekciju sākumposmā. Darba tirgus korekcijas nākamajos gados pastiprinājās, izraisot spēcīgu vienības darbaspēka izmaksu vispārēja pieauguma kritumu. Tomēr atlīdzības vienam nodarbinātajam kāpums 2011. gadā atkal bija lielāks nekā darba ražīguma pieaugums, palielinot vienības darbaspēka izmaksu

kāpumu. Vērtējot jaunākās norises, 2011. gadā, neraugoties uz joprojām nelabvēlīgiem iekšzemes pieprasījuma nosacījumiem, veidojās inflācijas spiediens. Šis spiediens galvenokārt atspoguļoja preču cenu ietekmi un valūtas kursa kritumu 2011. gada 2. pusgadā un 2010. gadā dažādos sektoros (piemēram, enerģijas sektorā, mazumtirdzniecības tīklos un telekomunikāciju sektorā) ieviesto īpašo nodokļu ietekmi uz inflāciju visu gadu, kā arī netiešo nodokļu krasos kāpumus 2012. gada sākumā.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju prognozes liecina, ka 2012. gadā inflācija pieaugs un būs 4.9–5.5%, bet 2013. gadā saruks un būs 2.9–3.9%. Runājot par inflācijas prognozes augšupvērstiem riskiem, preču cenas varētu augt straujāk, nekā gaidīts, un nesenie cenu šoki varētu ietekmēt inflācijas gaidas. Vērtējot lejupvērstos riskus, iekšzemes pieprasījums varētu palielināties lēnākā tempā, nekā gaidīts (piemēram, ja aizņemto līdzekļu attiecības samazināšanas process banku sektorā notiks ātrāk, nekā gaidīts). Tālākā perspektīvā izlīdzināšanās process, iespējams, turpmākajos gados ietekmēs inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Ungārijā joprojām ir zemāks nekā euro zonas valstīs. Tomēr grūti kvantitatīvi novērtēt šā izlīdzināšanās procesa ietekmi uz inflāciju.

Pašlaik uz Ungāriju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2011. gads) valdības budžeta bilances pozitīvais saldo īslaicīgi bija 4.3% no IKP. Valdības bruto parāds bija 80.6% no IKP, t.i., daudz augstāks par atsauces vērtību (60% no IKP). Tomēr šo fiskālā stāvokļa uzlabošanas noteica vienreizēji un īslaicīgi ieņēmumu pasākumi aptuveni 10% no IKP apmērā, kas galvenokārt bija saistīti ar pensiju aktīvu pārvešanu no privāto pensiju plāniem uz valsts pensiju pilāru, un tāpēc to pamatā nebija strukturālas un ilgtspējīgas korekcijas. Tāpēc ES Padome 2012. gada 13. martā pieņēma lēmumu uz laiku apturēt daļu Ungārijai piešķirto 2013. gada ES Kohēzijas fonda maksājumu un pieņēma piekto pārstrādāto ieteikumu, aicinot Ungārijas varas iestādes novērst pārmērīgo budžeta deficītu līdz 2012. gadam. Tāpēc Ungārijai sniegts ieteikums veikt nepieciešamos pasākumus, t.sk. papildu fiskālo konsolidāciju, lai 2012. gadā sasniegtu budžeta deficīta mērķi (2.5% no IKP) un 2013. gadā nodrošinātu to, ka budžeta deficīts joprojām ir būtiski zemāks par 3% no IKP pat pēc vienreizēju pasākumu pārtraukšanas. Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā valdības budžeta deficīts sasniegs mērķa rādītāju (2.5% no IKP), bet valdības parāda rādītājs samazināsies līdz 78.5% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, nav gaidāms, ka budžeta deficīta rādītājs 2012. gadā pārsniegs valsts investīciju attiecību pret IKP. Ungārijai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras no jauna noteiktajām prasībām jāpanāk ilgtspējīgs budžeta deficīta samazinājums zem atsauces vērtības (3% no IKP) un jānodrošina valdības parāda attiecības pret IKP jūtama samazināšanās.

Divu gadu atsauces periodā Ungārijas forints nepiedalījās VKM II. Ungārijas forinta kurss attiecībā pret euro no 2010. gada vidus līdz 2011. gada jūlijam pakāpeniski pieauga, pēc tam, pirms atguva daļu zaudētā kursa attiecībā pret euro, līdz 2011. gada beigām krasi kritās. ES un SVF vadībā uzsāktā starptautiskā finansiālās palīdzības programma, kas tika īstenota no 2008. gada novembra līdz 2010. gada beigām, iespējams, arī veicināja valūtas kursa spiediena mazināšanos. Savukārt sarunu pārtraukšana starp Ungārijas varas iestādēm un ES un SVF par iespējamu jaunu finansiālā atbalsta paketi 2011. gada beigās bija faktors, kas noteica Ungārijas forinta vērtības sarukumu 2011. gada nogalē, un tas, ka tālākās sarunas ir ieilgušas, iespējams, kopš tā laika vēl vairāk veicinājis Ungārijas forinta svārstīgumu.

Aplūkojamā periodā bija vērojamas krasas Ungārijas forinta kursa svārstības attiecībā pret euro, saglabājoties lielai īstermiņa procentu likmju starpībai ar 3 mēnešu EURIBOR. Aplūkojot ilgāku periodu, gan Ungārijas forinta reālais efektīvais kurss, gan tā divpusējais kurss attiecībā pret euro

2012. gada martā bija tuvu atbilstošajam 10 gadu vēsturiskajam vidējam līmenim. Ungārijas tekošajā un kapitāla kontā pēdējos gados vērojamas būtiskas korekcijas. Pēc tam, kad periodā no 2002. gada līdz 2008. gadam maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo bija liels (vidēji 7.1% no IKP), 2009. gadā negatīvais saldo kļuva pozitīvs (1.0% no IKP) un 2011. gadā palielinājās līdz 3.6% no IKP galvenokārt saistībā ar stabilu eksporta kāpumu un ilgstoši nelielu iekšzemes pieprasījumu. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance krasi pasliktinājās, no -65.2% no IKP 2002. gadā sarūkot līdz -117.9% 2009. gadā, bet pēc tam uzlabojās līdz -112.7% 2010. gadā un līdz -105.2% 2011. gadā. Valsts joprojām ļoti lielās neto ārvalstu saistības norāda uz ārējo ilgtspēju veicinošas fiskālās un strukturālās politikas nozīmi.

Ilgtermiņa procentu likmes atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 8.0%, tātad ievērojami augstākas par procentu likmju konverģences kritērija atsauces vērtību (5.8%). Atsauces periodā bažas par valsts fiskālo situāciju un valdības politiku, kas bija mazinājusi ārvalstu investoru uzticēšanos, atspoguļojās reitinga pazemināšanās, investoru pieprasījuma pēc Ungārijas valsts obligācijām sarukumā, valūtas kursa kritumā un stabili augošās ilgtermiņa procentu likmēs. Ungārija 2011. gada beigās lūdza turpmāku iespējamo ES un SVF finansiālo palīdzību. Ilgtermiņa procentu likmes 2011. gada beigās un 2012. gada sākumā nozīmīgi pieauga. Pēc tam tās saruka un atsauces perioda beigās bija 8.7%, bet procentu likmju starpība salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju sasniedza 4.7 procentu punktus (un 6.2 procentu punktus salīdzinājumā ar euro zonas ilgtermiņa AAA reitinga obligāciju peļņas likmi).

Lai Ungārijā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams arī saglabāt uz stabilitāti orientētu monetāro politiku, t.sk. stabilu institucionālo vidi, kas nodrošina tirgus uzticēšanos pilnīgai centrālās bankas neatkarībai. Turklāt, lai gan strukturālā fiskālā konsolidācija paredzēta vidējā termiņā, pēc divu gadu ilgas fiskālās nostājas stingrības mazināšanās papildus 2011. gadā sāktajai strukturālo reformu pilnai ieviešanai jāparedz turpmāki veicinoši pasākumi, īpaši no 2013. gada. Ungārijai arī jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Ungārijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, vienotai euro rakstībai un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Ungārija ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.6. POLIJA

Atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Polijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 4.0%, t.i., daudz augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, patēriņa cenu gada inflācija Polijā pēdējo 10 gadu laikā svārstījusies 0.7–4.2% robežās, galvenokārt atspoguļojot ārējo cenu šoku un valūtas kursa svārstību ietekmi. Konkrētāk, SPCI gada inflācija krasi mazinājās no divciparu skaitļa 2000. gada sākumā līdz zemam līmenim 2003. gadā. 2004. gadā bija vērojams īslaicīgs inflācijas kāpums, atspoguļojot administratīvi regulējamo cenu un netiešo nodokļu pieaugumu, kā arī augstākas pārtikas cenas, ko noteica Polijas pievienošanās ES. Pēc zemas inflācijas perioda 2005. un 2006. gadā cenu spiediens 2006. gada beigās atkal pastiprinājās. 2008. gadā inflācija pārsniedza 4.0% un 2009. gadā joprojām bija augsta, savukārt 2010. gadā tā pakāpeniski samazinājās. 2011. gadā pasaules preču cenu kāpums, nominālā efektīvā kursa kritums un PVN likmes paaugstināšana spēcīga iekšzemes

pieprasījuma apstākļos veicināja inflācijas kāpuma atjaunošanos. Pēdējo 10 gadu inflācijas norises aplūkojamas, ņemot vērā samērā spēcīgo tautsaimniecības izaugsmi. Makroekonomiskās norises līdz 2008. gada vidum raksturoja stabils ekonomiskās aktivitātes kāpums, kurš tikai daļēji tika pārtraukts 2005. gada 1. pusgadā. 2007. un 2008. gadā parādījās jaudu spiediens vienības darbaspēka izmaksu būtiska pieauguma veidā, palielinot tekošā konta deficītu un vēsturiski zemo bezdarba līmeni. Jaudu spiediens pēkšņi samazinājās līdz ar pasaules ekonomiskās un finanšu krīzes sākumu. Relatīvi pārejoša ekonomiskā lejupslīde un zemākas pasaules preču cenas izraisīja īslaicīgu SPCI gada inflācijas sarukumu zem 2% 2010. gada vasarā. Vērtējot jaunākās tendences, SPCI gada inflācija saglabājās augstā līmenī (tuvu 4%) gandrīz visu 2011. gadu. Šī tendence turpinājās 2012. gada sākumā, un SPCI gada inflācija 2012. gada martā bija 3.9%.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2012. un 2013. gadā inflācija samazināsies un 2012. gadā būs 2.5–3.8% un 2013. gadā – 2.5–2.9%. Inflācijas prognožu riski ir līdzsvaroti. Augšupvērsti riski galvenokārt saistīti ar augstākām, nekā prognozēts, preču cenām, savukārt lejupvērsti riski – vājāku, nekā gaidīts, ekonomisko aktivitāti. Ilgākā termiņā izlīdzināšanās process turpmākajos gados, iespējams, ietekmēs inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis Polijā joprojām ir zemāks nekā euro zonas valstīs. Tomēr grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzo apjomu.

Pašlaik uz Poliju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2011. gads) valdības budžeta deficīts bija 5.1% no IKP, t.i., ievērojami pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības bruto parāda attiecība pret IKP bija 56.3%, t.i., zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā budžeta deficīta rādītājs samazināsies līdz 3.0% no IKP un valdības parāda rādītājs saruks līdz 55.0% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2011. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Polijai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteiktajām prasībām līdz 2012. gadam jānodrošina ilgtspējīgs budžeta deficīta samazinājums un jānovērš pārmērīgs budžeta deficīts.

Divu gadu atsauces periodā Polijas zlots nepiedalījās VKM II, bet to tirgoja elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. 2010. gada 2. pusgadā Polijas zlota kurss nedaudz pieauga un 2011. gada 1. pusgadā kopumā saglabājās stabils. Tā kā Polijas valūtas kurss 2011. gada 2. pusgadā samazinājās, *Narodowy Bank Polski* 2011. gada septembrī–decembrī dažkārt veica intervences valūtas tirgū. Tāpēc Polijas valūtas kurss kaut kādā mērā atguva zaudēto līmeni attiecībā pret euro. SVF elastīgā kredītlīnija, ko 2009. gada martā ieviesa valstīm, kuras atbilda iepriekš noteiktiem kritērijiem, un kas tika piemērota atsauces periodā, arī, iespējams, mazināja valūtas kursa spiediena risku. Atzīmēts, ka Polija kopš tās dibināšanas nav izmantojusi elastīgo kredītlīniju. Polijas zlota kursa svārstības attiecībā pret euro bija būtiskas, savukārt īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR pēdējos divos gados joprojām bija diezgan liela, un to noteica samērā augstas Polijas monetārās politikas procentu likmes. Ilgāka termiņa kontekstā gan Polijas zlota reālais efektīvais kurss, gan tā divpusējais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā bija tuvu atbilstošajam 10 gadu vēsturiskajam vidējam līmenim. 2002.–2008. gadā Polijas maksājumu bilances apvienotā tekošā konta un kapitāla konta deficīts vidēji bija diezgan liels (3.3% no IKP). Pēc strauja Polijas zlota kursa krituma un iekšzemes pieprasījuma sarukuma apvienotā tekošā un kapitāla konta negatīvais saldo 2009. gadā būtiski izlīdzinājās līdz 2.2% no IKP un 2010. gadā bija 2.8% no IKP un 2011. gadā – 2.1%. Tas galvenokārt atspoguļoja preču negatīvā saldo kāpuma atjaunošanos, ko noteica iekšzemes pieprasījuma nostiprināšanās. Valsts tūrā starptautisko investīciju bilance strauji pasliktinājās – attiecīgi no –34.9% no IKP 2002. gadā līdz –64.0% no IKP 2010. gadā un līdz –63.5% no IKP 2011. gadā.

Ilgtermiņa procentu likmes atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 5.8%, tātad atbilda procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtībai (5.8%). Finanšu krīzes laikā Polijā ilgtermiņa procentu likmes kopumā bija samērā svārstīgas, stabilizējoties 2009. gada 2. pusgadā un 2010. gada sākumā. Pieaugošais starptautisko investoru pieprasījums pēc Polijas valdības obligācijām veicināja ilgtermiņa procentu likmju sarukumu 2010. gadā. 2010. gada beigās un 2011. gada sākumā ilgtermiņa procentu likmes nedaudz palielinājās, atspoguļojot pastiprinātu spriedzi finanšu tirgū. Kopš 2011. gada vidus ilgtermiņa procentu likmēm bijusi tendence samazināties, neraugoties uz to nelielu īslaicīgu kāpumu 2011. gada 2. pusgadā. Atsaucē perioda beigās Polijas ilgtermiņa procentu likme bija 5.4% – par 1.3 procentu punktiem augstāka nekā euro zonas vidējais rādītājs (un par 2.8 procentu punktiem augstāka salīdzinājumā ar euro zonas AAA reitinga obligāciju peļņas likmēm).

Lai Polijā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešams arī vidējā termiņā saglabāt uz stabilitāti orientētu monetāro politiku. Lai gan Polijas tautsaimniecībai samērā labi izdevās pārciest globālo krīzi, joprojām jāatrisina vairāki fiskālie un strukturālie jautājumi. Konkrēti, lai samazinātu lielo strukturālo budžeta deficītu un pastāvīgi ierobežotu parāda rādītāja pieaugumu, fiskālajā jomā nepieciešama pāreja no līdz šim veiktās uz ieņēmumiem balstītās un pagaidu fiskālās konsolidācijas uz visaptverošāku uz izdevumiem balstītu pieeju. Turklāt Polijai jāatrisina arī visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Polijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, konfidencialitātei, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Polija ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.7. RUMĀNIJA

Atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Rumānijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 4.6%, t.i., ievērojami augstāka par cenu stabilitātes kritērija atsaucē vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, patēriņa cenu gada inflācija Rumānijā, kas 21. gs. sākumā bija ļoti augsta, samazinājās līdz 2007. gadam, kad lejupvērstā tendence pavērsās pretējā virzienā. 2009. gadā atkal bija vērojams inflācijas sarukums, pēc tam tā pamatā stabilizējās aptuveni 6% līmenī. Līdztekus vienības darbaspēka izmaksām būtiski faktori, kas noteica inflācijas attīstību, bija vairāki ar piedāvājumu saistīti šoki, administratīvi regulējamo cenu un akcīzes nodokļu korekcijas, kā arī valūtas kursa norises. Inflācijas dinamika pēdējo 10 gadu laikā jāaplūko, ņemot vērā ekonomikas pārkaršanu laikā no 2004. gada līdz 2008. gadam, kam 2009. un 2010. gadā sekoja krass ekonomiskās aktivitātes kritums un 2011. gadā – lēna atveseļošanās. Laikā no 2004. gada līdz 2008. gadam darba samaksas kāpuma temps bija ievērojami straujāks nekā produktivitātes pieaugums, kas savukārt veicināja vienības darbaspēka izmaksu palielināšanos līdz ļoti augstam līmenim. Taču pēc tam darba samaksas pieauguma temps palēninājās – to veicināja algu samazinājums valsts sektorā 2010. gadā. Vienlaikus vienības darbaspēka izmaksu kāpuma temps saruka no 22.9% 2008. gadā līdz 1.7% 2011. gadā. Runājot par jaunākajām norisēm, SPCI inflācijai pēc augstākā līmeņa (8.5%) sasniegšanas 2011. gada maijā kopumā bijusi tendence samazināties, 2012. gada martā sarūkot līdz 2.5%. Būtiskākais kritums atspoguļoja 2010. gada jūlijā notikušā PVN pieauguma par 5 procentu punktiem ietekmes pakāpenisku izžušanu, kā arī pasaules cenu noteiktā enerģijas un pārtikas preču cenu spiediena mazināšanos, ļoti labo ražu un negatīvās ražošanas apjoma starpības radīto lejupvērsto spiedienu uz inflāciju.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju inflācijas prognozes liecina, ka 2012. un 2013. gadā inflācija salīdzinājumā ar tās vēsturiski zemo līmeni pieaugs un 2012. gadā būs 2.9–3.1% un 2013. gadā – 3.1–3.7%. Taču šādu perspektīvu apdraud augšupvērsti riski, kas saistīti galvenokārt ar preču un administratīvi regulējamo cenu dinamiku (administratīvi regulējamo cenu ietekme vairāk iespējama vidējā termiņā). Turklāt riskus rada iespējamās fiskālās novirzes 2012. gada rudenī plānoto vēlēšanu kontekstā. Inflācijas spiedienu var vairo arī ārējā finansējuma izmaksu pieaugums pēc finanšu krīzes tālākas saasināšanās. Galvenie lejupvērstie riski ir nelabvēlīgāka ārējā vide un lielākas ārējā finansējuma piesaistes grūtības kopā ar privātā sektora bilanču korekcijām. Ilgākā termiņā izlīdzināšanās process turpmākajos gados, iespējams, ietekmēs inflāciju un/vai nominālo valūtas kursu, ņemot vērā, ka Rumānijā IKP uz vienu iedzīvotāju un cenu līmenis joprojām ir daudz zemāks nekā euro zonā. Taču grūti novērtēt šā izlīdzināšanās procesa radītās ietekmes precīzo apjomu.

Pašlaik uz Rumāniju attiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Atsauces gadā (2011. gads) valdības budžeta deficīts bija 5.2% no IKP, t.i., ievērojami pārsniedza atsauces vērtību (3% no IKP). Valdības bruto parāda attiecība pret IKP bija 33.3%, t.i., daudz zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Eiropas Komisija prognozē, ka 2012. gadā budžeta deficīta rādītājs samazināsies līdz 2.8% no IKP, un paredzams, ka valdības parāda rādītājs palielināsies līdz 34.6% no IKP. Vērtējot citus fiskālos faktorus, budžeta deficīta rādītājs 2011. gadā nepārsniedza valsts investīciju attiecību pret IKP. Rumānijai atbilstoši pārmērīga budžeta deficīta novēršanas procedūras noteiktajām prasībām 2012. gadā un turpmākajā periodā jānodrošina ilgtspējīga budžeta deficīta samazināšanās zem atsauces vērtības (3% no IKP) un pilnībā jāizpilda iepriekš ES un SVF īstenotās finansiālās palīdzības programmas ietvaros saskaņotās apņemšanās.

Divu gadu atsauces periodā Rumānijas leja nepiedalījās VKM II, un to tirgoja elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. 2010. gadā Rumānijas lejas kurss attiecībā pret euro kopumā bija stabils, 2011. gada 1. pusgadā nedaudz pieauga un pēc tam pakāpeniski samazinājās. 2009. gada martā apstiprinātais divu gadu starptautiskās finansiālās palīdzības pasākumu kopums Rumānijai, ko aizstāja 2011. gada martā ES un SVF īstenotā finansiālās palīdzības programma piesardzības pasākumu veidā, arī, iespējams, veicināja valūtas kursa spiediena mazināšanos. Atsauces periodā bijis vērojams relatīvi augsts Rumānijas lejas kursa svārstīgums attiecībā pret euro – lai gan vidēji tas bijis ievērojami zemāks salīdzinājumā ar citām šā reģiona valstīm, kas nosaka inflācijas mērkrādītājus, – savukārt īstermiņa procentu likmju starpība ar 3 mēnešu EURIBOR pēdējo divu gadu laikā vidēji saglabājās augsta. Aplūkojot ilgāku periodu, Rumānijas lejas reālais efektīvais kurss un reālais divpusējais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā bija tuvu atbilstošajam 10 gadu vēsturiski vidējam līmenim, savukārt Rumānijas tekošajā kontā un kapitāla kontā pēdējos gados bijušas vērojamas būtiskas korekcijas. Pēc ārējā deficīta pakāpeniska pieauguma laikā no 2002. gada līdz 2007. gadam apvienotā tekošā konta un kapitāla konta deficīts 2009. gadā sārka līdz 3.6% no IKP un 2010. gadā bija 4.2% no IKP un 2011. gadā – 4.1% no IKP. Šī tekošā konta un kapitāla konta saldo pārmaiņa galvenokārt atspoguļoja preču deficīta kraso samazinājumu, ko pamatā izraisīja labie eksporta rezultāti un mērenais iekšzemes pieprasījums. Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance būtiski pasliktinājās (no –21.2% no IKP 2002. gadā līdz –63.8% 2010. gadā un līdz –61.6% 2011. gadā).

Ilgtermiņa procentu likmes atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 7.3%, tātad ievērojami augstākas par procentu likmju konverģences kritērija atsauces vērtību (5.8%). Pēdējos gados ilgtermiņa procentu likmēm Rumānijā bijusi tendence svārstīties ap 7% ±0.5 procentu punktu robežās, noturīgai inflācijas dinamikai neļaujot nominālajām procentu likmēm ilgtspējīgi pazemināties. Pēdējā laikā inflācija krasi sarukusi, dodot centrālajai bankai

iespēju samazināt monetārās politikas likmes straujāk nekā agrāk. Tas veicinājis Rumānijas un euro zonas vidējo ilgtermiņa procentu likmju starpības nelielu samazināšanos. Atsauces perioda beigās ilgtermiņa procentu likme bija 6.5%, t.i., par 2.4 procentu punktiem augstāka par euro zonas vidējo procentu likmi (un par 4.0 procentu punktiem augstāka par euro zonas AAA reitinga obligāciju peļņas likmi).

Lai Rumānijā nodrošinātu ilgtspējīgu konverģenci veicinošu vidi, nepieciešama arī uz stabilitāti orientēta monetārā politika un fiskālās konsolidācijas plānu stingra īstenošana. Turklāt Rumānijai jārisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Rumānijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Rumānija ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām.

4.8. ZVIEDRIJA

Atsauces periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) Zviedrijas 12 mēnešu vidējā SPCI inflācija bija 1.3%, t.i., ievērojami zemāka par cenu stabilitātes kritērija atsauces vērtību (3.1%).

Aplūkojot vēsturiski ilgāku periodu, inflācijas dinamika Zviedrijā pamatā bijusi mērena – inflācijas līmenis pēdējo 10 gadu laikā vidēji bija 1.8%, atspoguļojot monetārās politikas uzticamību, kuras balsts bija mērens darba samaksas veidošanās process un valsts tautsaimniecības augstā attīstības pakāpe. 2011. gadā gada vidējā inflācija bija 1.4%. SPCI gada inflācija reizēm novirzījās no 2.0% līmeņa, atspoguļojot norises pasaules preču un valūtas tirgos un produktivitātes dinamikai neatbilstošu darba samaksas pieaugumu. Tomēr šādi periodi, kad inflācija novirzījās no 2.0% līmeņa, bija neregulāri un lielas novirzes bija vērojamas reti. Vērtējot jaunākās norises, SPCI gada inflācija 2011. gadā turpināja samazināties. 2011. gada decembrī inflācija sasniedza zemāko punktu 0.4%, bet pēc tam 2012. gada sākumā pieauga, 2012. gada martā sasniedzot 1.1%. Lai gan 2012. gada sākumā degvielas cenām bija augšupvērstā ietekme uz inflāciju, joprojām saglabājās noturīga inflācijas samazinājuma tendence. Sakarā ar pakāpenisko Zviedrijas kronas vērtības kāpumu un agrākā vienības darbaspēka izmaksu krituma novēloto ietekmi inflācijas reakcija uz spēcīgo ekonomiskās aktivitātes pieaugumu bija mērena.

Jaunākās pieejamās nozīmīgāko starptautisko institūciju prognozes paredz, ka inflācija 2012. un 2013. gadā pieaugs un 2012. gadā būs 1.1–2.5% un 2013. gadā – 1.4–2.0%. Augšupvērstie inflācijas riski saistās ar spēcīgāku iekšzemes pieprasījuma atjaunošanos, nekā gaidīts, savukārt iespējama turpmākais Zviedrijas kronas kursa kāpums rada lejupvērstā riska avotu. Turklāt potenciālās mājokļu cenu korekcijas varētu kavēt iekšzemes pieprasījuma un SPCI inflācijas pieaugumu. Joprojām samērā augstais cenu līmenis Zviedrijā salīdzinājumā ar euro zonas vidējo līmeni liek domāt, ka turpmākai tirdzniecības integrācijai un lielākai konkurencei var būt samazinoša ietekme uz cenām.

Uz Zviedriju neattiecas ES Padomes lēmums par pārmērīga budžeta deficīta esamību. Valdības budžeta bilances pozitīvais saldo atsauces gadā (2011. gads) bija 0.3% no IKP, t.i., bez grūtībām tika ievērota budžeta deficīta atsauces vērtība (3% no IKP). Valdības parāda attiecība pret IKP bija 38.4% no IKP, t.i., ievērojami zemāka par atsauces vērtību (60% no IKP). Saskaņā ar Eiropas Komisijas prognozēm 2012. gadā gaidāms budžeta deficīts 0.3% apmērā no IKP, savukārt valdības

parāda rādītājs samazināsies līdz 35.6% no IKP. Turpmākajos gados Zviedrijai jāturpina stingri īstenot budžeta konsolidācijas stratēģiju savas uz normatīvajiem aktiem balstītās fiskālās struktūras ietvaros, kas līdz šim labvēlīgi ietekmējusi valsts fiskālo sniegumu.

Divu gadu atsaucē periodā Zviedrijas krona nepiedalījās VKM II, bet tika tirgota elastīga valūtas kursa režīma apstākļos. Zviedrijas kronas kurss attiecībā pret euro līdz 2011. gada martam spēcīgi pieauga, tad nedaudz samazinājās un, sākot ar 2011. gada beigām, atkal palielinājās. Zviedrijas kronas kurss attiecībā pret euro atsaucē periodā vidēji bija ļoti svārstīgs, savukārt īstermiņa procentu likmju starpības ar 3 mēnešu EURIBOR pakāpeniski pieauga no -0.1 procentu punkta triju mēnešu periodā, kas beidzās 2010. gada jūnijā, līdz 1.4 procentu punktiem triju mēnešu periodā, kas beidzās 2012. gada martā. Aplūkojot ilgāku periodu, gan Zviedrijas kronas reālais efektīvais kurss, gan tās divpusējais reālais kurss attiecībā pret euro 2012. gada martā bija tuvu atbilstošajam 10 gadu vēsturiski vidējam līmenim. Kopš 2002. gada Zviedrijas maksājumu bilances apvienotā tekošā un kapitāla konta pozitīvais saldo vidēji saglabājās liels (aptuveni 7% no IKP). Valsts tīrā starptautisko investīciju bilance pakāpeniski uzlabojās no -22.1% no IKP 2002. gadā līdz -8.5% no IKP 2010. gadā un -6.8% no IKP 2011. gadā.

Ilgtermiņa procentu likmes atsaucē periodā (2011. gada aprīlis–2012. gada marts) bija vidēji 2.2%, tāpat ievērojami zemākas par procentu likmju konverģences kritērija atsaucē vērtību (5.8%). Aplūkojamā periodā ilgtermiņa procentu likmes sasniedza vēsturiski zemu līmeni un atsaucē perioda beigās bija 2.0%. Zviedrijas ilgtermiņa procentu likmes un euro zonas vidējās ilgtermiņa procentu likmes starpība kļuva negatīva jau 2005. gadā, atspoguļojot inflācijas samazināšanos. No 2005. gada vidus līdz 2007. gadam peļņas likmju starpība ar euro zonas vidējo rādītāju saglabājās nedaudz negatīva. Nesenākā periodā – no 2008. gada un turpmākajā periodā – procentu likmju starpība salīdzinājumā ar euro zonas vidējo rādītāju palielinājās, atsaucē perioda beigās sasniedzot -2.1 procentu punktus (un -0.6 procentu punktus salīdzinājumā ar euro zonas AAA reitinga obligāciju peļņas likmi), kas daļēji atspoguļoja uztveri par Zviedrijas valdības augsto kredīspēju un spēcīgo pieprasījumu pēc aktīviem Zviedrijas kronās.

Ilgspējīgu konverģenci veicinošas vides saglabāšanai Zviedrijai jāturpina arī uz cenu stabilitāti orientētas monetārās politikas un stabilas vidējā termiņa fiskālās politikas īstenošana. Turklāt Zviedrijai arī jāatrisina visdažādākie ekonomiskās politikas uzdevumi, kas sīkāk aprakstīti 5. nodaļā.

Zviedrijas tiesību akti neatbilst visām prasībām centrālās bankas neatkarībai, monetārās finansēšanas aizliegumam un tiesiskajai integrācijai Eurosistēmā. Zviedrija ir ES dalībvalsts, uz kuru attiecas izņēmums, tāpēc tai jānodrošina atbilstība visām Līguma 131. pantā noteiktajām tiesību aktu pielāgošanas prasībām. Turklāt ECB atzīmē, ka saskaņā ar Līgumu Zviedrijai ir saistības veikt minēto nacionālo tiesību aktu pielāgojumus, lai integrētos Eurosistēmā, jau kopš 1998. gada 1. jūnija. Zviedrijas valsts institūcijas pagaidām nav veikušas nekādus tiesību aktu grozījumus, lai novērstu šajā un iepriekšējos ziņojumos norādītās neatbilstības.

